

Kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan työryhmän mietintö

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja
Kilpailukyky
46/2015

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY

Kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan työryhmän mietintö

Tekijät Författare Authors Kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskeva työryhmä Puheenjohtaja Pekka Timonen Sihteeri Virve Haapajärvi	Julkaisuaika Publiceringstid Date Kesäkuu 2015 Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment
Julkaisun nimi Titel Title Kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan työryhmän mietintö	
Tiivistelmä Referat Abstract Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauksenteisiin (2014/104/EU) hyväksyttiin 11.11.2014. Direktiivi tulee saattaa kansallisesti voimaan viimeistään 27.12.2016. Työ- ja elinkeinoministeriö asetti 5.6.2014 työryhmän valmistelemaan direktiivin kansallista voimaansaattamista. Hallituksen esityksen muotoon valmistellussa työryhmän mietinnössä esitetään, että säädettäisiin uusi erillislaki kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista. Lakia sovellettaisiin sekä EU:n että kansallisen kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen. Tavoitteena on selventää ja helpottaa vahingonkorvauksenteiden nostamista ja niiden käsittelyä sekä varmistaa, että kilpailuoikeuden rikkomisesta vahinkoa kärsineet voivat saada täyden korvauksen vahingosta. Tarkoituksena on myös kilpailuviranomaisen suorittaman kilpailusääntöjen täytäntöönpanon ja tuomioistuimissa käsiteltävien vahingonkorvauksenteiden käsittelyn sovittaminen yhteen. Ennen direktiiviä kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista ei ole ollut EU-lainsäädäntöä. Kansallisesti kilpailuoikeudellisen vahingon korvaamisesta on säädetty yhdessä kilpailulain pykälässä ja muussa kansallisessa lainsäädännössä kuten oikeudenkäymiskaarissa. Direktiivi säätelee kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamista voimassa olevaa lainsäädäntöä yksityiskohtaisemmin. Mietinnössä ehdotetaan säädettäväksi muun muassa kartelleja koskevasta vahinko-olettamasta, ylihinnan siirtämiseen liittyvästä todistustaakasta sekä seuraamusmaksusta vapautetun yrityksen yhteisvastuun ja takautumisvastuun rajauksesta. Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi rikkomuksen toteavan päätöksen vaikutuksesta vahingonkorvausoikeudenkäynnissä, korosta, todisteiden esittämisestä, vanhentumisesta sekä sovintomenettelyn ja sovintosopimuksen vaikutuksista. Työ- ja elinkeinoministeriön yhdyshenkilö: Työelämä- ja markkinaosasto/Virve Haapajärvi, puh. 029 504 7027	
Asiasanat Nyckelord Key words kilpailuoikeudellinen vahingonkorvaus, vahingonkorvaus, kilpailuoikeus, kilpailurikkomus	
Painettu julkaisu Inbunden publikation Printed publication ISSN	Verkkopublication Nätpublikation Web publication ISSN 1797-3562
ISBN	ISBN 978-952-327-015-2
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages 97	Kieli Språk Language Suomi, Finska, Finnish
Julkaisija Utgivare Published by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	Vain sähköinen julkaisu Endast som elektronisk publikation Published in electronic format only

Työ- ja elinkeinoministeriölle

Työ- ja elinkeinoministeriö asetti 5 päivänä kesäkuuta 2014 työryhmän valmistelemaan kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan direktiivin (2014/104/EU) kansallista voimaan saattamista. Toimikaudeksi määrättiin 1.9.2014–29.5.2015.

Komissio julkaisi direktiiviehdotuksen kesäkuussa 2013 ja direktiivi hyväksyttiin 11 päivänä marraskuuta 2014. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi koskee sääntöjä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin.

Työryhmän tehtävänä oli valmistella vahingonkorvausdirektiivin kansallinen voimaan saattaminen hallituksen esityksen muotoon siten, että se voidaan saattaa kansallisesti voimaan direktiivissä asetettujen määräaikojen puitteissa viimeistään vuoden 2016 kesällä. Koska direktiivi hyväksyttiin lopullisesti kuitenkin vasta marraskuussa 2014, direktiivin mukaan aikaa kansalliseen voimaan saattamiseen on 26.12.2016 asti.

Direktiivin ja sen kansallisen voimaan saattamisen tarkoituksena on selventää ja helpottaa jatkossa vahingonkorvauskanteiden nostamista ja niiden käsittelyä siten, että kilpailurikkomuksista vahinkoa kärsineillä olisi mahdollisuus vaatia ja saada riittävällä ja kustannustehokkaalla tavalla vahingonkorvausta kansallisten sääntöjen mukaan. Tarkoituksena on myös tuoda selkeyttä kilpailuoikeuden julkisoikeudellisen ja yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon välille ottaen huomioon myös näiden välisen tasapainon. Asettamispäätöksen mukaan työryhmän tulee lainsäädäntömuutoksia harkitessaan varmistaa, ettei kilpailuviranomaisen kilpailuvalvonnan ja erityisesti sakoista vapauttamista koskevan ns. leniency -järjestelmän tehokkuus kärsi. Työryhmä voi ehdottaa myös sellaisia asiakokonaisuuteen liittyviä tarkoitustenmukaisia ja tarpeellisia lakimuutoksia, jotka eivät johdu suoraan direktiivin asettamista velvoitteista.

Työryhmän puheenjohtajaksi kutsuttiin ylijohtaja Pekka Timonen työ- ja elinkeinoministeriöstä. Työryhmän jäseniksi nimettiin hallitusneuvos Elise Pekkala työ- ja elinkeinoministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Laura Määttänen oikeusministeriöstä, apulaisjohtaja Rainer Lindberg Kilpailu- ja kuluttajavirastosta, käräjätuomari Riikka Rask Helsingin käräjäoikeudesta, asianajaja Tuomas Aho Asianajajaliitosta, johdava lakimies Pirkka-Petri Lebedeff Kuntaliitosta, asiantuntija Jukka Lehtonen Elinkeinoelämän keskusliitosta ja lainopillinen asiamies Anja Tuomola Suomen Yrittäjistä. Työryhmän työhön osallistuivat jäsenten lisäksi lainsäädäntöjohtaja Antti Leinonen oikeusministeriöstä, käräjätuomari Jussi Sippola Helsingin käräjäoikeudesta ja asianajaja Toni Kalliokoski. Sihteeriksi määrättiin neuvotteleva virkamies Virve Haapajärvi työ- ja elinkeinoministeriöstä. Työryhmän jäsen apulaisjohtaja Rainer Lindberg Kilpailu- ja kuluttajavirastosta on toiminut myös työryhmän materiaalin

valmistelussa. Työryhmä on kuullut todisteiden esittämiseen liittyen lainsäädäntöneuvos Jaakko Rautiota oikeusministeriöstä.

Työryhmä on pitänyt kymmenen kokousta. Työryhmän tuli toimeksiantonsa mukaisesti saada työnsä valmiiksi toukokuun loppuun 2015 mennessä.

Saatuanaan tehtävänsä suoritettua työryhmä luovuttaa kunnioittavasti hallituksen esityksen muotoon laaditun ehdotuksensa työ- ja elinkeinoministeriölle.

Ehdotukseen liittyy Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n ja Suomen Yrittäjien liitteenä oleva täydentävä lausuma.

Helsingissä 5. päivänä kesäkuuta 2015

Pekka Timonen

Tuomas Aho

Pirkka-Petri Lebedeff

Jukka Lehtonen

Laura Määttä

Rainer Lindberg

Elise Pekkala

Riikka Rask

Anja Tuomola

Virve Haapajärvi

Sisältö

Työ- ja elinkeinoministeriölle.....	5
Eesityksen pääasiallinen sisältö.....	9
Yleisperustelut.....	10
1 Johdanto	10
2 Nykytila	11
2.1 Lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö.....	11
2.2 Direktiivin keskeinen sisältö.....	14
2.3 Muiden jäsenmaiden lainsäädäntö.....	29
2.4 Nykytilan arviointi.....	29
3 Eesityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	35
3.1 Tavoitteet.....	35
3.2 Toteuttamisvaihtoehdot ja keskeiset ehdotukset.....	35
4 Eesityksen vaikutukset	42
5 Asian valmistelu	46
Yksityiskohtaiset perustelut.....	47
Lakiehdotukset.....	86
Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n ja Suomen Yrittäjien täydentävä lausuma.....	94

Esityksen pääasiallinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista. Lailla pantaisiin täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin. Lakia sovellettaisiin kaikkien kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen riippumatta tapauskohtaista harkintaa vaativan niin sanotun kauppakriteerin täyttymisestä. Lakia sovellettaisiin siten vahinkojen korvaamiseen, jotka ovat aiheutuneet Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 ja 102 artiklan sekä kilpailulain 5 ja 7 §:n rikkomisesta. Kaikilla vahinkoa kärsineillä olisi oikeus täyteen korvaukseen, riippumatta siitä ovatko vahingon kärsijät luonnollisia henkilöitä vai oikeushenkilöitä tai millä jakeluketjun tasolla ne ovat.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi muun muassa kartelleja koskevasta vahinko-olettamasta, ylihinnan siirtämiseen liittyvistä todistustaakkasäännöistä sekä seuraamusmaksusta vapautetun yrityksen yhteisvastuun ja takautumisvastuun rajauksesta. Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi rikkomuksen toteavan päätöksen vaikutuksesta vahingonkorvausoikeudenkäynnissä, korosta, todisteiden esittämissäännöistä, vanhentumissäännöstä sekä sovintomenettelyn ja sovintosopimuksen vaikutuksista.

Samassa yhteydessä kilpailulain 14, 15 ja 17 §:ä ehdotetaan muutettavaksi siten, kilpailulain käsitteet olisivat yhdenmukaisia direktiivin yrityslausunto -käsitteen kanssa.

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan x.x.2016.

Yleisperustelut

1 Johdanto

Komissio antoi kesäkuussa 2013 direktiiviehdotuksen säännöistä, joita sovellettaisiin kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta kansallisen lain nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin. Komissio julkaisi kesäkuussa 2013 myös raportin ja tiivistelmän vaikutusten arvioinnista sekä tiedonannon ja valmisteluasiakirjan vahingon määrittämisestä. Marraskuun 11. päivänä 2014 hyväksytty Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin (2014/104/EU, jäljempänä vahingonkorvausdirektiivi) pannaan täytäntöön tällä lailla. Ennen vahingonkorvausdirektiiviä kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista ei ole ollut EU-lainsäädäntöä.

Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön ja direktiivin mukaan jokaisen, joka on kärsinyt vahinkoa unionin tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta, on voitava hakea täyttä korvausta kyseisestä vahingosta. Kilpailuoikeuden rikkomisella tarkoitetaan Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (jäljempänä SEUT) 101 tai 102 artiklan tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomista.

Direktiivin tavoitteena on EU:n kilpailusääntöjen tehokas täytäntöönpano. Tarkoituksena on myös sovittaa yhteen kilpailuviranomaisten suorittama kilpailusääntöjen täytäntöönpano ja yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävien vahingonkorvauskanteiden käsittely. Tarkoituksena on myös varmistaa, että kilpailusääntöjen rikkomisen johdosta vahinkoa kärsineet voivat saada täyden korvauksen kärsimästään vahingosta. Tavoitteena on myös vähentää vaikeuksia ja alentaa kustannuksia vahingon todistamisessa. Samalla yhdenmukaistetaan eri jäsenmaissa toimintaa harjoittavien yritysten oikeussuojan tasoa.

Suomessa oikeus vahingonkorvaukseen kilpailuoikeuden rikkomisen aiheuttamasta vahingosta perustuu kilpailulain (948/2011) 20 §:ään. Kilpailuoikeuden rikkomiseen liittyviä vahingonkorvauskanteita käsitellään Suomessa yleisissä tuomioistuimissa kansallisten prosessisääntöjen ja -periaatteiden mukaisesti. Direktiivi sääntelee kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia monelta osin yksityiskohtaisemmin kuin voimassa olevat kilpailulain 20 § ja muuhun kansalliseen lainsäädäntöön sisältyvät säännöt.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö

Kilpailulaki ja direktiivi

Kilpailulain 20 §:n mukaan elinkeinonharjoittaja tai elinkeinonharjoittajien yhteisliittymä, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo kilpailulain 5 tai 7 §:ssä taikka Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 tai 102 artiklassa säädettyä kieltoa, on velvollinen korvaamaan kilpailunrajoituksesta aiheutuneen vahingon. Korvaukseen oikeutettuja ovat elinkeinonharjoittajien lisäksi myös kuluttajat ja julkisoikeudelliset yhteisöt. Ennen kilpailulakia erityinen vahingonkorvaussäännös oli vuodesta 1998 lähtien kilpailunrajoituslain 18 a §:ssä. Vuonna 2011 vahingonkorvaussäännös muuttui siten, että myös muut kuin elinkeinonharjoittajat tulivat oikeutetuiksi vahingonkorvaukseen, vanhentumisaikoja täsmennettiin ja vahingonkorvauksen määrän sovittelua koskeva säännös korvattiin viittauksella vahingonkorvauslain yleiseen sovittelusäännökseen. Tietyin edellytyksin vahingonkorvausta on voinut ja voi edelleen hakea myös vahingonkorvauslain perusteella.

Kilpailulain 5 ja 6 § vastaavat sisällöltään SEUT artiklaa 101. Kilpailulain 7 § vastaa sisällöltään artiklaa 102. Kilpailuoikeuden rikkomiseen liittyviä vahingonkorvauskanteita käsitellään Suomessa yleisissä tuomioistuimissa kuten muitakin vahingonkorvauskanteita ja niitä käsitellään kansallisten prosessisääntöjen ja -periaatteiden mukaisesti. Kilpailuoikeudellisten vahingonkorvauskanteiden käsittelyä ei ole Suomessa tällä hetkellä keskitetty tiettyyn tai tiettyihin käräjäoikeuksiin.

Direktiivi sääntelee kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia tietyiltä osin yksityiskohtaisemmin kuin voimassa oleva kilpailulain 20 § ja voimassa olevat prosessisäännöt. Ennen vahingonkorvausdirektiiviä kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista ei ole ollut EU-lainsäädäntöä. Kilpailulain 20 §:ä sovelletaan 1.11.2011 jälkeen tapahtuneisiin kilpailurikkomuksiin. Sitä edeltäviin rikkomuksiin on sovellettu 1.10.1998 voimaan tullutta kilpailunrajoituslain (480/1992) 18 a §:ä, jonka mukaan korvausta on oikeutettu saamaan vain elinkeinonharjoittaja.

Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön ja direktiivin mukaan jokaisen, joka on kärsinyt vahinkoa unionin tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta, on voitava hakea täyttä korvausta kyseisestä vahingosta. Kilpailuoikeuden rikkomisella tarkoitetaan SEUT 101 tai 102 artiklan tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomista. Direktiivi soveltuu siten kartellivahinkojen lisäksi myös esimerkiksi määrävän markkina-aseman väärinkäytöstä aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen. Kilpailurikkomuksista aiheutuneiden vahinkojen korvaaminen kuuluu kansallisten tuomioistuinten ja siviili- ja prosessioikeuden alaan. Komission mukaan näiden sääntöjen välillä on ollut eri jäsenmaiden välillä merkittäviä eroja.

Direktiivin tärkeimmät artikkelit koskevat vahingonkorvausoikeudenkäynneissä käytettävien todisteiden esittämisvelvollisuutta (artikkelit 5–7), kansallisten rikkomuspäätösten vaikutusta (artikkeli 9), vanhentumisaikaa (artikkeli 10), kilpailurikkomukseen syyllistyneiden yhteisvastuuta vahingosta (artikkeli 11), todistustaakan jakoa ylihinnan siirtämisessä (artikkelit 13–14) ja olettaa kartellista aiheutuneesta vahingosta (artikkeli 17).

Direktiivin artikkelin 21 mukaan jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään 27.12.2016. Kun jäsenvaltiot saattavat direktiivin kansallisesti voimaan, niiden tulee artikkelin 4 mukaisesti noudattaa niin sanottuja tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteita. Tehokkuusperiaate tarkoittaa, että vahingonkorvausvaateiden käyttämiseen liittyvät kansalliset säännöt ja menettelyt tulee laatia ja niitä tulee soveltaa siten, etteivät ne tee käytännössä mahdottomaksi tai kohtuuttoman vaikeaksi käyttää unionin oikeuteen perustuvaa oikeutta saada täysi korvaus kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneesta vahingosta. Vastaavuusperiaate puolestaan tarkoittaa, että kansalliset säännöt ja menettelyt, jotka liittyvät SEUT 101 ja 102 artikkelin rikkomisen johdosta nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin, eivät saa olla väitetyille vahinkoa kärsineille osapuolille epäedullisempia kuin ne säännöt ja menettelyt, joita sovelletaan samankaltaisiin kansallisen oikeuden rikkomisesta johtuviin kanteisiin.

Oikeuskäytäntö

Unionin oikeuskäytännössä tärkein kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskeva ratkaisu oli vuonna 2001 annettu EY-tuomioistuimen ennakkoratkaisu *Courage v. Crehan (C-453/99)*, jossa oikeus saada korvausta EU:n kilpailusääntöjen rikkomisesta vahvistettiin. Ratkaisussa todettiin, että kartellien ja muiden kilpailuoikeuden vastaisten toimien vuoksi vahinkoa kärsineillä – niin kuluttajilla kuin yrityksilläkin – on oikeus korvaukseen. Muita merkittäviä ratkaisuja ovat EY-tuomioistuimen vuonna 2006 antama *Manfredi -päätös (yhdistetyt asiat C-295/04 - 298/04)*, EU-tuomioistuimen vuonna 2011 antama *Pfleiderer -päätös (C-360/09)*, vuonna 2012 antama *Otis -päätös (C-199/11)*, vuonna 2013 antama *Donau Chemie -päätös (C-536/11)* sekä vuonna 2014 antama muun muassa *Konetta koskeva päätös (C-557/12)*.

Suomessa on tähän mennessä kertynyt vain rajallinen määrä kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevaa oikeuskäytäntöä. Korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöä kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista ei vielä ole. Muutamista merkittävistä vahingonkorvausratkaisuista huolimatta vielä ei ole muodostunut vakiintunutta oikeuskäytäntöä esimerkiksi korvausperusteiden, näyttötaakan ja sen jakautumisen ja vanhentumisen osalta. Merkittävät vahingonkorvauspäätökset koskevat asvalttikartellia, raakapuukartellia, autojen varaosakartellia ja vetyperoksidikartellia.

Merkittävin vahingonkorvauksia koskeva päätöskokonaisuus on Helsingin käräjäoikeuden 28.11.2013 antama 41 päätöksen kokonaisuus asfalttikartellista¹. Vahingonkorvauskanteiden taustalla oli markkinaoikeuden seuraamusmaksupäätös 19.12.2007 (MAO:441/07) ja korkeimman hallinto-oikeuden lainvoimainen seuraamusmaksupäätös 29.9.2009 (KHO: 2009:83). Korkein hallinto-oikeus tuomitsi yhteensä 82,5 miljoonan euron seuraamusmaksut. Kantajina käräjäoikeudessa oli 40 kuntaa ja Suomen valtio, jonka kanne hylättiin. Kuntien vaatimukset hyväksyttiin osittain ja yhden kunnan kanne hylättiin. Hyväksytyjen pääomavaatimusten määrä oli 37,5 miljoonaa euroa. Määrän laskentaperusteena käytetty ns. ylihintaprosentti oli pääosin 15 % ja muutamien kaupunkien osalta 20 % lopullisista urakkahinnoista. Vastaajat ja osa kantajista on valittanut käräjäoikeuden päätöksestä hovioikeuteen, jossa asian käsittely on kesken.

Merkittävä on myös raakapuukartellia koskeva vahingonkorvauskokonaisuus. Taustalla on kolmen metsäyhtiön välinen raakapuun ostomarkkinoilla tapahtunut hintayhteistyö ja kielletty tietojenvaihto, josta yksi yhtiö sai leniencyn perusteella vapautuksen seuraamusmaksusta ja kahdelle muulle metsäyhtiölle markkinaoikeus määräsi yhteensä yli 50 miljoonan euron seuraamusmaksut päätöksessään 3.12.2009 (MAO: 614/09). Markkinaoikeuden ratkaisu on lainvoimainen. Raakapuumarkkinoiden kilpailunrajoituksiin liittyen käräjäoikeuksissa on vireillä yli tuhat vahingonkorvauskannetta. Suurin osa kanteista on Helsingin käräjäoikeudessa. Kantajina on Metsähallituksen lisäksi kuntia, seurakuntia ja yksityisiä metsänomistajia.

Raakapuukartelliasiansa vanhentumisesta on käsitelty hovioikeudessa. Helsingin käräjäoikeudessa vireillä olleista sadoista yksityisten kantajien korvauskanteista (ns. Suuri Savotta) käräjäoikeus valitsi 13 kannetta edustamaan niin sanottuja tyyppitapauksia vanhentumisen osalta. Helsingin käräjäoikeus totesi näissä 13 kanteessa väitetyt saatavat vanhentuneiksi ja hylkäsi kanteet tuomiolla 28.3.2014. Tuomioista valitettiin ja Helsingin hovioikeus antoi 21.11.2014 päätökset (dnro S 14/1418), joissa se katsoi, ettei kanteita olisi tullut hylätä vanhentuneina. Hovioikeuden mukaan muun muassa kilpailunrajoituslain 18 a §:n mukainen viiden vuoden kanneaika alkoi markkinaoikeuden lainvoimaisesta päätöksestä. Korkein oikeus on myöntänyt valitusluvan metsäyhtiöille.

Vetyperoksidimarkkinoiden kilpailunrajoitukseen liittyen Helsingin käräjäoikeudessa oli vireillä kanne Kemiraa vastaan. Taustalla oli komission 5.4.2006 antama kartellipäätös. Asiaa käsiteltiin myöhemmin myös EU-tuomioistuimessa. Kaksi suomalaista sellualan yritystä myivät kilpailunrajoitukseen perustuvia väitetyjä vahinkoja koskevat saatavansa saksalaiselle Cartel Damages Claims -nimiselle yhtiölle (CDC). Käräjäoikeus antoi kesällä 2013 välituomion (36492), jossa se vahvisti toimivaltansa ratkaista asia ja yhtiön asianosaiskelpoisuuden esittää vaatimuksia Kemiraa vastaan. Kemira ja CDC tekivät kuitenkin sovinnon 19.5.2014. CDC peruutti

1 Esimerkiksi Helsingin kaupunkia koskeva tuomio 13/64913 ja Espoon kaupunkia koskeva tuomio 13/64929

kanteensa Helsingin käräjäoikeudessa ja Kemira lupautui tekemään CDC:lle 18,5 miljoonan euron suorituksen sekä korvauksia kuluista.

Autovaraosamarkkinoiden kilpailunrajoitukseen liittyvän korvausasian taustalla on korkeimman hallinto-oikeuden seuraamusmaksupäätös 31.5.2012 (muun muassa *Dnro 797/2/09*). Viisi auton varaosien ja tarvikkeiden tukkuliikettä oli osallistunut kilpailusääntöjen vastaiseen yhdenmukaistettuna menettelytapana pidettävään yhteistoimintaan vähittäismyyjä Osasetia vastaan. Yksi yrityksistä sai vapautuksen sakoista leniency -hakemuksen perusteella ja neljälle yhtiölle määrättiin yhteensä noin miljoonan euron seuraamusmaksut. Atoy nosti vahingonkorvauskanteen viittä yhtiötä vastaan vaatien yhteispääomamäärältään noin 56,6 miljoonaa euroa korvauksia. Helsingin käräjäoikeus hylkäsi kanteen tuomiolla 31.3.2014 (*Dnro 07/33936*) todeten, että kilpailunrajoituksen ja väitetyn vahingon välillä ei ollut syy-yhteyttä.

2.2 Direktiivin keskeinen sisältö

Soveltamisala ja vahingon korvaaminen

Ehdotuksella pannaan täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston 10.11.2014 hyväksymä vahingonkorvausdirektiivi. Direktiivin artiklan 1 mukaan direktiivissä vahvistetaan säännöt, jotka ovat tarpeen sen varmistamiseksi, että yrityksen tai yritysten yhteenliittymän aiheuttaman kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta vahinkoa kärsineet osapuolet voivat tosiasiallisesti käyttää oikeuttaan vaatia täysi korvaus kyseisestä vahingosta kyseiseltä yritykseltä tai yritysten yhteenliittymältä. Siinä vahvistetaan säännöt, joilla edistetään vääristymätöntä kilpailua sisämarkkinoilla ja poistetaan sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan esteet varmistamalla kaikkialla unionissa samantasoinen suojelu niille, jotka ovat kärsineet tällaista vahinkoa. Direktiivissä vahvistetaan myös säännöt kilpailuviranomaisten suorittaman kilpailusääntöjen täytäntöönpanon ja kansallisissa tuomioistuimissa käsiteltäviin vahingonkorvauskanteisiin perustuvan kilpailusääntöjen täytäntöönpanon yhteensovittamiseksi.

Direktiivissä tarkoitetaan kilpailuoikeuden rikkomisella SEUT 101 tai 102 artiklan taikka kansallisen kilpailuoikeuden rikkomista. Kansallisella kilpailuoikeudella tarkoitetaan puolestaan kansallisen oikeuden säännöksiä, joilla on samat pääasialliset tavoitteet kuin SEUT 101 ja 102 artiklalla ja joita sovelletaan samaan asiaan rinnakkain unionin kilpailuoikeuden kanssa asetuksen (EY) N:o 1/2003 3 artiklan 1 kohdan mukaisesti. Neuvoston asetus 1/2003 perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta on EU:n kilpailusääntöjen täytäntöönpanoasetus (jäljempänä täytäntöönpanoasetus). Artiklat 81 ja 82 vastaavat nykyisiä SEUT artikloja 101 ja 102.

Direktiivin johdannon mukaan sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan varmistamiseksi, oikeusvarmuuden lisäämiseksi ja tasapuolisempien toimintaedellytysten takaamiseksi yrityksille ja kuluttajille on aiheellista, että tätä direktiiviä sovelletaan kansallisen kilpailuoikeuden rikkomista koskeviin vahingonkorvauskanteisiin,

kun kansallista kilpailuoikeutta sovelletaan täytäntöönpanoasetuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaisesti. Siviilioikeudellista vastuuta koskevien erilaisten sääntöjen soveltaminen SEUT 101 tai 102 artiklan rikkomiseen ja samoissa asioissa unionin kilpailuoikeuden kanssa rinnakkain sovellettavan kansallisen kilpailuoikeuden rikkomiseen vaikuttaisi muutoin kielteisesti kantajien asemaan samassa asiassa ja heidän esittämiensä vaateiden laajuuteen ja muodostaisi esteen sisämarkkinoiden moitteettomalle toiminnalle. Mainitussa 3 artiklassa viitataan niin sanotun kauppakriteerin täyttymiseen eli sopimukseen, yritysten yhteenliittymien päätöksiin ja menettelytapoihin, jotka saattavat vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Jos niin sanottu kauppakriteeri täyttyy, kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta vahinkoa kärsineen tulee siten voida vaatia vahingonkorvausta suomalaisessa yleisessä tuomioistuimessa direktiivissä edellytettyjen sääntöjen ja periaatteiden mukaisesti. Direktiivi ei sen sijaan sääntele tilannetta, jossa on kyse vastaavasta kilpailuoikeuden rikkomisesta, mutta niin sanottu kauppakriteeri ei täyty.

Direktiivin johdannon mukaan SEUT 101 ja 102 artikla tuottavat yksityisten oikeussubjektien välisiin suhteisiin kohdistuvia välittömiä vaikutuksia ja asianomaisille yksityisille oikeussubjekteille oikeuksia ja velvollisuuksia, jotka kansallisten tuomioistuinten on saatettava voimaan. Näin ollen kansallisilla tuomioistuimilla on yhtä tärkeä rooli kilpailusääntöjen soveltamisessa (yksityisoikeudellinen täytäntöönpano). Kun kansalliset tuomioistuimet ratkaisevat yksityisten oikeussubjektien välisiä kiistoja, ne suojelevat unionin oikeuden mukaisia subjektiivisia oikeuksia esimerkiksi myöntämällä vahingonkorvauksia rikkomisen vuoksi vahinkoa kärsineille. SEUT 101 ja 102 artiklan oikeusvaikutuksen täysimääräinen toteutuminen ja etenkin niissä määrättyjen kieltojen oikeusvaikutuksen toteutuminen käytännössä edellyttävät, että kaikki – olipa kyse yksityisestä oikeussubjektista, kuluttajat ja yritykset mukaan lukien, tai viranomaisesta – voivat hakea kansallisissa tuomioistuimissa korvausta näiden määräysten rikkomisesta itselleen aiheutuneesta vahingosta. Johdantokappaleen 4 mukaan unionin oikeuteen perustuva oikeus saada korvausta unionin ja kansallisen kilpailuoikeuden rikkomisesta edellyttää, että jokaisessa jäsenvaltiossa on kyseisen oikeuden tehokkaan toteutumisen takaavat prosessioikeuden säännöt.

Johdannon mukaan vahingonkorvauskanteet ovat vain yksi kilpailuoikeuden rikkomista valvovan tehokkaan yksityisoikeudellisen täytäntöönpanojärjestelmän osa, ja niitä täydennetään vaihtoehtoisilla muutoksenhakumenettelyillä, kuten sovitteluun perustuva riitojenratkaisu ja julkisoikeudelliseen täytäntöönpanoon liittyvät päätökset, jotka kannustavat osapuolia maksamaan korvauksia. Johdannossa todetaan, että yksityisoikeudellisen ja julkisoikeudellisen täytäntöönpanon on oltava vuorovaikutuksessa keskenään tehokkuuden varmistamiseksi.

Johdannossa todetaan niin ikään, että laajamittainen kilpailuoikeuden rikkominen on usein rajat ylittävää ja siksi on välttämätöntä varmistaa tasapuolisemmat toimintaedellytykset sisämarkkinoilla toimiville yrityksille ja parantaa kuluttajien mahdollisuuksia käyttää sisämarkkinoiden tuomia oikeuksia. On aiheellista lisätä

oikeusvarmuutta ja vähentää jäsenvaltioiden välisiä eroja kansallisissa säännöissä, joita sovelletaan sekä unionin kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuviin vahingonkorvauskanteisiin että kansallisen kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuviin vahingonkorvauskanteisiin silloin, kun kansallista kilpailuoikeutta sovelletaan rinnakkain unionin kilpailuoikeuden kanssa.

Direktiivin artiklan 3 mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, joka on kärsinyt vahinkoa kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta, voi vaatia ja saada täyden korvauksen kyseisestä vahingosta. Täydellä korvauksella saatetaan vahinkoa kärsinyt henkilö asemaan, jossa se olisi ollut, jos kilpailuoikeuden rikkomista ei olisi tapahtunut. Tätä varten sen on katettava oikeus korvaukseen todellisesta vahingosta ja saamatta jääneestä voitosta sekä koron maksaminen. Direktiivin mukainen täysi korvaus ei saa johtaa liialliseen korvaukseen, oli sitten kyseessä rankaiseva, moninkertainen tai muu vahingonkorvaus.

Artiklan 17 mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, ettei vahingon määrittämisen edellyttämä todistustaakka eikä näyttökynnys tee käytännössä mahdottomaksi tai kohtuuttoman vaikeaksi käyttää oikeutta saada vahingonkorvausta. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että kansallisilla tuomioistuimilla on valta arvioida kansallisten menettelyjen mukaisesti vahingon suuruus, jos kantajan todetaan kärsineen vahinkoa mutta vahingon täsmällinen määrittäminen on käytännössä mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa käytettävissä olevien todisteiden pohjalta. Artiklassa todetaan myös, että kun kyse on kartellista, rikkomisen oletetaan aiheuttavan vahinkoa. Rikkomiseen syyllistyneellä on oltava oikeus kiistää tämä oletama. Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että kansallinen kilpailuviranomainen voi vahingonkorvausoikeudenkäynnissä kansallisen tuomioistuimen pyynnöstä avustaa kyseistä kansallista tuomioistuinta vahingon määrittämisessä, jos kyseinen kansallinen kilpailuviranomainen katsoo tällaisen avustamisen tarkoituksenmukaiseksi.

Korvattava vahinko

Johdantokappaleen 12 mukaan direktiivissä vahvistetaan unionin säännöstö, joka koskee oikeutta saada korvaus unionin kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneesta vahingosta, erityisesti asiavaltuuden ja vahingon määritelmän osalta, sellaisena kuin se ilmenee unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä, eikä se estä unionin säännöstön kehittämistä jatkossa. Jokainen, joka on kärsinyt tällaisen rikkomisen johdosta vahinkoa, voi vaatia korvausta todellisesta vahingosta (*damnum emergens*) ja saamatta jääneestä voitosta (*lucrum cessans*) sekä korkojen maksamista riippumatta siitä, onko nämä luokat määritelty kansallisessa lainsäädännössä erikseen vai yhdessä. Johdannossa todetaan lisäksi, että korko on keskeinen osa kärsityn vahingon hyvittämiseksi maksettavaa korvausta, jossa otetaan huomioon ajan kuluminen, ja sitä olisi maksettava ajalta, joka ulottuu vahingon syntymisestä siihen saakka kun korvaus on maksettu, riippumatta siitä, onko kyseinen korko kansallisen lainsäädännön mukaan hyvitys- vai viivästyskorko ja otetaanko ajan kuluminen huomioon erillisenä luokkana (korko) vai todellisen vahingon tai saamatta jääneen

voiton olennaisena osana. Jäsenvaltioiden velvollisuutena on vahvistaa tuota tarkoitusta varten sovellettavat säännöt.

Korvaukseen oikeutetut

Direktiivin johdantokappaleen 13 mukaan oikeus saada korvausta on kaikilla luonnollisilla henkilöillä ja oikeushenkilöillä, niin kuluttajilla, yrityksillä kuin viranomaisilla, riippumatta siitä, onko rikkomiseen syyllistyneeseen yritykseen olemassa suoraa sopimussuhdetta ja onko kilpailuviranomainen jo todennut kilpailusääntöjen rikkomisen. Kuten johdannossa todetaan, oikeus korvaukseen ei edellytä suoraa sopimussuhdetta rikkomiseen syyllistyneen ja vahinkoa kärsineen henkilön välillä. Täten esimerkiksi välillinen ostaja voi nostaa korvauskanteen rikkomiseen syyllistynyttä vastaan. Korvauskanne on mahdollista nostaa myös silloin, jos korvauskannetta ei edellä kilpailuviranomaisen tutkinta ja rikkomisen toteaminen päätöksessä (ns. stand alone -kanne eli itsenäinen kanne).

EU:n tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan kaikilla kilpailunrajoituksista vahinkoa kärsineillä on oltava oikeus saada korvaus kärsimästään vahingosta (*Courage Crehan (C-453/99)*, *Manfredi (C-295/04 - C-298/04)*, *Pfleiderer (C-360/09)* ja *Otis (C-199/11)*).

Vahingon määrä

Johdantokappaleessa 13 todetaan, että direktiivin mukainen täysi korvaus ei saisi johtaa liialliseen korvaukseen, olipa sitten kyseessä rankaiseva, moninkertainen tai muu vahingonkorvaus, sanotun kuitenkin rajoittamatta mahdollisuuden menettämistä suoritettavaa korvausta. Direktiivi ei salli siten ylikompensaatiota vahingosta.

Johdantokappaleen 45 mukaan vahinkoa kärsineen osapuolen, joka on näyttänyt toteen kärsineensä vahinkoa kilpailuoikeuden rikkomisen seurauksena, tulee vielä osoittaa vahingon laajuus saadakseen vahingonkorvausta. Vahingon määrittäminen kilpailuoikeutta koskevissa asioissa vaatii paljon tietoja ja voi edellyttää monimutkaisten taloudellisten mallien soveltamista. Tämä on usein erittäin kallista, kantajilla on vaikeuksia hankkia vaateiden toteennäyttämisen edellyttämiä tietoja. Vahingon määrittäminen kilpailuoikeutta koskevissa asioissa voi siten johdannon mukaan muodostaa merkittävän esteen korvausvaateiden tehokkaalle esittämiselle.

Johdantokappaleen 46 mukaan kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvan vahingon määrittämistä koskevien unionin sääntöjen puuttuessa kunkin jäsenvaltion on vahvistettava omat vahingon määrittämistä koskevat sääntönsä, ja jäsenvaltioiden ja kansallisten tuomioistuinten on vahvistettava ne vaatimukset, jotka kantajan on täytettävä osoittaessaan kärsimänsä vahingon määrää, menetelmät, joita voidaan käyttää vahingon määrittämisessä, ja seuraukset siitä, jos kantaja ei pysty täyttämään kaikkia näitä vaatimuksia. Kansallisen lain vaatimukset, jotka koskevat vahingon määrittämistä kilpailuoikeutta koskevissa asioissa, eivät kuitenkaan saisi olla epäedullisempia kuin vaatimukset, joita sovelletaan samankaltaisiin jäsenvaltion

kansalliseen lainsäädäntöön perustuviin kanteisiin (vastaavuusperiaate), eivätkä ne saisi tehdä unionin oikeuteen perustuvan vahingonkorvausoikeuden käyttämisestä käytännössä mahdotonta tai suhteettoman vaikeaa (tehokkuusperiaate).

Artiklan 17 mukaan kansallinen kilpailuviranomainen voi kansallisen tuomioistuimen pyynnöstä, ja katsoessaan sen tarkoituksenmukaiseksi, avustaa kyseistä kansallista tuomioistuinta vahingon määrittämisessä.

Artiklassa 17 todetaan vahinko-olettamasta, että kun kyse on kartellista, rikkomisen oletetaan aiheuttavan vahinkoa. Rikkomiseen syyllistyneellä on oltava oikeus kiistää tämä olettama. Direktiivin olettama koskee vain kartelleja, ei esimerkiksi määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä. Olettama ei koske myöskään vahingon määrää, joka kantajan tulee osoittaa. Jos vahingon määrää ei voida kuitenkaan laskea tarkasti, kansallinen tuomioistuin arvioi vahingon määrän.

Johdantokappaleessa 47 todetaan että jotta voitaisiin korjata tietojen epäsymmetriaa ja poistaa osa niistä vaikeuksista, jotka liittyvät vahingon määrittämiseen kilpailuoikeutta koskevista asioista, sekä varmistaa vahingonkorvausvaateiden tehokkuus, oletetaan, että kartelliin liittyvistä rikkomisista aiheutuu vahinkoa erityisesti hintavaikutuksen muodossa. Asiaan liittyvistä tosiseikoista riippuen kartellit johtavat hinnan nousuun tai estävät hintojen laskun, joka olisi tapahtunut ilman kartellia. Tämä olettaman ei pitäisi koskea konkreettista vahingon määrää. Rikkomiseen syyllistyneiden olisi voitava kiistää olettama. Kumottavissa oleva olettama rajoitetaan kartelleihin, sillä niiden salainen luonne lisää tietojen epäsymmetriaa ja tekee kantajille vaikeammaksi saada tarvittavat todisteet vahingon toteennäyttämiseksi.

Rikkomispäätöksen vaikutus

Direktiivin artikla 9 koskee lainvoimaisen rikkomispäätöksen vaikutusta vahingonkorvausoikeudenkäynnissä. Artiklan 9 kohta 1 koskee samassa jäsenmaassa tehdyn rikkomispäätöksen vaikutusta vahingonkorvausoikeudenkäynnissä. Artiklan taustalla on useissa jäsenmaissa, Suomi mukaan lukien, koettu epäselvyys kilpailulainsäädännön rikkomuksen toteamisen vaikutuksesta käsiteltäessä sen perusteella nostettua vahingonkorvauskannetta.

Artikla selventää, että lopullisella rikkomisen toteavalla päätöksellä on sitova vaikutus kun korvauskannetta käsitellään sen maan tuomioistuimessa, jossa rikkomuspäätös on tehty eikä kantajan tarvitse osoittaa korvausoikeudenkäynnissä uudelleen, että rikkominen on tapahtunut. Tämä selventää tilannetta molempien osapuolten ja tuomioistuinten kannalta sekä todennäköisesti nopeuttaa ja yksinkertaistaa jossain määrin korvausoikeudenkäyntejä.

Tälläkään hetkellä yleinen tuomioistuin ei voi tehdä päätöstä, joka olisi ristiriidassa komission rikkomisen toteavan päätöksen kanssa. Tämä perustuu täytäntöönpanoasetuksen artiklaan 16. Artiklassa todetaan, että kun kansalliset tuomioistuimet antavat ratkaisuja perustamissopimuksen 81 tai 82 artiklan (nykyään 101 ja 102) nojalla sopimuksista, päätöksistä tai menettelytavoista, joista komissio on jo tehnyt päätöksen, ne eivät voi tehdä päätöksiä, jotka olisivat ristiriidassa komission

tekemän päätöksen kanssa. Nyt vastaava vaikutus tulee koskemaan komission päätöksen lisäksi myös kansallisia lopullisia rikkomispäätöksiä. Täytäntöönpanoasetuksen artikla 16 toteaa lisäksi, että kansallisten tuomioistuinten on lisäksi vältettävä tekemästä päätöksiä, jotka olisivat ristiriidassa päätöksen kanssa, jota komissio harkitsee jo käynnistämässään menettelyssä. Artiklan mukaan kansallinen tuomioistuin voi tässä tarkoituksessa arvioida, onko sen käsittely keskeytettävä.

Johdannon mukaan komission ja kansallisten kilpailuviranomaisten kilpailusääntöjen yhdenmukainen ja tehokas soveltaminen edellyttää yhteistä lähestymistapaa kansallisten lopullisten rikkomuspäätösten vaikutusten osalta. Kyseiset kansalliset päätökset hyväksytään sen jälkeen, kun komissiolle on täytäntöönpanoasetuksen 11 artiklan 4 kohdan nojalla tiedotettu suunnitellusta päätöksestä, ja jos komissio ei ole aloittanut menettelyä, jonka vuoksi kansallinen kilpailuviranomainen menettä toimivaltansa mainitun asetuksen 11 artiklan 6 kohdan mukaisesti.

Johdannossa todetaan, että kansallisen kilpailuviranomaisen tai muutoksenhakutuomioistuimen lopullisella ratkaisulla tekemää päätöstä, jonka mukaan SEUT 101 tai 102 artiklaa on rikottu, ei saisi riitauttaa uudelleen myöhemmissä vahingonkorvauskanteissa. Ratkaisua perustellaan johdannossa oikeusvarmuuden lisäämisellä, kilpailuoikeuden johdonmukaisella soveltamisella, vahingonkorvauskanteiden käsittelyn tehostamisella sekä sisämarkkinoiden toiminnan edistämällä. Tällaisen rikkomisen toteamisen olisi katsottava olevan peruuttamattomasti vahvistettu sellaisten kyseiseen rikkomiseen liittyvien vahingonkorvauskanteiden osalta, jotka on nostettu kansallisen kilpailuviranomaisen tai muutoksenhakutuomioistuimen jäsenvaltiossa.

Direktiivin artiklan 9 kohta 2 koskee jäsenmaiden rajat ylittäviä tapauksia. Jos lopullinen rikkomispäätös on tehty toisessa EU:n jäsenmaassa kuin missä vahingonkorvauskannetta käsitellään, automaattista sitovaa vaikutusta ei direktiivin mukaan ole. Tällöinkin rikkomuksen toteava päätös tulee kuitenkin voida esittää korvausoikeudenkäynnissä ainakin alustavana näyttönä rikkomisesta.

Yhteisvastuu ja takautumisoikeus

Artiklan 11 pääsäännön mukaan kilpailuoikeutta yhteisellä toiminnallaan rikkooneet yritykset vastaavat rikkomisen aiheuttamasta vahingosta yhteisvastuullisesti. Yhteisvastuuta on kuitenkin rajattu tiettyjen kriteerien täytyessä pienten ja keskisuurten yritysten ja sakoista vapautuksen saaneiden yritysten osalta. Artiklassa säädetään myös rikkojien välisestä takautumisoikeudesta. Takautumisoikeuden pääsäännön mukaan rikkomiseen muiden kanssa yhdessä syyllistyneellä tulee olla oikeus saada muilta rikkojilta hyvitystä, jos se on maksanut enemmän kuin oman osuutensa. Sakoista vapautetun takautumisvastuuta on kuitenkin rajoitettu.

Artiklan 11 kohdan 1 mukaan yritykset, jotka ovat rikkoneet kilpailuoikeutta yhteisellä toiminnalla, vastaavat kilpailuoikeuden rikkomisen aiheuttamasta vahingosta yhteisvastuullisesti siten, että kukin kyseisistä yrityksistä on velvollinen korvaamaan vahingon kokonaisuudessaan, ja vahinkoa kärsineellä osapuolella on

oikeus vaatia miltä tahansa kyseisistä yrityksistä täyttä korvausta, kunnes se on saanut täyden korvauksen. Direktiivin artiklan 11 kohdassa 4 säädetty yhteisvastuun rajaaminen sakoista vapautuksen saaneen yrityksen osalta on tärkeä julkisoikeudellisen ja yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon välisen tasapainon kannalta ja siksi, että sakoista vapauttamista koskevan järjestelmän tehokkuus säilyisi. Sakoista vapauttamista koskevan järjestelmän tehokkuus on olennaista kartellien paljastumisen kannalta.

Yhteisvastuuta rajataan sakoista vapautetun yrityksen osalta. Artiklan 11 kohdassa 4 todetaan, että yhteisvastuun pääsäännöstä poiketen, sakoista vapautettu yritys on yhteisvastuussa ensisijaisesti vain omille suorille tai välillisille ostajilleen tai toimittajilleen. Muille vahinkoa kärsineille osapuolille sakoista vapautettu on yhteisvastuussa vain, jos ne eivät pysty saamaan täyttä korvausta muilta samaan kilpailuoikeuden rikkomiseen syyllistyneiltä yrityksiltä.

Artiklan 11 kohdassa 4 todetaan, että kyse on sakoista vapautetun yrityksen yhteisvastuusta, näitä koskeviin tapauksiin sovellettavan vanhentumisajan on oltava kohtuullinen ja riittävä, jotta vahinkoa kärsineet osapuolet voivat nostaa kanteen. Ajatuksena on, että vahingonkärsijät pystyisivät nostamaan kanteen vanhentumisajan estämättä senkin jälkeen kun on selvinnyt, että muita kilpailurikkomukseen syyllistyneitä vastaan nostettujen kanteiden kautta ei voida saada täyttä korvausta.

Johdantokappaleessa 38 todetaan, että yrityksillä, jotka tekevät kilpailuviranomaisten kanssa yhteistyötä sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevan ohjelman nojalla, on tärkeä rooli salaisten kartellirikkomusten paljastamisessa ja niiden lopettamisessa. Tämä usein lieventää vahinkoa, joka olisi voinut aiheutua, jos rikkominen olisi jatkunut. Sen vuoksi on tarkoituksenmukaista säätää, että yrityksiä, jotka kilpailuviranomainen on vapauttanut sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevan ohjelman nojalla, suojellaan joutumasta kohtuuttomassa määrin alttiiksi vahingonkorvauskanteille, ottaen huomioon, että kilpailuviranomaisen rikkomisesta tekemä päätös voi usein tulla sakoista vapautetun yrityksen osalta lopulliseksi ennen kuin se tulee lopulliseksi niiden yritysten osalta, joille ei ole myönnetty vapautusta sakoista, jolloin sakoista vapautetusta yrityksestä saattaa tulla ensisijainen kohde oikeudenkäynnille. Sen vuoksi on tarkoituksenmukaista, että koko vahinkoa koskevaa yhteisvastuun periaatetta ei sovelleta sakoista vapautettuun yritykseen ja että osuus, joka sen on maksettava muille rikkomiseen yhdessä syyllistyneille, ei ylitä vahinkoa, joka aiheutuu sen omille suorille tai välillisille asiakkaille, tai ostokartellin tapauksessa omille suorille tai välillisille toimittajille.

Artiklan 11 kohdissa 2 ja 3 käsitellään pienten ja keskisuurten rikkomiseen syyllistyneiden yritysten yhteisvastuun rajaamista tiettyjen kriteerien täyttyessä. Kohdassa 2 todetaan, että poiketen siitä, mitä 1 kohdassa säädetään, jäsenvaltioiden on varmistettava, sanotun kuitenkin rajoittamatta 3 artiklassa säädettyä oikeutta täyteen korvaukseen, että jos rikkomiseen syyllistynyt on komission suosituksessa 2003/361/EY määritelty pieni tai keskisuuri yritys, jäljempänä 'pk-yritys', rikkomiseen syyllistynyt on vastuussa vain suorille ja välillisille ostajilleen tiettyjen

edellytysten täytyessä. Edellytysten mukaan sen markkinaosuuden merkityksellisillä markkinoilla tulee olla alle viisi prosenttia koko kilpailuoikeuden rikkomisen keston ajan ja yhteisvastuuta koskevien tavanomaisten sääntöjen soveltaminen vaarantaisi peruuttamattomasti sen taloudellisen kannattavuuden ja aiheuttaisi yrityksen omaisuuden koko arvon menetyksen.

Artiklan 11 kohdan 3 mukaan edellä 2 kohdassa säädettyä poikkeusta ei sovelleta, jos pk-yritys on johtanut kilpailuoikeuden rikkomista tai pakottanut muita yrityksiä osallistumaan siihen tai sen on aiemmin todettu rikkoneen kilpailuoikeutta.

Pieniä ja keskisuuria yrityksiä koskeva rajaus yhteisvastuuseen tuli direktiiviin Euroopan parlamentin aloitteesta. Yhteisvastuun rajaukset koskevat komission suosituksessa 2003/361/EY määriteltyjä pieniä ja keskisuuria yrityksiä (Komission suositus, 6.5.2003, mikroyritysten sekä pienten ja keskisuurten yritysten määritelmästä, EUVL L 124, 20.5.2003, s. 36).

Artiklan 11 kohdat 5 ja 6 liittyvät korvausvelvollisten keskinäiseen vastuunjakoon ja takautumisoikeuteen. Artiklan 11 kohdan 5 mukaan rikkomiseen syyllistynyt voi vaatia miltä tahansa muulta rikkomiseen syyllistyneeltä osuutta, jonka suuruus määritetään sen perusteella, mikä niiden suhteellinen vastuu kilpailuoikeuden rikkomisen aiheuttamasta vahingosta on. Jos rikkomiseen syyllistynyt on vapautettu sakoista sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevan ohjelman nojalla, sen osuus ei saa ylittää vahinkoa, jonka se on aiheuttanut omille suorille tai välillisille ostajilleen tai toimittajilleen.

Artiklan 11 kohtaan 5 liittyvässä johdantokappaleessa 37 todetaan, että kun useat yritykset rikkovat kilpailusääntöjä yhdessä, kuten silloin jos kyseessä on kartelli, ne vastaavat rikkomisen aiheuttamasta koko vahingosta yhteisvastuullisesti. Rikkomiseen yhdessä muiden kanssa syyllistyneellä olisi oltava oikeus saada muilta rikkomiseen yhdessä syyllistyneiltä hyvitystä, jos se on maksanut korvausta enemmän kuin oman osuutensa.

Artiklan 11 kohdassa 6 todetaan, että siinä määrin kuin kilpailuoikeuden rikkomisen aiheutti vahinkoa muille vahinkoa kärsineille osapuolille kuin rikkomiseen syyllistyneiden suorille tai välillisille ostajille tai toimittajille, mahdollinen osuus, joka sakoista vapautetun on maksettava muille rikkomiseen syyllistyneille, määritetään sen perusteella, mikä sen suhteellinen vastuu kyseisestä vahingosta on.

Ylihinnan siirtäminen

Direktiivin artikkelit 12–14 koskevat ylihinnan siirtämistä. Artiklassa 12 vahvistetaan, että kaikki vahingonkärsijät, välilliset ostajat ja toimittajat mukaan lukien, ovat oikeutettuja täyteen korvaukseen. Artiklassa 13 säädetään, että todistustaakka ylihinnan siirtämisestä on vastaajalla eli kilpailuoikeuden rikkojalla, mutta tämä voi vedota puolustuksenaan siihen, että kantaja vieritti ylihintaa eteenpäin jakeluketjussa. Artiklassa 14 säädetään välillisen ostajan todistustaakkaa helpottavasta kumottavissa olevasta olettamasta, että tiettyjen edellytysten täytyessä ylihintaa on siirretty kantajalle.

Artiklan 12 kohdan 2 mukaan kansallisten prosessioikeudellisten sääntöjen on varmistettava, että millä tahansa tasolla maksettu korvaus todellisesta vahingosta ei ylitä tuolla tasolla ylihinnasta aiheutunutta vahinkoa. Kohdan tarkoituksena on varmistaa, että suoralle ostajalle ja välilliselle ostajalle maksetut vahingonkorvaukset eivät yhdessä ylitä aiheutunutta vahinkoa ja johda siten ylikompensaatioon. Artikla 15 koskee jakeluketjun eri tasoilla olevien kantajien vahingonkorvauskanteita ja myös tähän artiklaan liittyy ajatus yli- ja alikompensaation estämisestä.

Direktiivin mukaan kansallisilla tuomioistuimilla tulee olla valtuudet arvioida, kuinka suuren osuuden mahdollisesta ylihinnasta suorat tai välilliset ostajat ovat kärsineet ja niiden on voitava ottaa asianmukaisella tavalla huomioon asiaan liittyvät kanteet ja niiden johdosta annetut ratkaisut etenkin silloin, kun näissä ratkaisuissa katsotaan vahingon siirtäminen toteen näytetyksi.

Johdantokappaleessa 44 todetaan, että vahingonkorvauskanteen voivat nostaa sekä tavaroita tai palveluja rikkomiseen syyllistyneeltä ostaneet että jäljempänä jakeluketjussa olevat ostajat. Jotta voitaisiin lisätä toisiinsa liittyvissä oikeudenkäynneissä tehtyjen ratkaisujen johdonmukaisuutta ja näin välttää se, että unionin tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutunutta vahinkoa ei korvata kokonaisuudessaan tai että rikkomiseen syyllistynyt joutuu maksamaan vahingonkorvausta vahingosta, jota ei ole kärsitty, kansallisilla tuomioistuimilla olisi käsiteltävienään olevissa kiistoissa oltava valtuudet arvioida, kuinka suuren osuuden mahdollisesta ylihinnasta suorat tai välilliset ostajat ovat kärsineet.

Eri jäsenvaltioiden tuomioistuimissa käsiteltävinä olevia kanteita voidaan pitää Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 1215/2012 30 artiklassa tarkoitettuina toisiinsa liittyvinä kanteina. Kyseisen artiklan mukaan muut kansalliset tuomioistuimet paitsi se, jossa kanne on ensin nostettu, voivat keskeyttää asian käsittelyn tai tietyin edellytyksin jättää asian tutkimatta. Tämä direktiivi ei vaikuta kyseisen asetuksen mukaisiin kansallisten tuomioistuinten oikeuksiin ja velvollisuuksiin.

Artiklan 12 kohdan 3 mukaan ylihinnan siirtämistä koskevat säännöt eivät vaikuta vahingonkärsijän oikeuteen saada korvausta saamatta jääneestä voitosta, joka johtuu ylihinnan täydestä tai osittaisesta siirtämisestä. Siten korvausta saamatta jääneestä voitosta voi hakea siitä huolimatta, että on itse siirtänyt ylihinnan jakeluketjussa eteenpäin eikä voi siten vaatia korvausta ylihinnasta. Johdantokappaleessa 40 todetaan, että tilanteissa, joissa ylihinnan siirtäminen johti myynnin vähentymiseen ja aiheutti siten haittaa saamatta jääneen voiton muodossa, olisi edelleen oltava oikeus hakea korvausta tällaisesta saamatta jääneestä voitosta.

Artiklan 12 kohta 4 varmistaa, että ylihinnan siirtämistä koskevia sääntöjä sovelletaan myös silloin kun rikkomisen liittyy hankintatoimintaan. Esimerkiksi ostokartellitilanteessa ylihintaa voidaan siirtää jakeluketjussa suoralle tai välilliselle toimittajalle. Direktiivin luvun IV säännöt soveltuvat siten myös silloin, kun kysymyksessä on ostokartelli, jossa keskenään kilpailevat ostajat esimerkiksi sopivat yhdessä ostettavien tuotteiden hinnoista tai muista ostoehtoista. Ostokartellissa vahinko aiheutuu tavarantoimittajille ja/tai niiden tavarantoimittajille/tuottajille.

Direktiivissä sana ylihinta määritellään siten, että se tarkoittaa todellisuudessa maksetun hinnan ja sen hinnan erotusta, joka olisi muutoin maksettu, jos kilpailuoikeutta ei olisi rikottu.

Artiklan 12 kohdassa 5 todetaan, että kansallisilla tuomioistuimilla on toimivalta arvioida kansallisten menettelyjen mukaisesti, mikä osuus mahdollisesta ylihinnasta siirrettiin.

Artikla 13 koskee todistustaakkaa tilannetta, jossa suora tai välillinen ostaja tai toimittaja on nostanut korvauskanteen rikkomiseen syyllistynyttä kohtaan. Artiklan 13 mukaan vahingonkorvauskanteen vastaaja voi puolustuksenaan vedota siihen, että kantaja siirsi kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvan ylihinnan edelleen kokonaan tai osittain. Todistustaakka ylihinnan siirtämisestä on vastaajalla, joka voi kohtuudella vaatia kantajaa tai kolmansia osapuolia esittämään tietoja.

Artikla 14 koskee tilannetta, jossa välillinen ostaja tai toimittaja nostaa korvauskanteen rikkomiseen syyllistynyttä kohtaan. Välillinenkin ostaja voi siten nostaa kanteen suoraan rikkomiseen syyllistynyttä kohtaan ilman, että se nostaisi ensin kanteen omaa sopimuskumppaniaan eli suoraa ostajaa vastaan. Artiklassa 14 todetaan, että kun vahingonkorvausvaateen olemassaolo ja myönnettävän korvauksen määrä riippuu vahingonkorvausasiassa siitä, siirrettiinkö ylihinta ja missä määrin se siirrettiin kantajalle ottaen huomioon kauppapapa hinnankorotusten siirtämisestä jakeluketjuun, todistustaakka tällaisen siirtämisen tapahtumisesta ja laajuudesta on kantajalla, joka voi kohtuudella vaatia vastaajaa tai kolmansia osapuolia esittämään tietoja.

Artiklan 14 kohdassa 2 todetaan, että 1 kohdassa tarkoitettussa tilanteessa välillisen ostajan katsotaan näyttäneen toteen ylihinnan siirtämisen kyseiselle välilliselle ostajalle, kun välillinen ostaja on osoittanut, että vastaaja on rikkonut kilpailuoikeutta, rikkominen on johtanut ylihinnan veloittamiseen vastaajan suoralta ostajalta ja välillinen ostaja on ostanut tavarat tai palvelut, joita kilpailuoikeuden rikkominen koskee, tai se on ostanut tavaroita tai palveluja, jotka olivat peräisin niistä tai jotka sisälsivät niitä. Kohtaa ei sovelleta, jos vastaaja voi uskottavasti osoittaa tuomioistuinta tyydyttävällä tavalla, ettei ylihintaa siirretty välilliselle ostajalle tai ettei sitä siirretty kokonaan.

Artiklaan 14 liittyvässä johdantokappaleessa 41 todetaan, että yritysten toimintaedellytyksistä riippuen hinnankorotusten siirtäminen jakeluketjuun voi olla kaupallinen käytäntö. Kuluttajat ja yritykset, joille todellinen vahinko on siten siirretty, kärsivät vahinkoa, joka on aiheutunut unionin tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomisesta. Vaikka rikkomiseen syyllistyneen olisi korvattava tällainen vahinko, sellaisten kuluttajien ja yritysten, jotka eivät itse ole ostaneet mitään rikkomiseen syyllistyneeltä, saattaa olla erityisen vaikea näyttää toteen tällaisen vahingon laajuus.

Todisteiden esittäminen

Direktiivin artikla 5 käsittelee todisteiden esittämistä yleisesti. Artiklat 6 ja 7 käsittelevät kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon sisältyvien todisteiden esittämistä ja niiden käyttörajoituksia. Direktiivin artiklassa 8 säädetään todisteisiin liittyvistä seuraamuksista.

Direktiivin johdannossa todetaan, että unionin tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomista koskevat vahingonkorvauskanteet edellyttävät yleensä monimutkaista tosiseikkojen ja taloudellisten näkökohtien analyysia. Vahingonkorvausvaateen toteuttamiseksi tarvittavat todisteet ovat usein vastapuolen tai kolmansien hallussa, eikä kantajalla useinkaan ole riittävästi tietoa kyseisistä todisteista tai riittävää mahdollisuutta saada niitä. Jos tällaisissa olosuhteissa kantajille asetetaan erittäin tiukat oikeudelliset vaatimukset, joiden mukaan kantajien on esitettävä yksityiskohtaisesti kaikki asiaan liittyvät tosiseikat heti kanteen käsittelyn alkaessa ja esitettävä tosiseikkojen tueksi täsmällisesti yksilöityjä todisteita, voidaan samalla aiheettomasti haitata SEUT:ssa taatun, korvausta koskevan oikeuden tehokasta käyttämistä.

Johdannon mukaan todisteet ovat merkittävässä asemassa, kun nostetaan kanne unionin tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomisen vuoksi. Koska kilpailuoikeutta koskeville oikeudenkäynneille on kuitenkin tavanomaista tietojen epäsymmetria, on aiheellista varmistaa, että kantajilla on oikeus vaatia esittämään korvausvaatimuksensa kannalta merkitykselliset todisteet ilman, että heidän pitäisi yksilöidä tarkkaan yksittäiset todisteet. Jotta voitaisiin varmistaa osapuolten tasavertaisuus, tällaisten keinojen olisi oltava myös vahingonkorvauskanteissa vastaajina olevien käytettävissä, jotta ne voivat vaatia kantajia esittämään todisteita. Kansallisten tuomioistuinten olisi lisäksi voitava määrätä kolmannet osapuolet, viranomaiset mukaan lukien, esittämään todisteita.

Johdannon mukaan kansallisten kilpailuviranomaisten ja komission yhdenmukainen ja tehokas kilpailuoikeuden soveltaminen edellyttävät yhteistä lähestymistapaa kilpailuviranomaisten asiakirja-aineistoon sisältyvien todisteiden esittämiseen. Todisteiden esittämisvelvollisuus ei saisi vaikuttaa kohtuuttomasti kilpailuviranomaisen suorittamaan kilpailuoikeuden täytäntöönpanoon.

Direktiivin johdannon mukaan todisteita voidaan määrätä esitettäväksi ainoastaan silloin, kun kantaja on kohtuudella käytettävissään olevien tietojen perusteella esittänyt uskottavan väitteen siitä, että hän on kärsinyt vahinkoa vastaajan toimien vuoksi. Jos todisteiden esittämistä koskevan pyynnön tarkoituksena on hankkia jokin todisteiden ryhmä, ryhmä olisi määriteltävä mahdollisimman täsmällisesti ja kapea-alaisesti sekä kohtuudella käytettävissä olevien tosiseikkojen perusteella.

Artiklan 5 kohdan 4 mukaan kansallisilla tuomioistuimilla tulee olla käytössään tehokkaat toimenpiteet luottamuksellisten tietojen suojaamiseksi, jos tuomioistuin määrää luottamuksellisia tietoja esitettäväksi.

Direktiivin artikloissa 6–7 käsitellään kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon sisältyvien todisteiden esittämistä ja niiden käytön rajoituksia. Direktiivin artiklan 6 mukaan asiakirjat jaotellaan niihin, joita ei voida koskaan esittää, jotka voidaan antaa vasta kun kilpailuviranomainen on päättänyt menettelynsä ja jotka voidaan esittää milloin tahansa vahingonkorvausoikeudenkäynnin aikana. Direktiiviä ei kuitenkaan sovelleta kilpailuviranomaisten sisäisten asiakirjojen tai niiden välisen kirjeenvaihdon esittämiseen. Artiklan 6 kohdan 6 mukaan kansalliset tuomioistuimet

eivät voi vahingonkorvauskannetta käsitellessään missään vaiheessa määrätä osapuolta tai kolmatta osapuolta esittämään sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevaa lausuntoa tai sovintoehdotusta. Artiklan 6 kohdan 5 mukaan kansalliset tuomioistuimet voivat määrätä esittämään erityisesti kilpailuviranomaisen menettelyä varten valmisteltuja tietoja, kilpailuviranomaisen menettelynsä aikana kokoamia ja osapuolille lähettämiänsä tietoja sekä peruutettuja sovintosopimuksia vasta sen jälkeen kun kilpailuviranomainen on päättänyt menettelynsä. Artiklan 6 kohdan 11 mukaan todisteita, jotka eivät kuulu mihinkään edellä mainituista ryhmistä, voidaan vaatia esitettäväksi milloin tahansa.

Jos kantaja pyytää artiklan 6 kohdan 7 mukaisesti, että tuomioistuimelle esitettäisiin sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskeva lausunto lausunnon sisällön määritelmän mukaisuuden varmistamiseksi, tuomioistuin voisi pyytää apua sen arvioinnissa vain kilpailuviranomaiselta.

Johdannossa todetaan artiklan 6 kohtaan 5 liittyen, että esittämisvelvollisuuteen olisi aina sovellettava poikkeusta, jos esittämisvelvollisuuden määrittäminen aiheuttomasti haittaisi käynnissä olevaa kilpailuviranomaisen tutkimusta, joka koskee unionin tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomista. Sen vuoksi tiedot, jotka kilpailuviranomainen on laatinut unionin tai kansallisen kilpailuoikeuden täytäntöönpanoa koskevan menettelyn aikana ja jotka on lähetetty kyseisen menettelyn osapuolille (kuten väitetiedoksianto) tai jotka kyseisen menettelyn osapuoli on laatinut (kuten vastaukset kilpailuviranomaisen tietopyyntöihin tai todistajanlausunnot), olisi esitettävä vahingonkorvauskanteissa vasta sen jälkeen, kun kilpailuviranomainen on päättänyt menettelynsä.

Johdannossa todetaan artiklan 6 kohtaan 11 liittyen, että kansallisten tuomioistuinten olisi voitava milloin tahansa määrätä esittämään vahingonkorvauskanteen yhteydessä todisteet, joiden olemassaolo ei ole yhteydessä kilpailuviranomaisen menettelyyn, jäljempänä 'jo olemassa olevat tiedot'.

Johdantokappaleessa 32 todetaan artiklaan 7 liittyen, että sellaisten todisteiden käyttö, jotka on saatu kilpailuviranomaisen hallussa olevaan asiakirja-aineistoon pääsyn vuoksi, ei saisi kuitenkaan haitata kohtuuttomasti kilpailuviranomaisen suorittamaa kilpailuoikeuden tehokasta täytäntöönpanoa. Sen varmistamiseksi, että direktiivissä säädettyjä esittämisvelvollisuuden rajoituksia ei heikennetä, sen tyyppisten todisteiden, joita tarkoitetaan johdanto-osan 24 ja 25 kappaleessa ja jotka on saatu yksinomaan kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon pääsyn vuoksi, käyttöä olisi rajoitettava vastaavassa tilanteessa. Rajoitus olisi muotoiltava siten, että todisteet ovat vahingonkorvausoikeudenkäynneissä todisteeksi kelpaamattomia, tai siten, että todisteille annetaan mitä hyvänsä muuta suojaa sovellettavien kansallisten sääntöjen nojalla, jotta voidaan varmistaa kyseisen tyyppisten todisteiden esittämisvelvollisuutta koskevien rajoitusten täysi tehokkuus. Lisäksi kilpailuviranomaiselta saaduista todisteista ei pitäisi tulla kaupankäynnin kohdetta. Mahdollisuus käyttää todisteita, jotka on saatu yksinomaan kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon pääsyn vuoksi, olisi sen vuoksi rajattava siihen luonnolliseen henkilöön

tai oikeushenkilöön, jolle pääsy asiakirjoihin oli alun perin myönnetty, sekä sen oikeusseuraajiin. Tämä rajoitus, jolla pyritään välttämään kaupankäynti todisteilla, ei kuitenkaan estä kansallista tuomioistuinta määräämästä näiden todisteiden esittämistä tässä direktiivissä säädettyjen edellytysten mukaisesti.

Direktiivin artiklassa 8 säädetään seuraamuksista, jos esimerkiksi tuomioistuimen todisteen esittämispyyntöä ei noudateta, todisteita tuhotaan, luottamuksellisten tietojen suojaamista koskevia velvoitteita ei noudateta tai rikotaan todisteiden käytön rajoituksia.

Oikeasuhteisuus

Direktiivin artiklan 5 kohta 3, artiklan 6 kohta 4 ja artiklan 6 kohta 11 liittyvät todisteiden esittämisen oikeasuhteisuuteen. Artiklan 5 kohta 3 koskee kansallisten tuomioistuinten velvoitetta rajoittaa todisteiden esittäminen siihen, mikä on oikeasuhteista. Artiklan 5 kohdan 3 mukaan tuomioistuinten tulee ottaa huomioon asianosaisten ja kolmansien oikeudet. Kohdassa määritellään mitä tuomioistuimen on erityisesti otettava huomioon (a-c). Oikeasuhteisuudesta säädetään myös artiklan 6 kohdassa 4, joka koskee oikeasuhteisuuden arvioimista kun esittämispyyntö koskee kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon sisältyviä todisteita. Artiklan 6 kohdan 4 mukaan tuomioistuimen on otettava huomioon onko pyynnössä mainittu erityisesti kilpailuviranomaiselle toimitettujen tai sen asiakirja-aineistossa olevien asiakirjojen luonne, kohde tai sisältö vai koskeeko pyyntö kilpailuviranomaiselle toimitettuja asiakirjoja niitä erittelemättä. Lisäksi on otettava huomioon esittääkö tietojen esittämistä pyytävä osapuoli pyynnön kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan vahingonkorvauskanteen yhteydessä. Huomioitava on niin ikään tarve turvata kilpailuoikeuden tehokas julkisoikeudellinen täytäntöönpano 5 ja 10 kohdan osalta tai kilpailuviranomaisen 11 kohdan mukaisesta pyynnöstä.

Direktiivin johdannossa todetaan, että jäsenvaltioiden olisi voitava luoda järjestelmä, jossa kilpailuviranomaiselle tiedotetaan tietojen esittämistä koskevista pyynnöistä, kun tietojen esittämistä pyytävä henkilö tai henkilö, jolta tietojen esittämistä pyydetään, on osallisena väitettyä rikkomista koskevassa kyseisen kilpailuviranomaisen tutkimuksessa.

Vanhentuminen

Artiklan 10 mukaan vanhentumisajan on oltava vähintään viisi vuotta. Direktiivin johdannossa taustoitetaan direktiivin vanhentumissääntelyä seuraavasti. Johdannon mukaan vanhentumisaikojen alkamista, kestoja, keskeytymistä tai katkeamista koskevien kansallisten sääntöjen ei pitäisi aiheuttomasti haitata vahingonkorvauskanteiden nostamista. Tämä on erityisen tärkeää kanteissa, jotka perustuvat kilpailuviranomaisen tai muutoksenhakutuomioistuimen toteamaan rikkomiseen. Tätä varten olisi mahdollistettava vahingonkorvauskanteen nostaminen sen jälkeen, kun kilpailuviranomainen on päättänyt menettelyn. Vanhentumisajan ei pitäisi alkaa kulua, ennen kuin rikkominen on päättynyt ja ennen kuin kantaja on tietoinen tai hänen voidaan

kohtuudella olettaa olevan tietoinen toiminnasta, josta rikkominen muodostuu, siitä, että rikkominen on aiheuttanut kantajalle vahinkoa, sekä rikkomiseen syyllistyneestä.

Sovintoon tähtäävä riitojenratkaisu

Vahingonkorvauskanteiden ja riitojenratkaisumenettelyjen välisiä suhteita koskevilla säännöillä direktiivi kannustaa sovitteluun. Artiklat 18 ja 19 koskevat sovitteluun perustuvaa riitojenratkaisua. Sovittelulla tarkoitetaan kaikkea osapuolten vapaaehtoista menettelyä, joka tähtää korvauksesta sopimiseen. Riitojenratkaisumenettely keskeyttää vanhentumisajat ja käsittelyn sekä vaikuttaa yhteisvastuun perusteella maksettaviin korvauksiin. Vanhentumisajan keskeytyminen riitojenratkaisumenettelyn ajaksi koskee osapuolia, jotka ovat tai olivat mukana riitojenratkaisussa. Tämä vastaa pääpiirteissään vanhentumisesta annetun lain 11 §:ä, jonka mukaan vanhentuminen keskeytyy menettelyn ajaksi, kun sovitaan sovittelumenettelyn aloittamisesta. Vanhentumisaikojen keskeyttämistä perustellaan sillä, että vahinkoa kärsineillä ja rikkomiseen syyllistyneillä olisi riittävästi aikaa päästä sopimukseen korvauksesta ennen asian panemista vireille tuomioistuimessa. Vanhentumisajan keskeytyksellä tarkoitetaan sitä, että vanhentuminen keskeytyy ja keskeytyksen päättymisen jälkeen vanhentumisajasta on vielä käytettävissä jäljellä oleva osa. Vanhentumisaika voi siten päättyä eri aikaan eri vahingonkärsijöiden osalta riippuen muun muassa siitä, osallistuvatko ne riitojenratkaisumenettelyyn.

Direktiivin mukaan korvauskannetta käsittelevät tuomioistuin voi lykätä oikeudenkäyntiä enintään kaksi vuotta, jos oikeudenkäynnin asianosaiset osallistuvat riitojenratkaisuun. Oikeudenkäynnin lykkääminen vastaa pääpiirteissään kansallista menettelyä, jossa tuomioistuimen prosessinjohtoon kuuluu valta keskeyttää asian käsittely tai pidentää osapuolille asetettuja määräaikoja, jotta osapuolet voivat käydä sovintoneuvotteluja. Siten kansallinen oikeus ei ole ristiriidassa direktiivin kanssa, mutta direktiivin kahden vuoden enimmäisaika keskeytykselle ei sisälly voimassa olevaan lakiin tai oikeuskäytäntöön. Direktiivin johdantokohtaan mukaan tuomioistuimen tulisi huomioida nopean menettelyn edut, kun se harkitsee asian käsittelyn keskeyttämistä riitojenratkaisumenettelyn alkaessa.

Vahingonkorvausvaatimukseen perustuva riita-asia on nk. dispositiivinen riita-asia. Se tarkoittaa, että riidan osapuolet voivat sopia riidan ratkaisusta eli korvauksesta haluamallaan tavalla. Osapuoli voi esimerkiksi luopua osasta vaatimuksiaan sovinnon saamiseksi. Kilpailunrajoituksella aiheutettua vahinkoa koskeva riita-asia on tässä suhteessa kuin mikä tahansa muu vahingonkorvausta koskeva vaatimus.

Vahingonkorvausdirektiivi sisältää määräykset sovittelumenettelyn vaikutuksista niin korvausoikeuden vanhentumiseen kuin sovittelumenettelyyn ryhtyneen vahingonaiheuttajan oikeuteen suhteessa muihin korvausvelvollisiin. Direktiivin määräysten tarkoitus on edistää korvauksista sopimista vahinkoa kärsineen ja vahingonaiheuttajien välillä. Direktiivin johdantokappaleessa 51 todetaan asia: ”Jotta kannustettaisiin sovitteluun perustuvaan sovintoratkaisuun, rikkomiseen syyllistynyttä, joka maksaa vahingonkorvausta sovitteluun perustuvan riitojenratkaisun perusteella, ei pitäisi

suhteessa muihin rikkomiseen syyllystyneisiin asettaa huonompaan asemaan kuin missä se muutoin olisi ilman sovitteluun perustuvaa sovintoratkaisua...” Direktiivillä siten harmonisoidaan tietyt sovintomenettelyn vaikutusta korvausoikeuden vanhentumiseen ja sovintomenettelyn vaikutuksiin liittyvät periaatteet.

Edelleen direktiivin johdannossa todetaan: ”... rikkomiseen syyllystyneitä ja vahinkoa kärsineitä osapuolia olisi kannustettava sopimaan kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvasta vahingosta maksettavasta korvauksesta sovitteluun perustuvilla riitojenratkaisumenettelyillä, kuten tuomioistuimen ulkopuoliset sovintoratkaisut (mukaan lukien ne, joissa tuomari voi julistaa sovintoratkaisun sitovaksi), välimiesmenettely, välitys ja sovittelu. Tällaisen sovitteluun perustuvan riitojenratkaisun olisi katettava niin monta vahinkoa kärsinyttä osapuolta ja rikkomiseen syyllystyntä kuin on oikeudellisesti mahdollista.”

Direktiivissä käytetään ilmaisua ”sovittelu” kuvaamaan kaikkia sovintoratkaisuun tähtääviä toimia, joihin direktiivillä kannustetaan. Sovittelu-käsitteellä on perinteisesti jossain määrin suppeampi sisältö Suomen oikeudessa kuin mitä direktiivillä tarkoitetaan. Sovittelu viittaa perinteisesti ulkopuolisen sovittelijan eli kolmannen osapuolen välittämiin sovintoneuvotteluihin. Direktiivissä ei kuitenkaan sovittelulla haluta rajoittaa tilanteita koskemaan vain ulkopuolisen välittämiä sovintoneuvotteluita vaan mikä tahansa sovintoon tähtäävä osapuolten yhdessä päättämä toimi, joka tähtää sovintoon, kuuluu käsitteen piiriin.

Direktiivin artiklan 18 kohdan 3 mukaan kilpailuviranomainen voi halutessaan katsoa lieventäväksi seikaksi sovintokorvauksen ennen sakkopäätöstä. Suomessa tämä tarkoittaisi sitä, että Kilpailu- ja kuluttajavirasto voisi pienentää markkinaoikeudelle tekemässään esityksessä esittämänsä seuraamusmaksun määrää sovintokorvauksen maksun perusteella. Asiasta ei ehdoteta säädettäväksi kansallisesti. Maksettujen korvausten tarkoituksena on korvata vahingonkärsijälle rikkomuksesta aiheutunut vahinko kun taas seuraamusmaksu on hallinnollinen sanktio kilpailulain säännösten rikkomisesta. Erona on myös se, että seuraamusmaksu maksetaan valtiolle ja korvaus vahingonkärsijälle. Seuraamusmaksuilla on myös kilpailuoikeuden rikkomisia ennalta ehkäisevä funktio, johon seuraamusmaksun pienentämisellä voisi olla vaikutusta. Suomessa ei ole käytössä seuraamusmaksujen sovintomenettelyjärjestelmää, eikä direktiivi edellytä sellaisen käyttöönottoa.

Sovintoratkaisumenettely on tehokkain ja tarkoituksenmukaisin keino niissä tilanteissa, joissa kaikki vahingonaiheuttajat suostuvat sovintoratkaisuun. Näin koko korvauskysymys saadaan sovintoratkaisussa määrättyä. On kuitenkin mahdollista, että vain osa vahingonaiheuttajista suostuu sovintoon.

Artiklan 19 mukaan sovitteluun perustuva riitojenratkaisu vaikuttaa rikkomiseen syyllystyneiden keskinäiseen yhteisvastuuseen ja sen perusteella syyllystyneiden kesken maksettaviin korvauksiin. Poikkeusta pääperiaatteena olevasta syyllystyneiden välisestä keskinäisestä yhteisvastuusta perusteellaan johdannossa sillä, että riitojenratkaisuun osallistunutta ei tulisi asettaa huonompaan asemaan kuin muita rikkomukseen syyllystyneitä. Riitojenratkaisuun osallistunut joutuisi huonompaan

asemaan, jos se sovintoratkaisun jälkeenkin vastaisi rikkomisen aiheuttamasta koko vahingosta yhteisvastuullisesti.

2.3 Muiden jäsenmaiden lainsäädäntö

Esitysluonnosta laadittaessa ei ole vielä tiedossa miten muut EU:n jäsenmaat tulevat saattamaan voimaan vahingonkorvausdirektiivin.

Komission mukaan EU:n jäsenmaissa merkittävä määrä kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia jää saamatta johtuen puutteellisista kansallisista vahingonkorvaussäännöistä. Lisäksi jäsenmaiden lainsäädäntöjen ja oikeuskäytäntöjen välillä on suuria eroja ja erot ovat jopa lisääntyneet vuoden 2004 jälkeen. Komission vuoden 2013 vaikutusarviointiraportin (SWD(2013) 203) mukaan kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauskanteita on nostettu EU:n jäsenmaista eniten Iso-Britanniassa, Saksassa ja Alankomaissa. Suurimmat haasteet kansallisissa säännöksissä ovat liittyneet todisteiden esittämiseen, ryhmäkannemahdollisuuden puuttumiseen, ylihinnan siirtämiseen liittyvien selkeiden sääntöjen puuttumiseen, rikkomispäätösten sitomattomuuteen korvausoikeudenkäynneissä, epäselvyyksiin vanhentumisajoissa ja vahingon määrän laskemiseen.

2.4 Nykytilan arviointi

Kilpailurikkomuksista aiheutuneiden vahinkojen korvaaminen kuuluu kansallisten tuomioistuinten ja siviili- ja prosessioikeuden alaan. Komission mukaan näiden sääntöjen välillä on ollut eri jäsenmaiden välillä merkittäviä eroja, mikä on aiheuttanut haasteita kilpailuviranomaisten harjoittaman kilpailusääntöjen julkisoikeudellisen ja kansallisten tuomioistuinten harjoittaman yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon välille. Komission mukaan haasteita on aiheutunut erityisesti siitä, kun yritykset ovat vapaaehtoisesti toimittaneet tietoa kilpailuviranomaiselle kilpailurikkomuksesta sakoista vapauttamista ja niiden lieventämistä koskevan ohjelman (ns. leniency-järjestelmä) nojalla ja kansalliset säännöt ovat eronneet sen osalta, mitä tietoja kilpailuviranomainen on antanut pyynnöstä vahingonkorvauskannetta varten. Direktiivissä todetaan, että tämä aiheuttaa kansallisia eroja oikeussuojan tasolle ja voi vääristää kilpailua ja sisämarkkinoiden moitteetonta toimintaa.

Direktiivi yhdenmukaistaa menettelytapoja ja oikeussuojan tasoa EU:n jäsenmaissa jättäen kuitenkin osan asioista kansallisten sääntöjen ja tuomioistuinten varaan ja mahdollistaen myös direktiivissä säänneltyjen asioiden osalta tiettyä liikumavaraa kansallisessa voimaansaattamisessa.

Direktiivi poikkeaa tietyiltä osin kansallisesta lainsäädännöstämme ja joiltain osin direktiivi sääntelee asioita, joista ei ole säädetty kansallisessa lainsäädännössämme. Direktiiviin liittyviä säännöksiä on kansallisessa lainsäädännössämme muun muassa kilpailulaissa, oikeudenkäymiskaassa, vanhentumislaisissa, korkolaissa ja vahingonkorvauslaissa.

Direktiivi edellyttää uutta kansallista sääntelyä useiden asioiden osalta. Direktiivi jättää useiden asioiden osalta kansallisen voimaansaattamisen tavan kansallisesti päätettäväksi, kunhan vastaavuus- ja tehokkuusperiaatteita noudatetaan. Direktiivin myötä uutta on muun muassa vahinko-olettama kartellista, ylihinnan siirtämiseen liittyvät todistustaakkasäännöt, sakoista vapauttamista koskevan ohjelman mukaisen vapautuksen (ns. leniency) vaikutus yhteis- ja takautumisvastuuseen ja ajanjakso jolta korkoa maksetaan. Uutta on niin ikään lopullisen rikkomuksen toteavan päätöksen vaikutus vahingonkorvausoikeudenkäynnissä. Jatkossa sekä komission rikkomisen toteavalla päätöksellä että lainvoimaisella kansallisella rikkomisen toteavalla päätöksellä olisi sitova vaikutus suhteessa kansallisiin kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia käsitteleviin tuomioistuimiin. Merkityksellisiä direktiivin säännöksiä ovat myös asiakirjojen esittämistä koskevat artiklat, vanhentumissäännöt ja välillisen ostajan asemaa selkeyttävät artiklat. Myös sovintoon tähtäävä rii-tojenratkaisu sisältää uusia elementtejä kansalliseen lainsäädäntöön verrattuna.

Direktiivissä erityisesti kartelleista aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen liittyvät säännöt korostuvat. Vahinko-olettama koskee vain kartelleja ja kartelleja koskevia yrityslausuntoja (corporate statement) tuomioistuin ei voi määrätä esitettäväksi todisteena vahingonkorvausoikeudenkäynnissä. Lisäksi yhteisvastuun rajaus koskee vain sakoista vapautettuja yrityksiä.

Soveltamisala

Direktiivi ei koske kilpailulain kilpailuneutraliteettia koskevien sääntöjen vastaisen toiminnan, menettelyn tai rakenteen johdosta aiheutuneen vahingon korvaamista. Direktiivissä kilpailuoikeuden rikkomisella tarkoitetaan SEUT 101 tai 102 artiklan tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomista. Kansallisella kilpailuoikeudella tarkoitetaan kansallisia säännöksiä, joilla on SEUT 101 ja 102 artiklan kanssa samat pääasialliset tavoitteet ja joita sovelletaan rinnakkain täytäntöönpanoasetuksen mukaisesti. Kansallisilla kilpailuneutraliteettisäännöksillä ei ole samoja pääasiallisia tavoitteita kuin SEUT artikloilla 101 ja 102 eikä niitä sovelleta rinnakkain täytäntöönpanoasetuksen mukaisesti. Myös kilpailulain kilpailuneutraliteettia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 40/2013 vp) todetaan, että kilpailuneutraliteettisäännöstöön ei liittyisi kilpailulain kieltoisäännöksille luonteenomaista jo tapahtuneen kielletyn toiminnan toteamista ja sanktiointia. Näistä syistä ehdotettuihin säännöksiin ei sisältyisi voimassa olevan kilpailulain 20 §:n kaltaisia erityisiä vahingonkorvausta koskevia määräyksiä. Hallituksen esityksen mukaan kilpailun neutraalisuuteen liittyvät mahdolliset vahingonkorvauskysymykset ratkaistaisiin siten vahingonkorvausta koskevien yleisten säännösten mukaisesti.

Vahinko-olettama

Voimassa olevassa kansallisessa laissa tai oikeuskäytännössä ei ole direktiiviä vastaavaa kumottavissa olevaa vahinko-olettamaa, joten olettamasta tulee säätää kansallisesti. Kilpailulain esitöiden (HE 88/2010) mukaan oikeus korvaukseen edellyttää

syy-yhteyttä kilpailunrajoituksen ja aiheutuneen vahingon välillä. Esitöiden mukaan on voitava näyttää, että vahinko on aiheutunut nimenomaan kilpailunrajoituksesta. Esitöissä todetaan, että kantajan on pystyttävä osoittamaan, että hänen maksamansa ylihintaa on ollut nimenomaan seurausta kilpailunrajoituksesta, eikä esimerkiksi markkinatilanteesta tai markkinoiden rakenteesta, esimerkiksi oligopolista. Kilpailunrajoitukseen perustuva korvausvastuu rajoittuu vahinkoon, jonka syntyminen vahingon aiheuttamishetkellä voidaan mieltää mahdolliseksi teon seuraukseksi. Vahingonkorvausta ei voi määrätä miten etäisestä tai yllätyksellisestä kilpailunrajoituksesta tahansa. Kilpailulakia edeltäneen kilpailunrajoituslain hallituksen esityksessä HE 243/1997 on kuitenkin todettu, että myös etäämpänä tuotanto- ja jakeluketjussa oleva elinkeinonharjoittaja voi olla oikeutettu vahingonkorvaukseen, jos sen kärsimän vahingon ja toisen elinkeinonharjoittajan kilpailunrajoituslain vastaisen menettelyn välillä on syy-yhteys.

Korko

Kilpailulain 20 §:n vahingonkorvaus käsittää korvauksen välittömästä ja välillisestä vahingosta, jota kilpailunrajoituksesta on aiheutunut, esimerkiksi korvauksen kuluista, hinnanerosta ja saamatta jääneestä voitosta. Korvattavan vahingon laajuuden osalta direktiivin ja kansallisen lain välillä ei ole merkittävää eroa. Sen sijaan ajanjakso, jolta korkoa maksetaan, eroaa, jos direktiiviä verrataan korkolain (633/1982) 7 §:n mukaiseen korvausvelalle maksettavaan viivästyskorkoon. Korkolain 7 §:n mukaan viivästyskoron maksamisvelvollisuus alkaa 30 päivän kuluttua siitä, kun velkoja esitti vaatimuksensa ja korvauksen perustetta ja määrää koskevan selvityksen, jota häneltä kohtuudella voidaan vaatia ottaen huomioon myös velallisen mahdollisuudet hankkia selvitys. Korkolain 9 §:n mukaan 6 ja 7 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa viivästyskorkoa on kuitenkin maksettava viimeistään siitä päivästä, jona velan maksua koskeva haaste annettiin velalliselle tiedoksi, tai, jos vaatimus esitetään oikeudenkäynnin aikana, sen esittämisestä lukien. Korkolain 8 §:n mukaan viivästyskorkoa maksetaan direktiivin tapaan vahingon tapahtumisesta lukien kun vahinko on aiheutettu tahallisella rikoksella. Kilpailulain rikkomisen perusteella määrättävät seuraamusmaksut ovat kuitenkin hallinnollisia sanktioita. Direktiivi edellyttää edellä mainitun perusteella säätämistä ajanjaksosta, jolta korkoa tulisi maksaa.

Ylihinnan siirtäminen

Ylihinnan siirtämiseen liittyvää puolustusta ja todistustaakan jakautumista ei ole säännelty voimassa olevassa kilpailulaissa tai muussa kansallisessa lainsäädännössä direktiivin edellyttämällä tavalla. Todistustaakasäännöt ylihinnan siirtämistapauksissa poikkeavat voimassaolevasta oikeudesta.

Direktiivin artiklan 13 todistustaakka on erilainen kuin kilpailulaissa, jonka hallituksen esityksen 88/2010 mukaan kantajan on osoitettava, että ylihintaa on seurausta kilpailunrajoituksesta. Todistustaakka edellyttää siten kansallista säätämistä.

Kantajan todistustaakkaa on säännelty Suomessa yleisesti esitetyn oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 2 §:ssä, jonka mukaan riita-asiassa asianosaisen on näytettävä ne seikat, joihin hänen vaatimuksensa tai vastustamisensa perustuu. Seikan asettaminen tuomion perustaksi edellyttää, että asianosainen on esittänyt siitä uskottavan näytön. Direktiivin artiklassa 13 sen sijaan todetaan, että kun suora tai välillinen ostaja nostaa vahingonkorvauskanteen rikkomiseen syyllistyneitä vastaan, todistustaakka siitään, että kantaja siirsi ylihinnan eteenpäin jakeluketjussa on vastaajalla. Kansallisessa laissa asiakirjan esittämisvelvollisuudesta eli niin sanotusta editiovelvollisuudesta säädetään eduskunnassa hyväksytyyn oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 40 §:ssä.

Direktiivin artiklan 14 mukaan välillisen ostajan katsotaan näyttäneen, että ylihinta on siirretty sille, kun se on osoittanut kolmen kumulatiivisen kriteerin toteutuvan. Tämä edellyttää kansallista säätämistä. Kansallisessa oikeudessa rikkojan vastuu eteenpäin siirretystä vahingosta on ilmennyt kilpailunrajoituslain 18 a §:n esitöistä. Hallituksen esityksessä HE 243/1997 todetaan, että pykälän tarkoituksena on saattaa kilpailunrajoituksen vuoksi vahinkoa kärsineet keskenään yhdenvertaiseen asemaan riippumatta siitä, onko vahinkoa kärsineen ja sen aiheuttajan välillä sopimussuhdetta.

Todisteiden esittäminen

Tiettyt direktiivin artikloihin 5–7 liittyvät säännöt edellyttävät voimassa olevaa kansallista lainsäädäntöä yksityiskohtaisempaa sääntelyä. Tällaisia asioita ovat viranomaisen asiakirja-aineistossa olevien asiakirjojen saatavuus tuomioistuimen asiakirjan esittämispyyntöön perusteella ja rajoitukset todisteiden käytölle, kun asiakirja on saatu ainoastaan kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon pääsyn vuoksi. Voimassa olevassa lainsäädännössä ei säännellä direktiivin sisältöä ja tavoitetta vastaavalla tavalla eri asiakirjatyyppisiä ja niiden suojan tasoa. Voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole myöskään muun muassa direktiivin todisteiden esittämiseen liittyviä säännöksiä, jotka liittyvät kilpailuviranomaiseen viimesijaisena asiakirjan esittämislähteenä (Art 6 kohta 10), oikeasuhteisuuden arviointiin julkisoikeudellisen täytäntöönpanon tehokkuuden näkökulmasta (Art 6 kohta 4) ja tuomioistuimen mahdollisuuteen nähdä yrittäjälausunto arvion tehdäkseen (Art 6 kohta 7).

Kilpailulain vahingonkorvausta koskevassa 20 §:ssä ei ole säännöksiä asiakirjojen esittämisestä vahingonkorvausasiassa. Pääsääntöisesti yleisessä tuomioistuimessa sovelletaan oikeudenkäymiskaaren säännöksiä kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutunutta vahinkoa koskevan korvausasian käsittelyssä. Voimassa olevan oikeudenkäymiskaaren säännökset muuttuvat vuoden 2016 alusta. Eduskunta hyväksyi helmikuussa 2015 osittain muutettuna hallituksen esityksen (HE 46/2014) oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön muuttamiseksi. Eduskunta antoi asiassa vastauksensa 20.5.2015 (EV 274/2014) ja tasavallan presidentti vahvisti sen 12.6.2015. Tässä esityksessä viitataan uusiin oikeudenkäymiskaaren pykäliin. Tärkeimmät oikeudenkäymiskaaren todisteiden esittämiseen liittyvät pykälät ovat 17 luvun 38 ja 40 §.

Direktiivin artiklassa 8 säädetään seuraamuksista, jos esimerkiksi tuomioistuimen todisteen esittämispyyntöä ei noudateta, todisteita tuhotaan, luottamuksellisten tietojen suojaamista koskevia velvoitteita ei noudateta tai rikotaan todisteiden käytön rajoituksia. Lakiehdotuksessa ei esitetä erillistä sanktioita koskevaa pykälää, koska voimassa olevassa kansallisessa lainsäädännössämme menettelytavat on jo sanktioitu.

Vanhentuminen

Kilpailulain 20 §:n 3 momentin mukaan oikeus korvaukseen vanhentuu, jollei korvauskannetta ole pantu vireille kymmenen vuoden kuluessa rikkomisen tapahtumisesta tai rikkomisen päättymisestä. Jos korvausvaatimus perustuu kilpailunrajoitukseen, jonka Kilpailu- ja kuluttajavirasto on päätöksellään todennut kielletyksi tai josta se on tehnyt markkinaoikeudelle esityksen seuraamusmaksun määräämiseksi, oikeutta korvaukseen ei kuitenkaan katsota vanhentuneeksi, ennen kuin on kulunut yksi vuosi lainvoimaisesta ratkaisusta. Direktiivi ei kuitenkaan mahdollista voimassaolevan kilpailulain 20 §:n 3 momentin mukaista vanhentumissääntöä, vaan edellyttää muun muassa tietoisuuteen liittyvää elementtiä vanhentumissäännössä. Siten vanhentumisesta esitetään säädettäväksi käsiteltävänä olevassa laissa.

Vuonna 2011 voimaan tullessa kilpailulaissa täsmennettiin muun muassa kilpailunrajoituslain vanhentumisaikoja. Voimassa oleva kilpailulain 20 § poikkeaa aieman kilpailunrajoituslain 18 a §:n vahingonkorvauksen vanhentumissäännöksestä siten, että korvauksen vanhenemisajan alkamisajankohta on selkeämpi ja vanhentumisaikaa on pidennetty viidestä vuodesta kymmeneen vuoteen. Aiemmin voimassa olleen kilpailunrajoituslain mukaan oikeus korvaukseen vanheni, jollei korvauskannetta oltu pantu vireille viiden vuoden kuluessa siitä, kun elinkeinonharjoittaja sai tiedon tai hänen olisi pitänyt saada tieto vahingon ilmenemisestä. Muutoksen perusteluna oli, että sen näyttäminen, milloin vahingonkärsijä on saanut tiedon vahingosta tai hänen olisi pitänyt saada tieto vahingosta, on usein vaikeaa.

Kilpailulain 19 §:ssä säädetään viraston käytössä olevasta ajasta seuraamusmaksusityksen tekemiselle eli vanhentumisesta julkisoikeudellisen prosessin puolella. Pykälän mukaan seuraamusmaksua ei saa määrätä kilpailulain 5,7, 25 tai 27 §:n taikka SEUT 101 tai 102 artiklan säännösten rikkomisesta, ellei esitystä markkinaoikeudelle ole tehty viiden vuoden kuluessa siitä päivästä, jona rikkominen tapahtui tai jatkettu rikkomisen päättyi. Kilpailu- ja kuluttajaviraston toimenpiteet kilpailunrajoituksen tutkimiseksi aloittavat vanhentumisajan kulumisen alusta. Seuraamusmaksua ei saa kuitenkaan määrätä, jos esitystä markkinaoikeudelle ei ole tehty kymmenen vuoden kuluessa siitä päivästä, jona rikkominen tapahtui, tai jatkettu rikkomisen päättyi. Viraston tulee siten saada esityksensä markkinaoikeuden käsittelyyn ennen kuin on kulunut 10 vuotta rikkomisen päättymisestä.

Vanhentumisesta säädetään yleisesti velan vanhentumisesta annetussa laissa (728/2003, jäljempänä vanhentumislaki). Vanhentumislaki soveltuu sopimusperusteiseen ja rikkomusperusteiseen korvausvastuuseen. Esimerkiksi asfalttikartellin

vahingonkorvausasiassa oli kyse pääasiassa vanhentumislain ja jossain määrin kilpailunrajoituslain 18 a §:n vanhentumissäännöksen soveltamisesta. Kilpailunrajoituslain 18 a §:n viiden vuoden kanneaika ja kolmen vuoden yleinen vanhentumisaika alkavat kulua siitä, kun vahingonkärsijä sai tietää tai hänen olisi pitänyt saada tietää vahingosta (vanhentumislain 7 §:n 1 mom). Vanhentumislain 7 §:n 2 momentin mukaan vahingonkorvauksen vanhentuminen pitää kuitenkin katkaista ennen kuin kymmenen vuotta on kulunut vahinkotapahtumasta. Vanhentumislain säännökset soveltuvat jatkossakin sopimusperusteiseen ja rikkomusperusteiseen korvausvastuuseen riippumatta kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista annetun lain vanhentumissäännöksistä.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Direktiivin tavoitteena on EU:n kilpailusääntöjen tehokas täytäntöönpano. Tarkoituksena on myös sovittaa yhteen kilpailuviranomaisten suorittama kilpailusääntöjen täytäntöönpano ja yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävien vahingonkorvauskanteiden käsittely. Jotta todisteiden esittämisvelvollisuus ei vaarantaisi kilpailuviranomaisten harjoittamaa kilpailusääntöjen täytäntöönpanoa, direktiivissä vahvistetaan yhteiset EU-laajuiset rajat kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon sisältyvien todisteiden esittämisvelvollisuuden osalta. Sakoista vapauttamista ja niiden lieventämistä koskevan niin sanotun leniency-järjestelmän tehokkuuden varmistamiseksi kansallinen tuomioistuin ei voisi koskaan määrätä esittämään yrityslausuntoja.

Tarkoituksena on myös varmistaa, että kilpailusääntöjen rikkomisen johdosta vahinkoa kärsineet voivat saada täyden korvauksen kärsimästään vahingosta. Tavoitteena on myös vähentää vaikeuksia ja alentaa kustannuksia vahingon todistamisessa. Samalla yhdenmukaistetaan eri jäsenmaissa toimintaa harjoittavien yritysten oikeussuojan tasoa. Esityksellä voidaan katsoa olevan sisällöllisesti vastaavat tavoitteet kuin direktiivillä. Kansallisesti tavoitteena on myös selkeyttää tiettyjä kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen liittyviä epäselviä asioita. Kansallisessa voimaan saattamisessa tavoitteena on lisäksi ollut, että esitetty laki olisi yhteenso-piva muun kansallisen lainsäädännön ja kansallisten periaatteiden kanssa. Lähtökohtana on lisäksi ollut, että ellei lain informatiivisuus muuta vaadi, laissa ei pääsääntöisesti säännellä asioita, joista on säädetty vastaavasti ja riittävästi toisessa kansallisessa laissa. Säädösteknisesti tavoitteena on ollut direktiiviä yksinkertaisempi ja selkeämpi kansallinen laki.

3.2 Toteuttamisvaihtoehdot ja keskeiset ehdotukset

Keskeiset ehdotukset

Tässä esityksessä esitetään kansallisesti säädettäväksi direktiivin edellyttämällä tavalla muun muassa kartelleja koskevasta vahinko-olettamasta, ylihinnan siirtämiseen liittyvistä todistustaakkasäännöistä, seuraamusmaksusta vapautetun yrityksen yhteisvastuun ja takautumisvastuun rajauksesta, rikkomuksen toteavan päätöksen vaikutuksesta vahingonkorvausoikeudenkäynnissä, korosta, todisteiden esittämissäännöistä, vanhentumissäännöstä sekä sovintomenettelyn ja sovintosopimuk-sen vaikutuksista.

Esityksen keskeiset ehdotukset ovat seuraavat. Tätä lakia sovellettaisiin kaikkien kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen riippumatta tapauskohtaista harkintaa vaativan niin sanotun kauppakriteerin täyttymisestä. Kaikilla vahinkoa kärsineillä olisi oikeus täyteen korvaukseen, riippumatta siitä ovatko vahingon kärsijät luonnollisia henkilöitä vai oikeushenkilöitä tai millä jakeluketjun tasolla ne ovat. Täyteen korvaukseen osana kuuluvaa korkoa tulisi maksaa vahingon aiheutumisesta lähtien. Korkolain 3 §:n 2 momentin mukaista viitekorkoa tulisi maksaa siihen saakka, kunnes velvollisuus maksaa viivästyskorkoa alkaisi. Kartelleja koskisi kumottavissa oleva vahinko-olettama. Kansallisella lainvoimaisella kilpailuoikeuden rikkomispäätöksen rikkomisen toteamisella olisi oikeusvoimavaikutus kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevassa oikeudenkäynnissä Suomessa. Vastaavalla toisessa jäsenmaassa tehdyllä päätöksellä olisi Suomessa todistusvaikutus.

Kilpailuoikeutta yhteisellä toiminnalla rikkoneet vastaisivat vahingosta yhteisvastuullisesti, mutta seuraamusmaksusta vapautettu olisi yhteisvastuussa vahingosta vain omille suorille ja välillisille ostajilleen tai toimittajilleen. Muille vahinkoa kärsineille tahoille seuraamusmaksusta vapautettu olisi vastuussa vain, jos ne eivät pystyisi saamaan korvausta muilta rikkomiseen syyllistyneiltä. Myös pienen ja keskisuuren yrityksen yhteisvastuuta rajattaisiin tiukkojen edellytysten täyttyessä. Lisäksi seuraamusmaksusta vapautetun yrityksen takautumisvastuuta rajattaisiin. Ylihinnan siirtämistapauksessa todistustaakka ylihinnan siirtämisestä olisi vastaajalla, joka voisi kuitenkin vedota siihen, että kantaja oli vierittänyt itse ylihinta eteenpäin. Välillisen ostajan todistustaakkaa kevennettäisiin kumottavissa olevalla olettamalla, että tiettyjen edellytysten täyttyessä välillisen ostajan katsottaisiin näyttäneen, että ylihinta on siirretty sille.

Todisteiden ja myös todisteiden ryhmien esittämiseen sovellettaisiin pääasiassa oikeudenkäymiskaaren säännöksiä, mutta tiettyjen todisteiden osalta säädettäisiin hyödyntämiskiellosta. Yleinen tuomioistuin ei saisi koskaan hyödyntää todisteena tietoa seuraamusmaksusta vapautumista tai sen alentamista koskevasta yrityslausunnosta. Samassa yhteydessä kilpailulain tiettyjä seuraamusmaksusta vapautuksen tai sen alentamisen hakemiseen liittyviä käsitteitä yhdenmukaistetaan direktiivin käsitteiden kanssa ja yrityslausunnon antaminen säädettäisiin kilpailulaissa seuraamusmaksusta vapautumisen ja sen alentamisen edellytykseksi. Tiettyjen todisteiden osalta säädettäisiin, että niitä tuomioistuin voisi hyödyntää vasta kun Kilpailu- ja kuluttajavirasto on päättänyt menettelynsä. Lisäksi säädettäisiin edellä mainittujen todisteiden osalta siitä, ketkä voivat vedota niihin, jos ne on saatu vain tutustumisoikeuden takia. Todisteiden esittämisen oikeasuhteisuuden sovellettaisiin pääsääntöisesti oikeudenkäymiskaaren säännöksiä, mutta oikeasuhteisuuden arvioinnista kilpailuoikeuden tehokkaan julkisoikeudellisen täytäntöönpanon näkökulmasta säädettäisiin erikseen käsiteltävänä olevassa laissa.

Vanhentumissäännös koostuisi kolmesta osasta. Ensimmäinen momentti vastaisi rikkomisen päättymistä lukuun ottamatta pitkälti direktiivin vanhentumissääntöä.

Oikeus korvaukseen ei vanhentuisi, jos korvauskanne olisi pantu vireillä viiden vuoden kuluessa siitä, kun kantaja tiesi tai sen olisi pitänyt tietää kilpailuoikeuden rikkomisesta sekä vahingosta ja siitä vastuussa olevista. Toisen momentin mukaan vanhentuminen olisi katkaistava ennen kuin 10 vuotta on kulunut rikkomisen tapahtumisesta tai päättymisestä. Kolmannen momentin mukaan edellä mainituista huolimatta oikeus korvaukseen ei kuitenkaan vanhentuisi ennen kuin on kulunut vuosi kilpailuviranomaisen tai tuomioistuimen lainvoimaisesta päätöksestä tai käsittelyn päättymisestä.

Sovintoon tähtäävään riitojenratkaisuun kannustetaan ja menettely keskeyttäisi vanhentumisajan kulumisen sen ajaksi, kuitenkin enintään kahdeksi vuodeksi. Lisäksi sovintoratkaisu määrittäisi sitovalla tavalla sovinnon osapuolen korvausosuuden suuruuden. Pääsäännön mukaan muut rikkomiseen syyllistyneet eivät saisi takautumisoikeutta sovintoratkaisuun osallistunutta rikkomiseen syyllistyneitä kohtaan.

Tässä laissa ei ehdoteta säädettäväksi direktiivin artiklassa 8 mainituista todisteisiin liittyvistä seuraamuksista, koska voimassa olevassa kansallisessa lainsäädännössämme menettelytavat on jo sanktioitu. Seuraamukset mainitaan siten vain perusteluissa. Myös tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteet sisältävä direktiivin artikla 4 ja ylihinnan arviointiohjeeseen liittyvä artikla 16 käsitellään vain perusteluissa.

Toteuttamisvaihtoehdot

Direktiivin voimaan saattamisen toteuttamisvaihtoehtoina arvioitiin sääntöjen sisällyttämistä kilpailulakiin, niiden sisällyttämistä useisiin erillisiin kansallisiin yleislakeihin ja uuden erityislain säätämistä. Vaihtoehtoja voitiin harkita aidosti, koska EU:ssa eikä Suomessa ole ollut tähän mennessä kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevaa säädöstä. Direktiiviin liittyviä säännöksiä on lainsäädännössämme useassa laissa kuten kilpailulaissa, vahingonkorvauslaissa, oikeudenkäymiskaaressa, vanhentumislaisissa ja korkolaissa. Direktiiviin liittyvien säännösten liittäminen kunkin erillisen kansallisen lain yhteyteen olisi tehnyt kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen sovellettavista säännöistä tuomioistuimen, kantajan ja vastaajan kannalta monimutkaisen ja hajallaan olevan kokonaisuuden. Edellä mainittua varten otettavampana vaihtoehtona tarkasteltiin direktiivin edellyttämien säännösten sisällyttämistä kilpailulakiin omaksi luvukseksi. Tätä olisi puoltanut muun muassa se, että kilpailuoikeuden julkisoikeudellinen ja yksityisoikeudellinen täytäntöönpano liittyvät useimmissa tapauksissa toisiinsa ja lähes kaikki kilpailuoikeuden täytäntöönpanoon liittyvät säännöt olisivat olleet yhdessä laissa. Toisaalta kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen liittyvä paljon prosessi- ja siviilioikeudellisia sääntöjä kuten vahingonkorvausasioihin yleensäkin ja samaan lakiin olisi tullut sekä hallintoprosessiin ja että siviiliprosessiin liittyviä sääntöjä. Kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen liittyvät säännöt olisivat myös muodostaneet suhteellisesti melko suuren osan kilpailulaista.

EU-oikeuden kehityksen myötä kilpailuoikeudellinen vahingonkorvaus on josain määrin eriytyneenä yleisestä vahingonkorvausoikeudesta erilliseksi vahingonkorvauksen osa-alueeksi. Kaikki edellä mainittu ja erityisesti käyttäjän näkökulma huomioiden päädyttiin valmistelemaan erillislaki kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksesta.

Soveltamisala

Direktiivin mukaan kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta vahinkoa kärsineen tulee voida vaatia vahingonkorvausta suomalaisessa yleisessä tuomioistuimessa direktiivissä edellytettyjen sääntöjen ja periaatteiden mukaisesti, jos niin sanottu kauppakriteeri täyttyy (on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan). Direktiivi ei sen sijaan sääntele tilannetta, jossa on kyse vastaavasta kilpailuoikeuden rikkomisesta, mutta kauppakriteeri ei täyty. Esityksen mukaan laki soveltuisi kuitenkin kaikkiin kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta tuomioistuimissa nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin riippumatta siitä, sovelletaanko kansallisia kilpailusääntöjä rinnakkain unionin kilpailuoikeuden kanssa. Samoja sääntöjä sovellettaisiin siten kaikkiin vahingonkorvauskanteisiin tapauskohtaista harkintaa edellyttävän niin sanotun kauppakriteerin täyttymisestä riippumatta. Oikeusvarmuus, yhdenvertainen kohtelu, ennustettavuus ja prosessiekonomia puoltavat sitä, että tulkinnanvaraisen kauppakriteerin täyttymistä ei tarvitsisi ratkaista esikysymyksenä sen ratkaisemiseksi mitä sääntöjä kilpailuoikeudellisiin vahingonkorvauskanteisiin sovelletaan. Yksien sääntöjen soveltaminen kilpailuoikeudellisiin vahingonkorvauskanteisiin on kantajina ja vastaajina olevien yritysten sekä korvauskannetta käsittelevän tuomioistuimen kannalta selkeämpää ja johdonmukaisempaa. Ratkaisulla minimoidaan siten sovellettavan lain valinnasta seuraavaa oikeudellista epävarmuutta. Kilpailurikkomuksen johdosta vahinkoa kärsineen henkilön kannalta ei voida pitää myöskään tyydyttävänä ratkaisua, että korvausprosessi ja myös mahdolliset lopputulokset eroaisivat sen vahingon kärsijän kannalta sattumanvaraisen seikan perusteella, täyttykö kauppakriteeri tapauksessa.

Vaihtoehtoon on päädytty, koska kauppakriteeri olisi lainvalintakriteerinä liian tulkinnanvarainen ja vaikeasti ennakoitava. Komissio on antanut vuonna 2004 tiedonannon EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa tarkoitettua kauppaan kohdistuvan vaikutuksen käsitettä koskevista suuntaviivoista, 2004/C 101/07 (ns. *kauppakriteeri tiedonanto*). SEUT 101 (entinen perustamissopimuksen 81 artikla) ja 102 (entinen 82 artikla) artikloja sovelletaan yritysten horisontaalisiin ja vertikaalisiin sopimuksiin ja menettelytapoihin, jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Tiedonannon mukaan artiklojen sanamuodosta ja yhteisöjen tuomioistuinten oikeuskäytännöstä seuraa, että kauppaan kohdistuvan vaikutuksen perusteen soveltamisessa on otettava huomioon etenkin käsitteet ”jäsenvaltioiden välinen kauppa”, ”on omiaan vaikuttamaan” ja ”tuntuva vaikutus”. Kauppa-sanalla ei tarkoiteta ainoastaan perinteistä rajat ylittävää tavaroiden ja palveluiden vaihdantaa vaan se on laajempi käsite, joka kattaa kaiken rajat ylittävän

taloudellisen toiminnan sisältäen yritysten sijoittautumisen. Käsitteellä ”on omiaan vaikuttamaan” puolestaan tarkoitetaan, että menettelytavan on objektiivisten oikeudellisten ja tosiasiallisten seikkojen perusteella annettava riittävästi aiheutta epäillä, että sillä saattaa olla tosiasiallisesti tai mahdollisesti suoria tai välillisiä vaikutuksia jäsenvaltioiden välisen kaupan rakenteeseen. Vaikutuksen tuntuvuutta puolestaan arvioidaan tiedonannon mukaan erityisesti ottaen huomioon asianomaisten yritysten asema ja merkitys kyseisten tuotteiden markkinoilla.

Soveltamisalaratkaisua puoltaa myös direktiivin artiklassa 4 mainittu vastaavuusperiaate, joka asettaa vaatimuksen, että kansalliset säännöt ja menettelyt, jotka liittyvät SEUT 101 tai 102 artiklan rikkomisen johdosta nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin, eivät saa olla väitetyille vahinkoa kärsineille osapuolille epäedullisempia kuin ne säännöt ja menettelyt, joita sovelletaan samankaltaisiin kansallisen oikeuden rikkomisesta johtuviin kanteisiin. Tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteet voivat siten kaventaa kansallista liikkumavaraa direktiivin kansallisessa voimaan saattamisessa. Johdantokappaleessa 11 todetaan, että jos asiasta ei ole annettu unionin lainsäädäntöä, vahingonkorvauskanteisiin sovelletaan kansallisia sääntöjä ja jäsenvaltioiden menettelyjä. Euroopan unionin oikeuskäytännön mukaisesti jokainen voi vaatia aiheutuneen vahingon korvaamista, jos kyseisen vahingon ja kilpailuoikeuden rikkomisen välillä on syy-yhteys. Kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevassa kansallisessa lainsäädännössä on noudatettava tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteita. Tämä koskee myös direktiivissä sääntelemättömiä seikkoja kuten rikkomisen ja vahingon välistä syy-yhteyttä.

Direktiivissä ei ole artikloja 18–19 lukuun ottamatta säädetty nimenomaisesti sen soveltumisesta välimiesmenettelyyn. Esityksen mukaan käsiteltävänä oleva laki soveltuisi kuitenkin kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevan asian käsitelyyn paitsi yleisissä tuomioistuimissa, myös välimiestuomioistuimissa. Tähän on päädytty, koska yleisen periaatteen mukaan välimiesmenettely on mahdollinen sopimuksenvaraisissa asioissa ja koska direktiivin tavoitteena on edistää sovitteluun perustuvaa riitojenratkaisua.

Korko

Direktiivin johdannossa todetaan ajanjakso, jolta korkoa tulee maksaa. Sen sijaan korkotaso on jätetty pitkälti kansalliseen harkintaan. Direktiivin voimaan saattamisen toteuttamisvaihtoehtoina on arvioitu eri korkotasoja. Vaihtoehtoina on arvioitu muun muassa tuottokorkoa Euroopan keskuspankin viitekoron mukaisena tai todellisen tuoton mukaisena tai viivästyskorkoa heti vahingon tapahtumisesta lukien.

Velvollisuudesta maksaa tuottokorkoa ei ole säädetty korkolaissa ja tuottokorkosäännöt ovat muotoutuneet lähinnä oikeuskäytännön kautta. Tuottokoroksi kutsutaan korkoa, jota on maksettava vastikkeelle tai etuudelle velan eräpäivää edeltävältä ajalta silloin, kun sopimus puretaan tai etuus osoittautuu perusteettomaksi ja saatu vastike tai etuus on palautettava. Kyse on perusteetta hallussa pidetylle rahamäärälle maksettavasta korosta. Kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia

koskevan asian yhteydessä kysymys on, maksetaanko tuottokorkoa vahingonkorvaukselle. Helsingin käräjäoikeus totesi asvaltতিকartellia koskevissa vahingonkorvauspäätöksissä 28.11.2013, että tuottokoron maksuvelvollisuus perusteetta hallussa pidetyille rahavaroille on vakiintunut oikeusperiaate. Kartellin jäsenet olivat kilpailurikkomuksen avulla veloittaneet sopimuskumppaneiltaan ylihintaa, joka niiden oli maksettava takaisin vahingonkorvauksena. Vahingonkorvaukselle oli tällaisessa tapauksessa maksettava tuottokorkoa. Tuottokorkoa tuomittiin käytännössä varojen vastaanottamisesta viivästyskoron maksuvelvollisuuden alkamiseen. Käräjäoikeus katsoi tuottokoron määrän määräytyvän korkolain 3 §:n 2 momentin mukaan, koska korkein oikeus oli tyypillisesti soveltanut sitä tuottokorkoratkaisuissaan. Korkolain 3 §:n 2 momentti viittaa korkolain 12 §:ssä tarkoitettuun viitekorkoon (Euroopan keskuspankki).

Todellisen tuoton mukaiseen tuottokorkoon ei päädytty, koska sen soveltaminen olisi ollut käytännössä vaikeaa ja se olisi tehnyt järjestelmästä monimutkaisen ja vaikeasti ennustettavan. Varteenotettavampina vaihtoehtoina arvioitiin vain viivästyskorkoon perustuvaa vaihtoehtoa ja vaihtoehtoa, jossa ensin maksettaisiin viitekorkoa ja sen jälkeen viivästyskorkoa. Pelkkään viivästyskorkoon perustuvaa mallia ei kuitenkaan valittu ottaen huomioon se, että koron maksuaika on usein varsin pitkä, viivästyskoron korkotaso on melko korkea ja se, että korkolain mukaan viivästyskorkoa maksetaan vahingon tapahtumisesta lukien vain kun vahinko on aiheutettu rikoksella.

Esityksessä on päädytty siihen, että korkolain 3 §:n 2 momentin mukaista viitekorkoa maksettaisiin vahingon aiheutumisesta siihen saakka, kunnes velvollisuus maksaa viivästyskorkoa alkaa. Esitettyyn korkotason sääntelyyn on päädytty huomioiden tarve yksinkertaiselle, ennustettavalla ja kansalliseen lainsäädäntöömme soveltuvalla sääntelylle. Lisäksi arviossa on huomioitu se, että kilpailuoikeuden rikkomusten varsinaiset sanktiot muodostuvat seuraamusmaksujen kautta sekä se, että koron maksuaika vahingon syntymisestä korvauksen maksuun on varsin pitkä ottaen huomioon vahingonkorvausasian käsittelyajan lisäksi sitä useimmiten edeltävän kilpailuoikeuden rikkomisen käsittelyajan julkisoikeudellisessa prosessissa. Lisäksi on huomioitu se, että tyypillisesti tuottokoron korkokannaksi on oikeuskäytännössä määrätty korkolain 3 §:n 2 momentin mukainen viitekorko ja se, että vaikka viitekorko on tällä hetkellä matala, se ei välttämättä ole yhtä matala tulevaisuudessa.

Taloudellinen seuraanto

Taloudellisesta seuraannosta ei ole nimenomaisesti säädetty direktiivissä. Taloudellista seuraantoa sovelletaan sekä Suomessa että EU:ssa kilpailuoikeuden julkisoikeudellisessa täytäntöönpanossa, mutta taloudellisesta seuraannosta ei ole säädetty vahingonkorvauspuolella. Vaihtoehtoina oli, että joko taloudellisesta seuraannosta ei esitettäisi säädeettäväksi mitään, jolloin se jäisi oikeuskäytännön varaan tai siitä säädeettäisiin samoin tai rajatummin kuin kilpailuoikeuden julkisoikeudellisen

täytäntöönpanon puolella. Taloudellista seuraantoa päädyttiin esittämään kansalliseen lakiin epäselvien tilanteiden karsimiseksi sekä ottaen huomioon direktiivin tavoitteiden tehokas toteuttaminen ja siihen liittyvä kansallinen oikeuskäytäntö. Taloudellista seuraantoa esitetään kuitenkin rajattavaksi siten, että se soveltuisi vain, jos luovutuksensaaja liiketoiminnan saadessaan tiesi tai sen olisi pitänyt tietää kilpailuoikeuden rikkomisesta. Rajauksella pyrittäisiin suojaamaan vilpittömässä mielessä liiketoiminnan ostanutta tahoa.

Vanhentuminen

Vanhentumissäännöksen valmistelussa lähtökohdaksi tuli ottaa se, että direktiivi ei mahdollista voimassaolevan kilpailulain 20 §:n 3 momentin mukaista vanhentumisaikaa. Valmistelun aikana on arvioitu kansallisen vanhentumissääntelyn näkökulmasta erilaisia vanhentumissääntövaihtoehtoja tavoitteena mahdollisimman selkeä säännös. Esitettyyn vanhentumissääntöön on päädytty ottaen huomioon se, että korvauskanteen nostamisen tulee olla mahdollista lainvoimaisen rikkomuspäätöksen jälkeen sekä se, että direktiivi edellyttää tietoisuuselementtiä vanhentumissäännössä. Ratkaisussa on huomioitu myös se, että itsenäisten kanteiden tulee olla mahdollisia.

4 Esityksen vaikutukset

Koska EU:ssa ei ole aiemmin ollut kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamisesta erillistä lainsäädäntöä ja Suomessakin asiaa on säännelty vain kilpailulain yhdessä pykälässä, direktiiviin perustuva kansallinen laki selkeyttää sekä kantajien, vastaajien että yleisten tuomioistuinten kannalta useita kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen liittyviä epäselviä ja/tai tulkinnanvaraisia asioita. Kansallisten prosessisääntöjen eroista ja direktiivin sallimasta kansallisesta liikkumavarasta johtuen kilpailuoikeudelliset vahingonkorvaussäännöt eivät tule täysin yhdenmukaistumaan jäsenmaissa. Direktiivi yhdenmukaistaa sääntöjä kuitenkin merkittävässä määrin ja muodostaa vähimmäiskehikon vahingonkorvaussäännöille unionissa.

Direktiivi ja sen perusteella esitetty kansallinen laki parantaisivat merkittävästi kilpailurikkomuksista vahinkoa kärsineiden mahdollisuuksia vaatia ja saada riittävällä ja kustannustehokkaalla tavalla vahingonkorvausta. Ehdotus loisi myös selkeyttä ja oikeusvarmuutta kilpailuoikeuden julkisoikeudellisen ja yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon välille säilyttäen samalla leniency -järjestelmän tehokkuuden. Yrityslausuntojen ehdoton suoja on tärkeää kartellien paljastumisen kannalta olennaisen leniency -järjestelmän tehokkuuden kannalta. Ennen direktiiviä yrityslausuntojen täysi suoja on kyseenalaistettu joissain oikeustapauksissa unionin alueella. Laki lisäisi tietystä määrin myös kilpailusääntöjen rikkomuksia ennaltaehkäisevää vaikutusta.

Laki tehostaisi vahingonkärsijöiden, kuluttajat mukaan lukien, mahdollisuuksia saada vahingonkorvausta kilpailuoikeuden rikkomisen aiheuttamasta vahingosta. Laki saattaisi lisätä jossain määrin vahingonkorvauskanteiden määrää Suomessa. Vahingonkorvauksen saamista tehostaisivat muun muassa säännöt, jotka koskevat rikkomuspäätöksen vaikutusta korvausoikeudenkäynnissä, kartelleja koskevaa vahinko-olettamaa, todisteiden esittämistä ja todistustaakkaa. Laki ei kuitenkaan tehostaisi vahingonkorvauksen saamista samassa määrin tapauksissa, joissa vahinko on hajaantunut eli vahingonkärsijöitä on paljon ja ne ovat esimerkiksi kuluttajia. Direktiivi ei edellytä ottamaan käyttöön ryhmäkannetta. Tehostumisvaikutus on vähäisempi myös niin sanotuissa itsenäisissä kanteissa, joissa taustalla ei ole kilpailuoikeuden rikkomista koskevaa lopullista päätöstä. Lailla on todennäköisesti myönteisiä vaikutuksia erityisesti sellaisille pienille ja keskisuurille yrityksille, joilla on vain rajalliset resurssit vahingonkorvauskanteiden nostamiseen. Edellä mainituilla perusteilla direktiivin ja sen kansallisen voimaan saattamisen voidaan katsoa vahvistavan jossain määrin erityisesti kantajan asemaa, mutta huomioivan myös vastaajan aseman ja puolustautumisoikeudet. Seurannaiskanteiden merkityksen voidaan arvioida myös vahvistuvan entisestään. Kilpailurikkomuksiin syylistyneiden yritysten todennäköisyys joutua vahingonkorvausvastuuseen voi kasvaa jossain määrin.

Laki ei tule juurikaan helpottamaan vahingon määrän osoittamista, vaikka laki kartellien tapauksessa helpottaakin vahingonkärsijän asemaa siltä osin, että vahinkoa oletetaan aiheutuneen. Komission jo antama ja tuleva ohjeistus vahingon määrän arvioinnista auttaa kuitenkin kantajia ja tuomioistuimia vahingon määrän arvioinnissa.

Komission direktiivin vaikutusarviointia koskevassa tiivistelmässä (SWD(2013) 204) on todettu, että ilman direktiiviä kilpailuoikeuden tehottomasta yksityisoikeudellisesta täytäntöönpanosta aiheutuu kustannuksia. Komissio arvioi, että tehottoman täytäntöönpanon kustannukset ovat arviolta 23 miljardia euroa eli 0,18 % suhteessa EU:n BKT:hen vuonna 2012 – laskettuna niiden korvausten määränä, jotka uhreilta jäävät joka vuosi saamatta EU:ssa. Tiivistelmässä on niin ikään todettu, että direktiivin vahinko-olettama perustuu ulkoisen tutkimuksen tuloksiin, joiden mukaan 93 % tarkastelluista kartelleista johti vahingon aiheutumiseen. Komission vaikutusarviointiraportissa SWD(2013) 203 käsitellään useiden tutkimusten tuloksia keskimääräisestä kartellien aiheuttamasta ylihinnasta ja näissä keskimääräinen ylihinnan määrä on vaihdellut tutkimuksesta riippuen noin 15 prosentin ja 23 prosentin välillä.

Komissio totesi niin ikään kesällä 2013, että sen seitsemän edeltävän vuoden aikana antamista kilpailuoikeuden rikkomista koskeviin päätöksiin liittyen nostettiin vahingonkorvauskanne vain 25 prosentissa tapauksista. Suurin osa kanteiden nostajista oli suuria yrityksiä ja suurin osa kanteista nostettiin Iso-Britanniassa, Saksassa ja Alankomaissa.

Direktiiviin perustuvilla lain säännöillä olisi vaikutuksia vahingonkorvauskanteita käsittelevien suomalaisten yleisten tuomioistuinten toimintaan. Vaikutuksia olisi erityisesti säännöillä, jotka koskevat kartellien vahinko-olettamaa, todistustaakkaa, yhteisvastuuta, todisteiden esittämistä, vanhentumista ja rikkomuspäätöksen vaikutusta.

Soveltamisala: Yksien sääntöjen soveltaminen kilpailuoikeudellisiin vahingonkorvauskanteisiin tulkinnanvaraisen kauppakriteerin täyttymisestä riippumatta olisi kantajien, vastaajien ja tuomioistuimen kannalta selkeää ja johdonmukaista.

Vahinko ja sen korvaaminen: Viitekorosta ja viivästyskorosta muodostuvaa korkoa voidaan pitää kaikkien osapuolten kannalta selkeänä ja ennustettavana. Nykyisen viitekoron tasolla ennen viivästyskorkoa maksettava korko vastaa kuitenkin lähinnä vain inflaation vaikutusta.

Esitetyn rajoitetun taloudellisen seuraannon soveltaminen kilpailuoikeudellisissa vahingonkorvaustapauksissa johtaisi siihen, että vastuutahot olisivat julkisoikeudellisen täytäntöönpanon ja yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon puolella pitkälti yhtenevät eikä vahingonkärsijä jäisi ilman korvauksia siksi, että rikkomukseen syylistynyt oikeushenkilö on lakannut ja liiketoimintaa on jatkanut kilpailuoikeuden rikkomisesta tietoinen muu oikeushenkilö. Koska ehdotuksen mukaan taloudellinen seuraanto soveltuisi vain, jos luovutuksensaaja liiketoiminnan saadessaan tiesi tai sen olisi pitänyt tietää kilpailuoikeuden rikkomisesta, säännöllä ei olisi kielteisiä

vaikutuksia vilpittömässä mielessä toimineen liiketoiminnan ostajan kannalta. Toisaalta esitetty taloudellisen seuraannon sääntö ei toimisi vahingonkärsijän kannalta aivan yhtä tehokkaasti eikä olisi identtinen kilpailuoikeuden julkisoikeudellisessa täytäntöönpanossa sovellettavan taloudellisen seuraannon periaatteen kanssa.

Rikkomuspäätöksen vaikutus: Kansallisen lainvoimaisen rikkomuspäätöksen sitova vaikutus selventäisi tilannetta kantajien, vastaajien ja tuomioistuimen kannalta sekä todennäköisesti nopeuttaisi ja yksinkertaistaisi jossain määrin korvausoikeudenkäyntejä. Se voisi myös alentaa oikeudenkäyntikustannuksia ja vähentää yleisen tuomioistuimen työmäärää jossain määrin. Yleisempiä direktiivissäkin mainittuja vaikutuksia olisivat oikeusvarmuuden, unionin kilpailusääntöjen johdonmukaisen soveltamisen ja sisämarkkinoiden toiminnan lisääntyminen ja vahingonkorvauskanteiden käsittelyn tehostuminen. Esitetty 3 § selkeyttäisi kansallisen lainvoimaisen rikkomuspäätöksen merkityksen tuomioistuimessa ja nopeuttaisi tältä osin oikeudenkäyntiä. Tuomioistuinten riippumattomuus tulisi riittävästi turvatuksi, koska kilpailurikkomuksen toteamisen sitova vaikutus kattaisi vain rikkomuksen luonteen sekä rikkomuksen henkilöllisen, ajallisen sekä maantieteellisen ulottuvuuden ja vahingonkorvauskannetta käsittelevä tuomioistuin voisi vapaasti harkita muut asian ratkaisemisen kannalta merkitykselliset seikat. Koska lopullisissakaan sitoumuspäätöksissä rikkomusta ei todeta, sitoumuspäätökset eivät sitoisi vahingonkorvausoikeudenkäynnissä tuomioistuinta. Sitoumuspäätökset olisivat tässä mielessä vastaajina olevien yritysten kannalta myönteisempiä kuin rikkomispäätökset.

Yhteisvastuu vahingosta: Pienten ja keskisuurten yrityksen yhteisvastuun rajamisella tulisi todennäköisesti olemaan vain pieni käytännön merkitys, koska poikkeuksen edellytykset ovat varsin tiukat. Tämä siitä huolimatta, että suomalaisista yrityksistä n. 99,8 % kuuluu työntekijämäärän perusteella pieniin ja keskisuuriin yrityksiin, joihin yhteisvastuupoikkeus voi muiden edellytysten täytyessä soveltua. Suomessa on vajaat 270 000 yritystä, jos maa-, metsä- ja kalatalousyrityksiä ei lasketa lukuun mukaan. Kun alle 10 työntekijän yritykset määritellään mikroyrityksiksi, alle 50 työntekijän yritykset pienyrityksiksi ja 50-249 työntekijän yritykset keskisuuriksi, Suomen yrityksistä 93,4 % on mikroyrityksiä, 5,5 % pienyrityksiä, 0,9 % keskisuuria yrityksiä ja 0,2 % suuryrityksiä.

Sen sijaan seuraamusmaksusta vapautuksen saaneen yrityksen yhteisvastuun rajauksella tulee todennäköisesti olemaan suurempi merkitys. Rajaus lisäisi mahdollisesti yritysten kannusteita antaa Kilpailu- ja kuluttajavirastolle yrityslausunto.

Ylihinnan siirtäminen ja todistustaakka: Ylihinnan siirtämiseen liittyvät pykälät selkeyttävät sääntöjä ylihinnan siirtämistapauksissa. Todistustaakkasäännöt poikkeavat kuitenkin kansallisesta todistustaakan jaosta välillistä ostajaa hyödyttävällä tavalla.

Todisteen esittäminen ja hyödyntämiskielto: Todisteen hyödyntämiskieltoa koskevan säännön tärkein merkitys olisi, että yrityslausunnon tekemistä harkitsevat kilpailuoikeuden rikkoijat voisivat luottaa siihen, että heidän Kilpailu- ja

kuluttajavirastolle antamansa yrityslausunto ei päädy todisteeksi vahingonkorvausoikeudenkäyntiin. Tällä olisi merkitystä leniency -järjestelmän tehokkuuden kannalta. Suoja koskisi kuitenkin vain yrityslausuntoa eikä mahdollisia muita Kilpailu- ja kuluttajavirastolle toimitettuja tietoja ja todisteita.

Vanhentuminen: Vanhentumissäännön vaikutus tulisi riippumaan jossain määrin siitä, miten tuomioistuimet tulkitsevat tietoisuuteen perustuvaa esitettyä 10 §:n 1 momenttia. Esitetystä 10 §:n 2 momentissa säädettäisiin kuitenkin 1 momentista riippumattomasta rikkomisen päättymisestä laskettavasta 10 vuoden vanhentumisajasta ja esitetystä 3 momentissa lainvoimaisesta päätöksestä laskettavasta vuoden vanhentumisajasta, joka on käytettävissä 1 ja 2 momenteista riippumatta. Keskimääräinen vanhentumisaika pidentyisi nykyisestä, erityisesti jos tuomioistuimet katsovat tietoisuuden syntyvän vasta lainvoimaisesta päätöksestä. Käytännössä rikkomisen päättymisen ja ensimmäisen rikkomisen toteavan päätöksen tai rikkomista koskevan esityksen välillä on yleensä useita vuosia. Tähän mennessä oikeuskäytännössä ei ole ollut harvinaista, että rikkomisen päättymisen ja lainvoimaisen päätöksen välillä on voinut kulua lähes kymmenen vuotta, jos asiaa on käsitelty myös korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Direktiivin vanhentumissäännöstä johtuen kansallinen vanhentumissäännös ei tule kuitenkaan olemaan yhtä selkeä kuin kilpailulain 20 §:n 3 momentin vanhentumissääntö.

Sovintoon tähtäävä riitojenratkaisu: Sovintoon tähtäävään riitojenratkaisuun liittyvät pykälät lisääisivät todennäköisesti tietystä määrin sovintoon tähtäävän riitojenratkaisun käyttöä, koska sovintomenettely keskeyttäisi vanhentumisajan ja sovintoratkaisuun osallistuvan yhteisvastuuta sekä takautumisvastuuta rajataan. Sovintoon tähtäävä riitojenratkaisu on useimmiten myös tuomioistuinkäsittelyä nopeampaa ja kustannustehokkaampaa. Lisäksi sovintoon tähtäävä riitojenratkaisu kattaisi useita sovittelutapoja ja sovintoon tähtääviä riitojenratkaisutapoja. Sovintoratkaisut eivät kuitenkaan ole julkisia toisin kuin tuomioistuinratkaisut, joten niiden perusteella ei muodostuisi samalla tavoin läpinäkyvää oikeuskäytäntöä. Vahingonkärsijät tulevat todennäköisesti pyrkimään siihen, että kaikki vahingonaiheuttajat tulisivat mukaan sovintomenettelyyn. Näin vahingonkärsijä voisi välttyä kokonaan tarpeelta nostaa korvauskanne. Vahingonaiheuttajien etu todennäköisesti olisi, että jos yksi lähtee neuvottelemaan sovinnosta, myös muiden etu olisi lähteä mukaan sovintoneuvotteluun. Käytännössä sovintoneuvottelun kautta korvausvaatimus sovitaan todennäköisesti pienemmäksi kuin mitä kanteen kautta vaadittava korvaus olisi.

Esityksellä ei ole ympäristövaikutuksia eikä esityksellä arvioida olevan vaikutuksia viranomaisten tai tuomioistuinten resursseihin tai kustannuksiin.

5 Asian valmistelu

Esitetyllä lailla pantaisiin täytäntöön 11.11.2014 hyväksytty vahingonkorvausdirektiivi. Tätä edelsi vuonna 2005 annettu vihreä kirja, vuonna 2008 annettu valkoinen kirja ja kesäkuussa 2013 annettu direktiiviehdotus. Eduskunnalle annettiin E-kirje (E15/2006 vp) vihreästä kirjasta ja E-jatkokirje (EU/2008/0825) valkoisesta kirjasta. Eduskunnalle annettiin direktiiviehdotuksesta U-kirje (U60/2013 vp) syyskuussa 2013 ja neuvostokäsittelyä koskeva U-jatkokirje marraskuussa 2013. Direktiiviehdotusta on käsitelty myös EU-12 kilpailu-, valtiontuki- ja hankintajaostossa.

[Esitys perustuu työryhmävalmisteluun. Työ- ja elinkeinoministeriö asetti kesäkuussa 2014 kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan työryhmän, jonka toimikausi oli 1.9.2014-29.5.2015. Työryhmän puheenjohtaja ja sihteeri olivat työ- ja elinkeinoministeriöstä ja työryhmässä oli edustus Kilpailu- ja kuluttajavirastosta, oikeusministeriöstä, Helsingin käräjäoikeudesta, Kuntaliitosta, Asianajajaliitosta, Suomen Yrittäjistä ja Elinkeinoelämän keskusliitosta. Työryhmän mietintö annettiin x.6.2015.

Esitys on laadittu työ- ja elinkeinoministeriössä yhteistyössä Kilpailu- ja kuluttajaviraston ja oikeusministeriön kanssa, jotka olivat mukana myös direktiivin valmistelussa.

Lausuntokierros. Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen].

Yksityiskohtaiset perustelut

1 §. Soveltamisala. Tällä lailla pantaisiin täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin.

Pykälä perustuu direktiivin 1 artiklaan. Pykälän mukaan tätä lakia sovellettaisiin kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen. Kilpailuoikeuden rikkomisella tarkoitetaan SEUT 101 ja 102 sekä kilpailulain 5 ja 7 §:n rikkomista. Tätä lakia on tarkoitus siten soveltaa riippumatta siitä, sovelletaanko kilpailulakia rinnakkain täytäntöönpanoasetuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaisesti. Laki soveltuisi siten kartellivahinkojen lisäksi myös esimerkiksi määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä ja vertikaalisista kilpailunrajoituksista aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen, vaikka esimerkiksi vahinko-olettama koskee vain kartelleja.

Täytäntöönpanoasetuksen 3 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa: ”Jos jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset tai kansalliset tuomioistuimet soveltavat kansallista kilpailulainsäädäntöä [SEUT 101 artiklan 1 kohdassa] tarkoitettuihin sopimuksiin, yritysten yhteenliittymien päätöksiin tai yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, jotka saattavat vaikuttaa kyseisessä säännöksessä tarkoitettuun jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, niiden on myös sovellettava [SEUT 101] artiklaa mainitunlaisiin sopimuksiin, päätöksiin tai yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin. Jos jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset tai kansalliset tuomioistuimet soveltavat kansallista kilpailulainsäädäntöä [SEUT 102] artiklassa kiellettyihin väärinkäyttötapauksiin, niiden on myös sovellettava [SEUT 102] artiklaa.”

Pykälän 1 mukaan kaikkia kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta nostettuja vahingonkorvauskanteita arvioitaisiin siten samojen sääntöjen mukaisesti riippumatta tapauskohtaista tulkintaa vaativan kauppakriteerin täyttymisestä. Oikeusvarmuus, ennustettavuus ja prosessiekonomia puoltavat sitä, että käräjäoikeuden ei tarvitsisi selvittää ns. kauppakriteerin mahdollista täyttymistä esikysymyksenä ja lain valintaa ohjaavana tekijänä ennen varsinaisen korvausasian käsittelyä. Yksien sääntöjen soveltaminen kilpailuoikeudellisiin vahingonkorvauskanteisiin olisi kantajien ja vastaajien sekä korvauskannetta käsittelevän yleisen tuomioistuimen kannalta selkeämpää, johdonmukaisempaa ja prosessiekonomian kannalta järkevämpää.

Esitetty laki soveltuisi kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevan asian käsittelyyn yleisissä tuomioistuimissa eli käräjäoikeuksissa, hovioikeuksissa ja korkeimmassa oikeudessa, mutta myös käsittelyyn välimiesmenettelyssä. Vahingonkorvaukset ovat sopimuksenvaraisia asioita ja yleisen periaatteen mukaan välimiesmenettely on mahdollinen sopimuksenvaraisissa asioissa. Edellä mainittuun on päädytty ottaen huomion edellä mainitun lisäksi direktiivin tavoite edistää sovittelun perustuvaa riitojenratkaisua sekä direktiivin tehokkuusperiaate. Valittua

ratkaisua puoltaa myös se, että vahingonkorvausasian vahva osapuoli ei pystyisi siten edellyttämään heikommalta sopimusosapuolelta ehtoa, jolla kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskeva laki ohitettaisiin. Direktiivissä ei säädetä nimenomaisesti, että se soveltuisi myös välimiesmenettelyyn. Direktiivin mukaan siinä vahvistetaan säännöt kilpailuviranomaisen suorittaman kilpailusääntöjen täytäntöönpanon ja kansallisissa tuomioistuimissa käsiteltäviin vahingonkorvauskanteisiin perustuvan kilpailusääntöjen täytäntöönpanon yhteensovittamiseksi. Kansallisilla tuomioistuimilla tarkoitetaan direktiivin mukaan SEUT 267 artiklassa tarkoitettua jäsenvaltion tuomioistuinta eli tuomioistuinta, joka voi tehdä ennakkoratkaisupyynnön Euroopan unionin tuomioistuimelle. Direktiivin sovitteluun perustuvaa riitojenratkaisua koskevat artikkelit 18–19 soveltuvat kuitenkin myös nimenomaisesti välimiesmenettelyyn.

Esitetty laki soveltuisi kilpailuoikeuden rikkomisen aiheuttaman vahingon korvaamiseen vahingonkorvauksen muodossa, eikä muihin mahdollisesti soveltuviin kansallisiin korvausnormistoihin. Esitetyllä lailla ei olisi vaikutusta esimerkiksi pätemättömyyteen ja sen toteamiseen.

2 §. Vahinko ja sen korvaaminen. Pykälässä säädettäisiin korvaukseen oikeuteista, korvausvelvollisista, kartellien vahinko-olettamasta ja täydestä korvauksesta. Pykälässä säädettäisiin myös siitä, että Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi avustaa tuomioistuinta vahingon määrittämisessä. Pykälä perustuu artikloihin 3, 12 ja 17.

Pykälän 1 momentti perustuu pääasiassa direktiivin artiklaan 3. Momentissa säädettäisiin, että luonnollisella henkilöllä tai oikeushenkilöllä, joka on kärsinyt vahinkoa kilpailuoikeuden rikkomisesta, olisi oikeus saada täysi korvaus aiheutuneesta vahingosta. Korvausvelvollisia olisivat vahingon aiheuttaneet elinkeinonharjoittajat tai niiden yhteenliittymät.

Oikeus korvaukseen olisi kaikilla kilpailuoikeuden rikkomisen vuoksi vahinkoa kärsineillä. Kantaja voisi siten olla yksityinen oikeussubjekti kuten yksittäinen kuluttaja tai elinkeinonharjoittaja tai viranomainen. Tämä vastaa voimassa olevan kilpailulain 20 §:ä, jonka mukaan korvauksen saajia voisivat olla myös muut kuin elinkeinonharjoittajat, esimerkiksi kuluttajat ja julkisyhteisöt silloin, kun ne eivät toimi elinkeinonharjoittajina. Suomessa onkin jossain määrin oikeuskäytäntöä paitsi elinkeinonharjoittajien, myös julkisyhteisöjen kuten kuntien saamista vahingonkorvauksista. Pykälässä todettaisiin nimenomaisesti, että suorien ostajien ja toimittajien lisäksi myös välillisillä ostajilla ja toimittajilla on oikeus korvaukseen. Pykälässä 7 säädettäisiin todistustaakasta ylihinnan siirtämisessä.

Direktiivissä määritellään, että suoralla ostajalla tarkoitetaan luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka hankki kilpailuoikeuden rikkomisen kohteena olevia tuotteita tai palveluja suoraan rikkomiseen syyllistyneeltä. Välillisellä ostajalla puolestaan tarkoitetaan luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka ei hankkinut kilpailuoikeuden rikkomisen kohteena olevia tuotteita tai palveluja taikka niitä sisältäviä tuotteita tai palveluja taikka niistä johdettuja tuotteita tai palveluja rikkomiseen syyllistyneeltä suoraan vaan suoralta ostajalta tai myöhemmältä ostajalta.

Pidemmilläkin jakeluketjussa oleva ostaja voi siten olla välillinen ostaja eikä välillisen ostajan ostaman hyödykkeen tarvitse olla identtinen rikkomiseen syyllistyneen yrityksen myymän hyödykkeen kanssa. Välillisten ostajien ja toimittajien oikeudesta korvaukseen ei ole säädetty nimenomaisesti kansallisessa lainsäädännössä, mutta rikkojan vastuu eteenpäin siirretystä vahingosta ilmeni kilpailunrajoituslain 18 a §:n esitöistä (HE 243/1997). Oikeus korvaukseen ei siten edellytä suoraa sopimusuhdetta rikkomiseen syyllistyneen ja vahinkoa kärsineen henkilön välillä. Oikeus korvaukseen ei edellytä myöskään, että kilpailuviranomainen olisi todennut kilpailusääntöjen rikkomisen. Ottaen huomioon 3 §:n yhteydessä käsiteltävä direktiivin artiklan 9 sisältö, korvauskanteen käsittelyä nopeuttaa ja sen menestymistä voi yleensä kuitenkin auttaa, jos korvauskanteen esikysymyksenä ei tarvitse erikseen selvittää, onko kilpailuoikeuden rikkominen tapahtunut.

Korvausvelvollisia olisivat vahingon aiheuttaneet kilpailuoikeuden rikkomiseen syyllistyneet yritykset. Kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta vaaditaan vahingon aiheuttaneelta elinkeinonharjoittajalta tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymältä. Direktiivin johdantokappaleen 3 mukaisesti unionin oikeuteen perustuvaa oikeutta saada korvaus sovelletaan yhtä lailla, kun SEUT 101 ja 102 rikkomiseen syyllistyvät julkiset yritykset ja yritykset, joille jäsenvaltiot ovat myöntäneet SEUT 106 artiklassa tarkoitettuja erityis- tai yksinoikeuksia. Tämä vastaa kansallista oikeutta.

Momentissa säädettäisiin myös taloudellisesta seuraannosta, joka poikkeaisi sisällöltään jossain määrin kilpailuoikeuden julkisoikeudellisen puolen taloudellisesta seuraannosta. Kilpailulain 12 §:n 2 momentissa on säädetty taloudellisesta seuraannosta kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta määrättävien seuraamusmaksujen osalta. Voimassa olevassa kansallisessa lainsäädännössä ei ole sen sijaan säädetty taloudellisesta seuraannosta vahingonkorvauksissa. Taloudellinen seuraanto on EU:n tuomioistuinkäytännössä kehittynyt ja kilpailuoikeudessa vakiintunut periaate, jonka mukaan tietyissä tilanteissa sakko tai seuraamusmaksu määrätään myös muun kuin rikkomukseen syyllistyneen oikeushenkilön maksettavaksi. Kyse voi olla esimerkiksi siitä, että rikkomukseen syyllistynyt oikeushenkilö on lakannut, mutta toinen oikeushenkilö jatkaa sen liiketoimintaa. Rikkomukseen syyllistynyt on voinut esimerkiksi myydä liiketoimintansa liiketoimintakaupalla ja on sen jälkeen purkautunut. Liiketoimintaa jatkanut voi joutua vastuuseen seuraamusmaksusta, jotta seuraamusmaksua ei voisi kiertää yritysjärjestelyillä. Taloudellisen seuraannon soveltamiselle ei ole kuitenkaan välttämätöntä, että luovuttava taho olisi lakannut olemasta.

Asvalttikartellitapauksessa Helsingin käräjäoikeus katsoi taloudellisen seuraannon soveltuvan seuraamusmaksujen lisäksi myös vahingonkorvauksiin. Käräjäoikeus katsoi, että ilman taloudellisen seuraannon periaatteen soveltamista EU-oikeuden edellyttämä tehokas oikeus korvaukseen ei olisi toteutunut. Kilpailulain esitöissä (HE 88/2010 vp) todetaan, että ”ehdotetun muutoksen jälkeen myöskään rikkomisen lopettamisen jälkeen toteutetuilla yrityskaupoilla ei ole vaikutusta seuraamusmaksun suuruuteen. Seuraamusmaksun enimmäismäärää määrättäessä

otetaan huomioon se taloudellinen kokonaisuus, johon kilpailunrajoitukseen osallistuva elinkeinonharjoittaja tai näiden yhteenliittymä kuuluu.” Käsiteltävänä olevaan lakiin esitettäisiin säännöstä, jossa todettaisiin, että ”jos liiketoiminta, jossa kilpailuoikeutta on rikottu, on luovutettu, vahingosta vastaa myös luovutuksensaaja, jos se liiketoiminnan saadessaan tiesi tai sen olisi pitänyt tietää kilpailuoikeuden rikkomisesta”. Tietoisuuselementin takia säännös ei siten olisi yhdenmukainen kilpailuoikeuden julkisoikeudellisessa täytäntöönpanossa sovelletun taloudellisen seuraannon periaatteen kanssa.

Momentissa 1 säädettäisiin myös täydestä korvauksesta. Kohta perustuu direktiivin artiklaan 3 ja siihen liittyviin johdantokappaleisiin, joiden mukaan täysi korvaus kattaa todellisen vahingon, saamatta jääneen voiton ja vahingon syntymisestä korvauksen maksuun saakka maksettavan koron eikä korvaus saa ylittää täyttä korvausta. Vahinkoa kärsinyt on saatettava asemaan, jossa se olisi ollut, jos kilpailuoikeuden rikkomista ei olisi tapahtunut. Se, että korvaus ei saa ylittää täyttä korvausta, vastaa rikastumiskiellon periaatettamme. Vahingonkorvauksen ei tule olla siis suurempi kuin aiheutunut vahinko. Täyden korvauksen periaate vastaa kansallista oikeutta, mutta aikaa, jolta korkoa tulee maksaa, ei ole säädetty kansallisesti samoin kuin direktiivissä.

Voimassaolevan kilpailulain hallituksen esityksessä HE 88/2010 on todettu vahingonkorvausta koskevan 20 §:n osalta, että vahingonkorvaus käsittää korvauksen välittömästä ja välillisestä vahingosta, jota kilpailunrajoituksesta on aiheutunut, esimerkiksi korvauksen kuluista, hinnanerosta ja saamatta jääneestä voitosta.

Kilpailuoikeuden rikkomisen seurauksena maksettu ylihinta on direktiivissä tarkoitettua todellista vahinkoa. Direktiivin artiklan 2 määritelmän mukaan ylihinnalla tarkoitetaan todellisuudessa maksetun ja sen hinnan erotusta, joka olisi muutoin maksettu, jos kilpailuoikeutta ei olisi rikottu. Vaikka ylihinta usein on korkeampi hinta kuin mitä ilman rikkomista olisi maksettu, ostokartellin tapauksessa ”ylihinta” voi tarkoittaa hintaa, joka on alhaisempi kuin mitä tavarantoimittajille tai tuottajille olisi maksettu ilman kilpailuoikeuden rikkomista.

Direktiivin artiklan 12 kohdan 3 mukaisesti ylihinnan siirtämistä koskevat säännöt eivät vaikuttaisi vahingonkärsijän oikeuteen saada korvausta saamatta jääneestä voitosta, joka johtuu ylihinnan täydestä tai osittaisesta siirtämisestä. Siten korvausta saamatta jääneestä voitosta voisi hakea siitä huolimatta, että on itse siirtänyt ylihinnan jakeluketjussa eteenpäin eikä voi siten vaatia korvausta ylihinnasta. Oikeus korvaukseen saamatta jääneestä voitosta perustuu siihen, että ylihinta on voinut aiheuttaa myynnin vähentymistä ja siten saamatta jäänyttä tuloa, vaikka ylihinta olisikin laitettu jakeluketjussa seuraavana olevan hintaan mukaan. Käytännössä menetetyistä voitosta on kyse esimerkiksi silloin, kun kartellin aiheuttama hintatason nousu merkitsee seuraavan myyntiportaan myyntimäärän laskua ja sitä kautta voiton menetyksiä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin täyteen korvaukseen osana kuuluvasta korosta. Momentin mukaan vahingonkorvaukselle on maksettava korkolain 3 §:n 2

momentin mukaista korkoa siitä päivästä lukien, jona vahinko on aiheutunut. Tällä tarkoitetaan, että korkolain 3 §:n 2 momentin mukaista viitekorkoa maksetaan siihen saakka, kunnes velvollisuus maksaa viivästyskorkoa alkaa. Esitetyn mukaisesti korkoa maksettaisiin vahingon aiheutumisesta lähtien. Vahingon tulee katsoa aiheutuneen jatkettun rikkomisen tapauksessa viimeistään rikkomisen päättymispäivänä. Jatkettun rikkomisen osalta kantaja voisi kuitenkin osoittaa, että vahinkoa on aiheutunut tätä aiemmin, esimerkiksi koko jatkettun rikkomisen aikana. Koron maksuvelvollisuuden ajasta ja korkotasosta kilpailuoikeudellisissa vahingonkorvauksissa ei ole tähän asti säädetty yksiselitteisesti kansallisessa lainsäädännössämme. Direktiivin johdannosta käy ilmi jäsenvaltioiden velvollisuus vahvistaa vahingon aiheutumisesta korvauksen maksuun saakka maksettavaa korkoa varten sovellettavat säännöt. Koron maksuvelvollisuutta on käsitelty muun muassa ratkaisussa *Manfredi (C-295/04 - 298/04)* ja *Donau Chemie (C-536/11)*.

Korkolain 12 §:ssä, johon viitataan sekä korkolain 3 että 4 §:ssä, tarkoitetaan Euroopan keskuspankin (EKP) viitekorkoa, joka on huomattavasti viivästyskorkoa alhaisempi. Esityksen tekoheikellä EKP:n viitekorko on noin puoli prosenttia ja pelkkä viitekorko suojaa vahingonkorvauksen pääomaa lähinnä inflaation vaikutukselta. Korkolain 7 §:n mukaan viivästyskoron maksamisvelvollisuus alkaa 30 päivän kuluttua siitä, kun velkoja esitti vaatimuksensa ja korvauksen perustetta ja määrää koskevan selvityksen, jota häneltä kohtuudella voidaan vaatia ottaen huomioon myös velallisen mahdollisuudet hankkia selvitys. Korkolain 4 §:n 1 momentin mukaan velan maksun viivästyessä velallisen on maksettava viivästyneelle määrälle vuotuista viivästyskorkoa, joka on 7 prosenttiyksikköä korkeampi kuin kulloinkin voimassa oleva korkolain 12 §:ssä tarkoitettu viitekorko. Pelkkää EKP:n viitekorkoa maksetaan siten vahingon syntymisestä lähtien siihen saakka kunnes viivästyskoron maksuvelvollisuus alkaa. EKP:n viitekorkoa 7 prosenttiyksikköä korkeamman viivästyskoron maksuvelvollisuus alkaa 30 päivää riittävän yksilöidyn maksuvaatimuksen esittämisestä tai viimeistään haasteen tiedoksiannosta. Viivästyskorkoa maksetaan vahingonkorvauksen maksuun asti.

Helsingin käräjäoikeus arvioi asvalttipäätöksessään viivästyskoron alkuajankohdtaa lähtökohtaisesti korkolain 7 §:n perusteella eli korvausvelkaa koskevan erityissäännöksen perusteella. Käräjäoikeus kuitenkin arvioi, ettei korkolain 7 § soveltunut, koska kuntien tekemät vanhentumisen katkaisuilmoitukset eivät olleet korkolain 7 §:ssä tarkoitettuja vaatimuksia. Käräjäoikeus katsoi viivästyskoron alkavan vasta korkolain 9 §:n mukaisesta päivästä, jona velan maksua koskeva haaste oli annettu velalliselle tiedoksi, tai niiltä osin kuin vaatimus oli esitetty oikeudenkäynnin aikana, sen esittämisestä. Käräjäoikeus tuomitsi viivästyskorkoa myös tuottokorolle.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin kartelleja koskevasta vahinko-olettamasta. Momentti perustuu direktiivin artiklaan 17, jonka mukaan kartellin oletetaan aiheuttavan vahinkoa, jollei rikkomiseen syyllistynyt muuta näytä. Kyseessä olisi kumotavissa oleva, vain kartelleja koskeva vahinko-olettama. Direktiivin mukaisesti

kartellilla tarkoitetaan kahden tai useamman yrityksen välistä sopimusta tai yhdenmukaistettua menettelytapaa, jonka tarkoituksena on sovittaa yhteen niiden kilpailukäyttäytyminen markkinoilla tai vaikuttaa merkityksellisiin kilpailuparametreihin. Esimerkkejä kartellista ovat osto- tai myyntihintojen tai muiden kauppaehtojen vahvistaminen tai yhteen sovittaminen, tuotanto- tai myyntikiintiöiden jakaminen, markkinoiden ja asiakkaiden jakaminen sekä tuonnin tai viennin rajoittaminen. Vahinko-olettamaan ei sisältyisi prosenttiosuusolettamia vahingon määrän osalta, vaan kantajan tulisi osoittaa vahingon määrä. Vahingon määrää, joka on nolaa suurempi, arvioitaisiin edelleen voimassa olevan oikeuden ja oikeuskäytännön mukaisesti.

Artiklaan 17 perustuen tuomioistuimet arvioisivat vahingon suuruuden oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 2 §:n 3 momentin mukaisesti, jos aiheutuneen vahingon täsmällinen määrittäminen olisi käytännössä mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa käytettävissä olevien todisteiden pohjalta. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 2 §:n 3 momentissa todetaan, että jos yksityisoikeudellisen saatavan määrästä ei ole saatavissa uskottavaa näyttöä taikka se olisi saatavissa vain vaikeuksin tai asian laatuun nähden kohtuuttomilla kustannuksilla tai kohtuuttomalla vaivalla, tuomioistuin arvioi määrän. Direktiivin johdannon mukaisesti kansallisten tuomioistuinten olisi huomioitava vahinkoa määrittäessään mahdollinen tietojen epäsymmetria osapuolten välillä ja se, että vahingon määrittäminen tarkoittaa sen arvioimista, kuinka kyseessä olevat markkinat olisivat kehittyneet ilman rikkomista. Tähän arviointiin sisältyy vertailu sellaiseen tilanteeseen, joka on itsessään hypoteettinen, joten arvio ei voi koskaan olla täysin tarkka.

Esitetty laki ei sulje pois mahdollista vastuuta niin sanotun sateenvarjovaiikutuksen (umbrella pricing) perusteella. Sateenvarjovaiikutus tarkoittaa tilannetta, jossa kartelliin osallistujilta vaaditaan korvausta myös siitä vahingosta, jonka aiheuttanut kartellin ulkopuolinen, joka on kohonneiden markkinahintojen varjolla nostanut omien tuotteidensa hintoja enemmän kuin se olisi nostanut ilman kartellia (umbrella pricing). Näissä tapauksissa kartelli nostaa muidenkin hintatasoa ja tästä aiheutuu vahinkoa, josta halutaan korvausta kartelleyrityksiltä. Muun muassa Kone Oyj:ä koskevan 5.6.2014 annetun ennakkoratkaisun C-557/12 mukaan kansallinen lainsäädäntö ei saa kategorisesti poissulkea vastuuta sateenvarjovaiikutuksen perusteella.

Voimassa olevassa kilpailulaissa tai EU:n kilpailusäännöissä ei säädetä lausunnon antamisesta tai huomautusten tekemisestä nimenomaan vahingon määrän arvioimisen osalta. Kilpailulain 49 §:n mukaan tuomioistuin voi kuitenkin kilpailulain 20 §:n 1 momentissa tarkoitettua korvauskannetta käsitellessään pyytää Kilpailu- ja kuluttajaviraston lausunnon. Kilpailulain hallituksen esityksessä 88/2010 on todettu, että vahingonkorvausasiaa käsittelevä tuomioistuin voi vapaasti harkita, onko Kilpailuviraston lausunto asian kannalta tarpeen. Hallituksen esityksessä todetaan niin ikään, että vahingonkorvauskannetta käsittelevän tuomioistuimen on myös käsitellessään huomioitava tilanne, jossa saman kilpailunrajoitusasian käsittely on

kilpailuviranomaisessa kesken tai siihen on haettu muutosta ja tarvittaessa lykätävä asian käsittely, kunnes kilpailunrajoitusasiaan on saatu lainvoimainen ratkaisu.

Apuna vahingon määrän arvioinnissa voi käyttää komission 11.6.2013 antamaa tiedonantoa vahingon määrittämisestä Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 tai 102 artiklan rikkomisesta johtuvissa vahingonkorvauskanteissa (2013/C 167/07) ja kesäkuussa 2013 annettua komission valmisteluasiakirjaa ”Käytännön opas, vahingon määrittäminen SEUT 101 tai 102 artiklan rikkomisesta johtuvissa vahingonkorvauskanteissa” (SWD(2013) 205). Mainittujen asiakirjojen lisäksi direktiivin artikla 16 velvoittaa komissiota laatimaan kansallisille tuomioistuimille ohjeet siitä, miten välilliselle ostajalle siirretty osuus ylihinnasta arvioidaan. Esityksen tekohetkellä ohjeita ei ole vielä annettu.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin Kilpailu- ja kuluttajaviraston mahdollisuudesta avustaa tuomioistuinta vahingon määrittämisessä. Momentti perustuu artiklaan 17. Momentissa säädettäisiin, että jos tuomioistuin pyytää, Kilpailu- ja kuluttajavirasto voisi katsoessaan sen tarkoituksenmukaiseksi avustaa tuomioistuinta vahingon määrittämisessä vahingonkorvausoikeudenkäynnissä. Säännöksen tarkoituksena on jättää virastolle harkintavalta avustamisen ja sen laajuuden ja tapojen suhteen. Kilpailuviranomaisella ei välttämättä myöskään ole vahingon määrän arviointiin liittyvää yksityiskohtaista tietoa, koska esimerkiksi tarkoitukseen perustuvien kilpailunrajoitusten (esimerkiksi kartelli) osalta kilpailuviranomaisen ei edellytetä osoittavan rajoituksen vahingollisuutta erikseen. Voimassa olevassa kilpailulaisissa tai EU:n kilpailusäännöissä ei säädetä lausunnon antamisesta tai huomautusten tekemisestä nimenomaan vahingon määrän arvioimisen osalta, joka kuuluu tuomioistuimen toimivaltaan. Kilpailulain 49 §:n mukaan tuomioistuin voi kuitenkin kilpailulain 20 §:n 1 momentissa tarkoitettua korvauskannetta käsitellessään pyytää Kilpailu- ja kuluttajaviraston lausunnon. Esitetty säännös ja voimassa oleva kilpailulain 49 § eroavat toisistaan siten, että esitetty säännös koskee nimenomaan vahingon määrän arviointia ja kilpailulain 49 § koskee ensisijaisesti lausunnon pyytämistä kilpailuoikeuden rikkomisesta.

Täytäntöönpanoasetuksen artiklan 15 kohdan 3 mukaan jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset voivat esittää omasta aloitteestaan kansallisille tuomioistuimille kirjallisia huomautuksia perustamissopimuksen 81 tai 82 artiklan (nykyään SEUT 101 ja 102) soveltamiseen liittyvistä kysymyksistä. Mikäli perustamissopimuksen 81 tai 82 artiklan johdonmukainen soveltaminen sitä edellyttää, komissio voi omasta aloitteestaan esittää kirjallisia huomautuksia jäsenvaltioiden tuomioistuimille.

3 §. Rikkomuspäätöksen vaikutus. Pykälässä säädettäisiin kilpailuoikeuden rikkomisen toteavan lainvoimaisen päätöksen vaikutuksesta vahingonkorvausoikeudenkäynnissä. Pykälä perustuu direktiivin artiklaan 9. Artiklan kohta 1 koskee samassa jäsenmaassa tehdyn rikkomispäätöksen vaikutusta vahingonkorvausoikeudenkäynneissä. Artiklan kohta 2 koskee jäsenmaiden rajat ylittäviä tapauksia.

Tällä hetkellä Kilpailu- ja kuluttajaviraston, markkinaoikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden lainvoimainen päätös ei sido korvauskannetta käsittelevää yleistä

tuomioistuinta kuten käräjäoikeutta, vaikka käytännössä rikkomuspäätöksillä on ollut korvausoikeudenkäynneissä suuri merkitys. Käytännössä lainvoimaiset rikkomispäätökset, joiden perusteella haetaan vahingonkorvauksia, ovat tähän asti olleet lähes aina markkinaoikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden päätöksiä. Tämä johtuu muun muassa siitä, että Kilpailu- ja kuluttajavirasto ei voi itse määrätä seuraamusmaksua, vaan sen voi määrätä markkinaoikeus viraston esityksestä.

Pykälän 1 momentti perustuu direktiivin artiklan 9 kohtaan 1 ja se selventäisi, että lopullisella Kilpailu- ja kuluttajaviraston, markkinaoikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden rikkomisen toteavalla päätöksellä on sitova vaikutus kun korvauskannetta käsitellään suomalaisessa tuomioistuimessa. Sitovalla vaikutuksella tarkoitetaan oikeusvoimavaikutusta. Suomalainen tuomioistuin ei voisi tehdä korvausoikeudenkäynnissä päätöstä, joka olisi rikkomisen toteamisen osalta ristiriidassa Suomessa tehdyn lainvoimaisen rikkomispäätöksen kanssa. Tuomioistuimella tarkoitetaan yleistä tuomioistuinta tai välimiestuomioistuinta. Suomalaisessa lainvoimaisessa päätöksessä todetulla rikkomisella on siten oikeusvoimavaikutus kun korvauskannetta käsitellään yleisessä tuomioistuimessa Suomessa. Oikeusvoima tarkoittaa yleisesti oikeudenkäynnin päättävää lainvoimaista tuomiota, joka ratkaisee jutussa käsitellyn oikeusriidan tulevaisuuteen nähden sitovalla tavalla, eikä tuomiossa ratkaistua asiaa voida enää saattaa uudelleen tuomioistuimen tutkittavaksi. Oikeusvoima estää siten uuden oikeudenkäynnin ja tuomioistuimen on otettava se viran puolesta huomioon. Jatkossa vahingonkäräjät voisivat luottaa korvauskannetta nostaessaan siihen, että lainvoimainen päätöksen rikkomisen toteaminen on näyttö rikkomuksen olemassaolosta. Rikkomuspäätös ei sen sijaan olisi näyttö vahingon määrästä. Tuomioistuin arvioisi kantajan esittämiä todisteita hyödyntäen aiheutuneen vahingon määrän tapauskohtaisesti.

Direktiivissä muutoksenhakutuomioistuimella tarkoitetaan kansallista tuomioistuinta, jolla on toimivalta varsinaisin muutoksenhakukeinoin arvioida kansallisen kilpailuviranomaisen tekemät päätökset tai näiden päätösten johdosta annetut ratkaisut riippumatta siitä, onko kyseisellä tuomioistuimella itsellään toimivalta todeta kilpailuoikeuden rikkominen. Suomessa muutoksenhakutuomioistuimella tarkoitetaan markkinaoikeutta ja korkeinta hallinto-oikeutta. Direktiivissä rikkomista koskevalla päätöksellä tarkoitetaan kilpailuviranomaisen tai muutoksenhakutuomioistuimen päätöstä, jossa todetaan kilpailuoikeuden rikkominen.

Suomessa rikkomista koskevalla päätöksellä tarkoitetaan tämän lain yhteydessä kilpailulain 9 §:n mukaista päätöstä tai 12 §:n mukaista markkinaoikeusesitystä. Kilpailulain 10 §:n mukainen sitoumuspäätös ei ole tässä pykälässä tarkoitettu rikkomista koskeva päätös, koska sitoumuspäätöksessä rikkomuksen olemassaoloon ei oteta kantaa. Lopullisella rikkomista koskevalla päätöksellä tarkoitetaan rikkomista koskevaa päätöstä, johon ei voida tai ei enää voida hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin. Suomessa tällä tarkoitetaan lainvoimaista päätöstä, johon ei enää voi hakea muutosta. Lainvoimaiset päätökset ovat Kilpailu- ja kuluttajaviraston, markkinaoikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuja.

Jos tapauksessa on määrätty seuraamusmaksu, lainvoimainen päätös on markkinaoikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden päätös. Komissiota ei ole mainittu momentissa, koska tälläkään hetkellä yleinen tuomioistuin ei voi täytäntöönpanoasetuksen mukaan tehdä päätöstä, joka olisi ristiriidassa komission rikkomisen toteavan päätöksen kanssa.

Kantajan ei tarvitsisi osoittaa korvausoikeudenkäynnissä uudelleen, että rikkominen on tapahtunut. Rikkomispäätös otettaisiin korvauskannetta käsiteltäessä ratkaisun lähtökohdaksi rikkomisen toteamisen osalta ja tältä osin se sitoisi tuomioistuinta. Rikkomisen toteamisen vaikutus kattaisi direktiivin johdannon mukaisesti vain rikkomisen luonteen ja sen aineellisen, henkilöllisen, ajallisen ja alueellisen soveltamisalan, sellaisena kuin kilpailuviranomainen tai muutoksenhakutuomioistuin ne määrittä toimivaltaansa käyttäessään. Sillä, että lainvoimaisessa päätöksessä ei todettu rikkomusta, ei ole sitovaa vaikutusta vahingonkorvausoikeudenkäynnissä. Tahot, jotka kokevat kärsineensä vahinkoa kilpailurikkomuksen perusteella, voivat nostaa vahingonkorvauskanteen myös ilman taustalla olevaa rikkomuspäätöstä (ns. itsenäinen kanne). Tällöin taustalla ei kuitenkaan ole lainvoimaisella päätöksellä vahvistettua rikkomuksen toteamista ja sen muodostamaa sitovaa vaikutusta. Itsenäinen kanne on mahdollinen esimerkiksi tilanteessa, jossa kilpailuviranomainen ei ole tutkinut rikkomusta tai rikkomusepäilyä on tutkittu, mutta rikkomusta toteavaa päätöstä ei ole tehty.

Oikeuskäytännössä rikkomuspäätöksen vaikutusta vahingonkorvausoikeudenkäynnissä on käsitelty Helsingin käräjäoikeuden 28.11.2013 antamassa asvalttikartellia koskevassa vahingonkorvauspäätöksessä. Vahingonkorvauskanteiden taustalla oli korkeimman hallinto-oikeuden 29.9.2009 antama lainvoimainen asvalttikartellin seuraamusmaksupäätös. Käräjäoikeus totesi vahingonkorvauspäätöksissään, että kilpailurikkomuksen olemassa olon ja siihen osallistuneiden tahojen osalta korkeimman hallinto-oikeuden päätös on ennakkoluonteinen vahingonkorvausasian käsittelylle, ja sillä on tässä asiassa positiivinen oikeusvoimavaikutus. Käräjäoikeuden mukaan oikeusvoimaiseksi tulee ainoastaan tuomion lopputulos eivätkä tuomion perusteena olevat oikeustositukset saa oikeusvoimaa. Käräjäoikeuden päätöksen mukaan korkein hallinto-oikeus oli ratkaissut lainvoimaisesti kartellin olemassa olon ja siihen osallistuneet tahot eikä uusi tuomioistuintutkinta vahingonkorvausasiaa koskevassa oikeudenkäynnissä ollut näiden seikkojen osalta sallittua. Käräjäoikeus totesi, että korkeimman hallinto-oikeuden päätös oli tältä osin otettava käräjäoikeuden ratkaisun lähtökohdaksi, ja vahingonkorvausasiassa annettavan ratkaisun oli pohjautettava korkeimman hallinto-oikeuden aikaisempaan päätökseen. Helsingin käräjäoikeus päätyi siten direktiivin artiklan 9 vastaavalla tavalla kansallisen lopullisen rikkomuspäätöksen sitovaan vaikutukseen rikkomisen toteamisen osalta.

Pykälän 2 momentti perustuu direktiivin artiklan 9 kohtaan 2. Momentissa säädetäisiin, että kun kilpailuoikeuden rikkominen on todettu toisessa jäsenvaltiossa tehdyllä lainvoimaisella päätöksellä, yleisen tuomioistuimen on otettava rikkomispäätös

huomioon osana näyttöä kilpailuoikeuden rikkomisesta. Tällä tarkoitetaan, että toisessa jäsenmaassa tehdyllä rikkomistuomiolla katsottaisiin olevan todistusvaikutus rikkomisen osalta kun suomalainen tuomioistuin käsittelee korvauskannetta. Todistusvaikutus tarkoittaa, että aiemmin annettu tuomio esiintyy uudessa oikeudenkäynnissä ainoastaan todistusvoimaisen roolissa, eikä merkitse muodollisesti sitovaa ratkaisua uuden prosessin kannalta oikeustositseikkojen asemassa olevista faktoista. Tuomion todistusvaikutus ilmenee siten, että tuomion perusteisiin sisältyvät tosiseikat otetaan oikeudenkäyntiaineistona huomioon myöhemmissä oikeudenkäynnissä, jossa samat tosiseikat ovat asiaan vaikuttavia. Todistusvaikutuksesta seuraa, että uudessa prosessissa noudatetaan aikaisemmassa tuomiossa ja sen perusteluissa omaksuttua linjaa, jollei mitään uutta ilmene.

Rajat ylittäviä tapauksia koskevassa direktiivin johdantokappaleessa 35 todetaan seuraavaa: ”Jos vahingonkorvauskanne on nostettu muussa jäsenvaltiossa kuin siinä jäsenvaltiossa, jonka kansallinen kilpailuviranomainen tai muutoksenhakutuomioistuin on todennut SEUT 101 tai 102 artiklan rikkomisen, johon kanne liittyy, tämä kansallisen kilpailuviranomaisen tai muutoksenhakutuomioistuimen lopullisessa päätöksessä todettu rikkominen olisi voitava esittää kansalliselle tuomioistuimelle ainakin alustavana näyttönä siitä, että kilpailuoikeuden rikkominen on tapahtunut. Rikkomisen toteamista voidaan tarvittaessa arvioida osapuolten toimittamien muiden todisteiden ohella.”

Siten esimerkiksi Ruotsissa lainvoimaisella päätöksellä todettu kilpailuoikeuden rikkominen, johon liittyen haetaan vahingonkorvausta suomalaisessa tuomioistuimessa, otettaisiin huomioon osana näyttöä rikkomisesta, mutta se ei olisi samalla tavalla automaattisesti sitova kuin jos lainvoimainen päätös olisi tehty suomalaisessa tuomioistuimessa. Momentti 2 ja direktiivin artiklan 9 kohta 2 eivät koske EU:n ulkopuolella tehtyjä lainvoimaisia rikkomuspäätöksiä.

4 §. Yhteisvastuu vahingosta. Pykälässä säädettäisiin yhteisvastuusta yhteisellä toiminnalla aiheutetusta vahingosta sekä yhteisvastuun rajauksista seuraamusmaksusta vapautetun yrityksen ja pienten ja keskisuurten yritysten osalta. Pykälä perustuu direktiivin artiklaan 11.

Pykälän 1 momentti perustuu artiklan 11 kohtaan 1. Artiklan mukaisen pääsääntön mukaan kilpailuoikeutta yhteisellä toiminnallaan rikkoneet yritykset vastaavat rikkomisen aiheuttamasta vahingosta yhteisvastuullisesti siten, että jokainen rikkomiseen syyllistynyt yritys on velvollinen korvaamaan vahingon kokonaisuudessaan ja vahinkoa kärsineellä on oikeus vaatia täyttä korvausta, kunnes se on saanut täyden korvauksen. Tämä vastaa vahingonkorvauslain 6 luvun 2 §:n yhteisvastuuperiaatetta. Vahingonkorvauslain kyseisessä pykälässä todetaan, että ”milloin vahinko on aiheutettu kahden tai useamman aiheuttama taikka he muuten ovat velvolliset korvaamaan saman vahingon, vastaavat he yhteisvastuullisesti”. Voimassa olevan kilpailulain vahingonkorvausta koskevassa 20 §:ssä on myös viitattu korvausvastuun jakaantumista koskevaan vahingonkorvauslain 6 lukuun. Direktiivissä yhteisvastuuta on kuitenkin rajattu tiettyjen kriteerien täytyessä pienten ja keskisuurten

yri­tysten ja sakoista vapautuksen saaneiden yri­tysten osalta. Kilpailulaissa sakkoja vastaavista sanktioista käytetään käsitettä seuraamusmaksu.

Vanhentumislain 19 §:n 2 momentin mukaan kukin yhteisvasto­uallinen velallinen vastaa vain oman osuutensa suorittamisesta, jos velka vanhenee jonkin yhteis­vas­tuullisen velallisen osalta. Vastuu on pääluvun mukaista, ellei toisin ole sovittu tai määrätty. Asfalttikartellipäätöksessä käsiteltiin myös vanhentumisen vaikutusta yhteis­vas­tuuseen. Helsingin kärjäoikeus katsoi, että vastaajat olivat yhteis­vas­tuussa rikkomuksen aiheuttamasta vahingosta kukin rikkomukseen osallistumi­sen­sa ajalta. Vastuu oli yhteisvasto­uullista, vaikka korvausvelvollisten vastuu perus­tui eri korvausnormeihin. Kärjäoikeuden mukaan kunkin kunnan sopimuskum­pani oli sopimusperusteisessa vastuussa ja muut olivat vastuussa vahingonkorvaus­lain perusteella. Asfalttikartellipäätöksessä kärjäoikeus katsoi yhteisvasto­uun lak­kaavan kyseisen vanhentumislain pykälän perusteella, jos saatava on vanhentunut yhtäkin yhteisvasto­uullista velallista kohtaan. Kärjäoikeus määräsi kunkin velal­lisen osuuden määrätymään kyseisen velallisen saaman hyödyn, ei siis pääluvun mukaan ja yhteisvasto­uun hajautuessa velasta vastasi aina täysimääräisesti sopimus­kumppani. Ratkaisulla on merkitystä tilanteessa, jossa omien sopimuskumppanien maksukyky on kyseenalainen. Tällöin vahingonkärsijän tulisi riskien minimoimi­seksi katkaista vanhentuminen jokaista yhteisvasto­uullista kohtaan. Koska tähän ei esitetä muutosta, jatkossakin vahingonkärsijän, joka haluaa pitää yhteisvasto­uun voi­massa, tulee nostaa kanne useita tai kaikkia rikkojia kohtaan, vaikka hän ensisijai­sesti hakisi korvausta omalta sopimuskumppaniltaan.

Pykälän 2 momentti perustuu artiklan 11 kohtaan 4. Kohdan 4 mukaan sakoista vapautettu yritys on vastuussa omille suorille tai välillisille ostajilleen tai toimitta­jilleen. Muille vahinkoa kärsineille sakoista vapautettu on yhteisvasto­uussa vain, jos ne eivät pysty saamaan täyttä korvausta muilta syyllistyneiltä.

Momentin 2 mukaan seuraamusmaksusta vapautettu yritys olisi yhteisvasto­uussa vahingosta omille suorille tai välillisille ostajilleen tai toimittajilleen. Seuraamus­maksusta vapautetun yrityksen yhteisvastuu omille suorille tai välillisille toimit­tajille liittyy lähinnä ostokartelleihin. Seuraamusmaksusta vapautettu yritys olisi yhteisvasto­uussa muille vahinkoa kärsineille osapuolille vain, jos ne eivät pysty saa­maan täyttä korvausta muilta samaan kilpailuoikeuden rikkomiseen syyllistyneiltä yrityksiltä. Muilla vahinkoa kärsineillä osapuolilla tarkoitetaan muita kuin omia suo­ria tai välillisiä ostajia tai toimittajia. Se, milloin on kyseessä tilanne, jossa vahinkoa kärsineet eivät pysty saamaan täyttä korvausta muilta rikkomiseen syyllistyneiltä yritykseltä, jää tuomioistuimen tapauskohtaiseen harkintaan. Tilanteen toteami­nen ei kuitenkaan edellytä välttämättä aina tuomioistuimen päätöksessään toteaa maksukyvyttömyyttä.

Direktiivissä tarkoitetaan sakoista vapautetulla yritystä tai luonnollista henki­löä, jonka kilpailuviranomainen on vapauttanut sakkojen maksamisesta sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevan ohjelman puitteissa (niin sanottu leniency -ohjelma). Sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevalla

ohjelmalla tarkoitetaan direktiivissä Euroopan unionin toiminnasta annetun asetuksen 101 artiklan tai kansallisen oikeuden vastaavan säännöksen soveltamista koskevaa ohjelmaa, jonka perusteella salaiseen kartelliin osallinen tekee muista kartelliin osallistuneista yrityksistä riippumatta yhteistyötä kilpailuviranomaisen tutkimuksessa toimittamalla oma-aloitteisia selostuksia, jotka koskevat kyseisellä osallisella kartellista olevia tietoja ja sen roolia kartellissa, minkä vastineeksi kyseiselle osalliselle myönnetään päätöksen nojalla tai menettelyn jatkamatta jättämisellä vapautus kartelliin osallistumisen johdosta määrättävistä sakoista tai lievennetään näitä sakkoja.

Kansallisessa kilpailulaissa seuraamusmaksuja voidaan asettaa vain elinkeinonharjoittajalle tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymälle joten vapautus ja lievennys voivat koskea vain elinkeinonharjoittajia tai niiden yhteenliittymiä. Kansallisessa lainsäädännössä seuraamusmaksusta vapauttamista ja seuraamusmaksun alentamista käsitellään kilpailulain pykälissä 14–17. Momentissa 2 mainitulla seuraamusmaksusta vapautetulla yrityksellä tarkoitetaan elinkeinonharjoittajaa tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymää, jolle on myönnetty kilpailulain 14 §:n mukainen seuraamusmaksusta vapautuminen. Yhteisvastuun rajausta koskisi siten vain seuraamusmaksusta kokonaan vapautettua yritystä, eikä yritystä, jonka osalta seuraamusmaksua on alennettu. Kansallista leniency -prosessia kuvataan yksityiskohtaisemmin todisteen esittämistä ja hyödyntämiskieltoa koskevan 8 §:n perusteluissa.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tiukoista kriteereistä, joiden täytyessä pienen tai keskisuuren rikkomiseen syyllistyneen yrityksen yhteisvastuuta rajataan. Momentti perustuu artiklan 11 kohtaan 2. Momentin 3 kaikkien kohtien 1–3 edellytysten tulee täytyä, jotta yhteisvastuu rajoittuisi. Myös momentissa 4 on edellytyksiä, joiden tulee täytyä.

Kohdassa 1 edellytettäisiin, että yritys on komission suosituksessa 2003/361/EY mainittu pieni tai keskisuuri yritys. Suosituksen mukaan mikroyritysten sekä pienten ja keskisuurten yritysten luokka koostuu yrityksistä, joiden palveluksessa on vähemmän kuin 250 työntekijää ja joiden vuosiliikevaihto on enintään 50 miljoonaa euroa tai taseen loppusumma on enintään 43 miljoonaa euroa. Pienten ja keskisuurten yritysten luokassa pieni yritys määritellään yritykseksi, jonka palveluksessa on vähemmän kuin 50 työntekijää ja jonka liikevaihto tai taseen loppusumma on enintään 10 miljoonaa euroa.

Edellytyksen täyttääkseen yrityksen palveluksessa tulisi siten olla vähemmän kuin 250 työntekijää ja sen vuosiliikevaihto saisi olla enintään 50 miljoonaa euroa tai sen taseen loppusumma saisi olla enintään 43 miljoonaa euroa. Edellytysten tulee täytyä kilpailuoikeuden rikkomisen aikana.

Kohdassa 2 poikkeuksen soveltumiseksi edellytettäisiin, että sen markkinaosuus merkityksellisillä markkinoilla olisi ollut alle 5 prosenttia koko kilpailuoikeuden rikkomisen ajan. Jos kartellitoiminta kattaa useampia merkityksellisiä hyödykemarkkinoita ja/tai maantieteellisiä markkinoita, markkinaosuuden tulisi olla alle 5 prosenttia kaikilla relevanteilla markkinoilla.

Kohdassa 3 poikkeuksen soveltumiseksi edellytetään, että normaalien, momentissa 1 kuvattujen yhteisvastuusääntöjen soveltaminen vaarantaisi peruuttamattomasti yrityksen taloudellisen kannattavuuden ja aiheuttaisi yrityksen omaisuuden koko arvon menetyksen. Direktiivin sanamuoto viittaa maksukyvyttömyyttä koskevaan tiedonantoon (Commission note on inability to pay under paragraph 35 of the 2006 Fining Guidelines and payment conditions pre- and post-decision finding an infringement and imposing fines, SEC(2010) 737/2)). Edellytys voi täytyä esimerkiksi konkurssissa, mutta sillä edellytyksellä, että toinen yritys ei osta konkurssiin mennyttä liiketoimintaa ja jatka sitä. Jos kohdan 3 edellytykset eivät täytyisi, muidenkaan edellytysten olemassaoloa ei tarvitsisi selvittää, koska poikkeus soveltuisi vain jos kaikki edellytykset täytyisivät.

Pykälän 4 momentti perustuu artiklan 11 kohtaan 3. Momentissa säädettäisiin, että pk- yrityksen poikkeusta yhteisvastuusta ei kuitenkaan sovellettaisi, jos vastuun rajoittaminen estäisi vahingonkärsijää saamasta täyttä korvausta vahingosta tai jos yritys olisi johtanut kilpailuoikeuden rikkomista, pakottanut muita yrityksiä osallistumaan siihen tai sen olisi todettu aiemmin rikkoneen kilpailuoikeutta. Aiemmin todettu kilpailuoikeuden rikkominen viittaa koska tahansa aiemmin todettuun mihin tahansa SEUT artiklan 101 tai 102 rikkomiseen tai kilpailulain 5 tai 7 §:n rikkomiseen.

5 §. Takautumisoikeus. Pykälässä säädettäisiin takautumisoikeudesta ja sen rajauksista. Pykälä perustuu direktiivin artiklan 11 kohtiin 5 ja 6. Direktiivin mukaan rikkomiseen yhdessä muiden kanssa syyllystyneellä tulee olla oikeus saada muilta rikkomiseen yhdessä syyllystyneiltä hyvitystä, jos se on maksanut korvausta enemmän kuin oman osuutensa. Direktiivin johdantokappaleen 37 mukaan kunkin osuus määritellään sovellettavan kansallisen lainsäädännön mukaisesti ottaen huomioon rikkomiseen syyllystyneen suhteellinen vastuu ja merkitykselliset arviointiperusteet, kuten liikevaihto, markkinaosuus tai rooli kartellissa. Kunkin osuuden määrittämisessä tulee huomioida myös tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteiden toteutuminen.

Pykälän 1 momentin mukaan korvausvelvollisten kesken korvausmäärä jaetaan huomioiden kunkin viaksi jäävä syyllyisyyden määrä. Siten korvausvelvollinen, joka on maksanut omaa suhteellista osuuttaan suuremman korvauksen, voisi vaatia muilta rikkomiseen syyllystyneiltä osuutta, joka vastaa kunkin rikkomiseen syyllystyneen suhteellista vastuuta vahingosta. Kansallisessa lainsäädännössä korvausvelvollisten keskinäistä vastuunjakoa (regressi, takautumisoikeus) koskee vahingonkorvauslain 6 luvun 3 §. Artiklan 11 kohta 5 vastaa pitkälti vahingonkorvauslain 6 luvun 3 §:ää sakoista vapautuksen saaneen yrityksen poikkeusta lukuun ottamatta. Muilta osin artiklan 11 kohta 5 ja vahingonkorvauslain 6 luvun 3 § eivät ole keskenään ristiriidassa. Kyseisen vahingonkorvauslain pykälän mukaan korvausmäärä on jaettava korvausvelvollisten kesken sen mukaan kuin harkitaan kohtuulliseksi ottaen huomioon kunkin korvausvelvollisen viaksi jäävä syyllyisyyden määrä, vahinkotapahtumasta ehkä saatu etu ja muut seikat. Rikkomiseen syyllystyneen, mutta seuraamusmaksusta vapautetun yrityksen osuus ei saisi kuitenkaan ylittää vahinkoa, jonka se on aiheuttanut suorille tai välillisille ostajilleen tai toimittajilleen.

Pykälän 2 momentin mukaan sillä, joka on maksanut vahingonkorvausta yli oman osuutensa, on oikeus saada kultakin muulta korvausvelvolliselta, mitä hän on tämän osalta maksanut. Momentti perustuu artiklan¹¹ kohtaan 5.

Pykälän 3 momentissa säädetään takautumisoikeudesta kun vahinkoa on aiheutunut muille kuin korvausvelvollisten suorille tai välillisille ostajille tai toimittajille. Momentti perustuu artiklan 11 kohtaan 6. Tällöin seuraamusmaksusta vapautetun mahdollinen maksettava osuus muille rikkomiseen syyllistyneille vastaa sen viaksi jäävää syyllisyyden määrää. Direktiivin johdannossa todetaan, että jos kartellista on aiheutunut vahinkoa muille tahoille kuin rikkomiseen syyllistyneiden yritysten asiakkaille tai toimittajille, sakoista vapautetun yrityksen osuus ei saa ylittää sen suhteellista vastuuta kartellin aiheuttamasta vahingosta. Tämä osuus olisi määritettävä samojen sääntöjen mukaisesti, joita käytetään määrittäessä rikkomiseen syyllistyneiden keskinäisiä maksuosuuksia. Sakoista vapautetulla yrityksellä on täysimääräinen vastuusovelvollisuus muita vahinkoa kärsineitä osapuolia kuin omia suoria tai välillisiä ostajiaan tai toimittajiaan kohtaan ainoastaan, kun nämä eivät pysty saamaan täyttä korvausta muilta rikkomiseen syyllistyneiltä.

Direktiivin mukaan vahingonkorvaukseen oikeutettujen tahojen joukko voi olla laaja ja siihen voivat kuulua myös muut kuin suora tai välillinen ostaja tai toimittaja. Sopimussuhteen ulkopuolisia vahinkoja ei siten suljeta direktiivin ja korvaus-oikeuden ulkopuolelle.

6 §. Ylihinnan siirtäminen. Pykälä perustuu direktiivin artiklan 12 kohtaan 5 ja artiklan 15 kohtaan 1. Pykälän tavoitteena olisi yli- ja alikompensaation estäminen kuten direktiivin artikloissa 12 ja 15. Ylikompensaation estäminen vastaa tavoitteeltaan kansallista rikastumiskiellon periaatetta.

Pykälän mukaan tuomioistuimien arvioisi, mikä osuus mahdollisesta ylihinnasta on siirretty eteenpäin jakeluketjussa. Arviossaan se voisi huomioida samaan kilpailuoikeuden rikkomiseen liittyvät, jakeluketjun eri tasojen vahingonkorvauskanteet ja niiden johdosta annetut ratkaisut sekä julkiset tiedot kilpailuoikeuden julkisoikeudellisesta täytäntöönpanosta.

Direktiivin johdannossa todetaan, että kun kansalliset tuomioistuimet arvioivat siirrettyä ylihintaa niiden olisi voitava ottaa asianmukaisella tavalla huomioon unionin ja kansallisen lainsäädännön mukaisesti käytettävissä olevin prosessioikeudellisin tai aineellisoikeudellisin keinoin asiaan liittyvät kanteet ja niiden johdosta annetut ratkaisut etenkin silloin, kun näissä ratkaisuissa katsotaan vahingon siirtäminen toteen näytetyksi. Kansallisilla tuomioistuimilla olisi oltava käytettävissään asianmukaiset prosessioikeudelliset keinot, kuten kanteiden yhdistäminen, sen varmistamiseksi, että jakeluketjun millä tahansa tasolla maksettu korvaus todellisesta vahingosta ei ylitä tuolla tasolla ylihinnasta aiheutunutta vahinkoa. Johdannon mukaan tällaisten keinojen olisi oltava käytettävissä myös rajat ylittävissä tapauksissa.

Direktiivin johdantokappaleessa 43 todetaan, että kilpailuoikeuden rikkominen koskee usein niitä ehtoja ja sitä hintaa, joilla tavaroita ja palveluita myydään, ja johdattaa ylihintaan ja muunlaiseen vahinkoon rikkomiseen syyllistyneiden asiakkaille.

Rikkominen voi koskea myös toimituksia rikkomiseen syyllistyneelle. Tällöin todellinen vahinko voisi johtua rikkomiseen syyllistyneiden toimittajilleen maksamasta alhaisemmasta hinnasta. Näihin tapauksiin olisi sovellettava kyseistä direktiiviä ja erityisesti vahingon siirtämistä koskevia sääntöjä.

Jakeluketjun eri tasojen vahingonkorvauskanteet voivat liittyä esimerkiksi tapukseen, jossa sekä suora että välillinen ostaja on nostanut korvauskanteen samasta kartellin aiheuttamasta ylihinnasta. Kyseessä voi olla kansallinen tapaus tai rajat ylittävä tapaus. Yli- ja alikompensaation välttämiseksi tuomioistuimien voi huomioida rinnakkaiset ja edeltävät kanteet ja niistä annetut ratkaisut siten, että kukin kantaja saisi korvauksen lopullisesta aiheutuneesta vahingosta. Rinnakkaisten kanteiden tapauksessa käräjäoikeus voi esimerkiksi yhdistää kanteet sen varmistamiseksi, että jakeluketjun kullakin tasolla maksettu korvaus ei ylitä kyseisellä tasolla ylihinnasta aiheutunutta vahinkoa. Julkiset tiedot kilpailuoikeuden julkisoikeudellisesta täytäntöönpanosta viittaavat muun muassa Kilpailu- ja kuluttajaviraston, markkinaoikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden julkaisemiin päätöksiin.

Artiklan 16 mukaan komissio laatii kansallisille tuomioistuimille ohjeet siitä, miten välilliselle ostajalle siirretty osuus ylihinnasta arvioidaan. Ohjeiden tarkoituksena on auttaa kansallisia tuomioistuimia arvioimaan siirretyn ylihinnan osuutta. Esitystä laadittaessa komissio ei ole vielä antanut kyseisiä ohjeita.

7 §. Todistustaakka ylihinnan siirtämisessä. Pykälä perustuu artiklaan 13, joka koskee ylihinnan siirtämiseen vetoavaa puolustusta sekä artiklaan 14, joka koskee välillisiä ostajia. Momentissa 1 säädettäisiin todistustaakasta kun suora ostaja vaatii vahingonkorvausta. Momentit 2, 3 ja 4 koskevat välillisen ostajan todistustaakkaa helpottavaa kumottavissa olevaa oletamaa, että tiettyjen edellytysten täytyessä ylihintaa on siirretty kantajalle.

Pykälän 1 momentissa säädetään, että suoran ostajan vaatiessa vahingonkorvausta, todistustaakka ylihinnan siirtämisestä on rikkomukseen syyllistyneellä vastaajalla. Vastaaja voi kuitenkin puolustuksenaan vedota siihen, että kantaja siirsi kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvan ylihinnan edelleen kokonaan tai osittain jakeluketjussa. Momentti perustuu artiklaan 13.

Kilpailuoikeudellisiin vahingonkorvauksiin liittyvää ylihinnan siirtämistä ja siihen liittyvää puolustusta ja todistustaakan jakautumista ei ole säännelty voimassa olevassa kilpailulaissa tai muussa kansallisessa lainsäädännössä direktiivin edellyttämällä tavalla. Artiklan 13 mukainen todistustaakka eroaa kilpailulain ja oikeudenkäymiskaaren yleisistä todistustaakkasäännöistä.

Direktiivin ja esitetyn pykälän tarkoituksena on, että kun vahinkoa kärsinyt osapuoli on pienentänyt todellista aiheutunutta vahinkoaan siirtämällä sen osittain tai kokonaan eteenpäin omille ostajilleen tai toimittajilleen, siirretty vahinko ei ole enää sellaista vahinkoa, josta vahingon siirtäneelle osapuolelle olisi tarpeen maksaa korvausta.

Jakeluketju, jossa ylihintaa tai osaa siitä siirretään eteenpäin, voi olla pidempi kuin vain suora ostaja ja yksi välillinen ostaja. Rikkomiseen syyllistynyttä vastaan

korvauskanteen voi nostaa suora ostaja ja/tai välillinen ostaja. Välillisen ostajan ei tarvitse nostaa kannetta omaa sopimuskumppaniaan eli suoraa ostajaa vastaan ennen kuin se nostaa kanteen rikkomiseen syylistynyttä kohtaan.

Todistustaakka siitä, että ylihintaa siirrettiin jakeluketjussa eteenpäin on vastaa- jalla. Vastaaaja voi kuitenkin puolustuksenaan vedota siihen, että kantajana oleva suora tai välillinen ostaja on itse siirtänyt ylihinnan tai osan siitä eteenpäin jakelu- ketjussa eikä ole siten itse kärsinyt vahinkoa lainkaan tai on kärsinyt pienemmän vahingon. Sekä kantaja että vastaaaja voivat hyödyntää näyttönä todisteita, joita tuo- mioistuvin osapuolen pyynnöstä pyytää asianosaista tai kolmatta esittämään.

Direktiivin johdantokappaleen 39 mukaan todellinen vahinko voi olla seurausta todellisuudessa maksetun hinnan ja sen hinnan erotuksesta, joka olisi muutoin mak- settu, jos rikkomista ei olisi tapahtunut. Kun vahinkoa kärsinyt osapuoli on pienen- tänyt todellista vahinkoaan siirtämällä sen osittain tai kokonaan eteenpäin omille ostajilleen, tällä tavoin siirretty menetys ei ole enää sellaista vahinkoa, josta vahin- gon siirtäneelle osapuolelle olisi tarpeen maksaa korvausta. Tämän vuoksi on lähtö- kohtaisesti aiheellista sallia, että rikkomiseen syylistynyt vetoaa todellisen vahin- gon siirtämiseen puolustautuessaan vahingonkorvausvaadetta vastaan. Direktti- vissä säädetään, että rikkomiseen syylistyneen, joka puolustuksenaan vetoaa yli- hinnan siirtämiseen, on todistettava ylihinnan siirtäminen ja sen laajuus. Tämä todistustaakka ei saisi vaikuttaa rikkomiseen syylistyneen mahdollisuuteen käyt- tää muita kuin hänen hallussaan olevia todisteita, kuten menettelyn aikana jo han- kittuja tai muiden osapuolten tai kolmansien osapuolten hallussa olevia todisteita. Direktiiviluonnoksen neuvostovalmistelun aikana tuotiin esiin, että vastaaajan mah- dollisuus editiovaatimuksen tekoon muita osapuolia ja kolmansia kohtaan auttaa sitä todistamaan tarvittaessa ylihinnan siirtämisen.

Pykälän 2 momentti perustuu artiklan 14 kohtaan 1. Momentissa todetaan, että kun välillinen ostaja nostaa vahingonkorvauskanteen, sen on näytettävä, että sille on siirretty ylihintaa sekä ylihinnan määrä.

Myös pykälän 3 momentti perustuu artiklan 14 kohtaan 2. Momentin mukaan välil- lisen ostajan katsottaisiin näyttäneen, että ylihinta on siirretty sille, kun se on osoit- tanut kolmen kumulatiivisen kriteerin toteutuvan. Välillisen ostajan katsottaisiin näyttäneen ylihinnan siirtämisen kun vastaaaja on syylistynyt kilpailuoikeuden rik- komiseen, kilpailuoikeuden rikkominen on johtanut ylihinnan veloittamiseen vas- taajan suoralta ostajalta ja välillinen ostaja on ostanut tavarat tai palvelut, joita kil- pailuoikeuden rikkominen koskee tai se on ostanut tavaroita tai palveluja, jotka oli- vat peräisin niistä tai jotka sisälsivät niitä.

Artiklaan 14 liittyvän johdantokappaleessa 41 todetaan, että kun vahingonkor- vausvaateen olemassaolo tai myönnettävän vahingonkorvauksen suuruus riippuu siitä, onko rikkomiseen syylistyneen yrityksen suoran ostajan maksama ylihinta siirretty välilliselle ostajalle ja missä määrin näin on tapahtunut, jälkimmäisen kat- sotaan todistaneen, että suoran ostajan maksama ylihinta on siirretty välillisen ostajan tasolle, kun välillinen ostaja pystyy osoittamaan alustavasti, että tällainen

ylihinnan siirtäminen on ilmeisesti tapahtunut. Artiklassa määritellään milloin välilisen ostajan voidaan katsoa esittäneen tällaisen alustavan näytön. Siirretyn ylihinnan suuruuden määrittämisen osalta kansallisilla tuomioistuimilla on toimivalta arvioida, kuinka suuri osuus ylihinnasta on siirretty välillisten ostajien tasolle.

Pykälän 4 momentin mukaan vastaaja voi kuitenkin osoittaa, ettei ylihintaa siirretty välilliselle ostajalle tai ettei sitä siirretty kokonaan. Momentti perustuu artiklan 14 kohtaan 2. Direktiivin johdantokappaleen 41 mukaisesti kyseessä on kumotavissa oleva oletama. Olettamaa sovelletaan, jollei rikkomiseen syylistynyt yritys voi uskottavasti osoittaa tuomioistuinta tyydyttävällä tavalla, ettei todellista vahinkoa ole siirretty tai että sitä ei ole siirretty kokonaisuudessaan välilliselle ostajalle.

8 §. Todisteen esittäminen ja hyödyntämiskiello. Pykälä perustuu direktiivin artikloihin 5, 6 ja 7. Artikla 5 käsittelee todisteiden esittämistä yleisesti. Artiklat 6 ja 7 käsittelevät kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon sisältyvien todisteiden esittämistä ja niiden käyttörajoituksia. Artiklojen 6 ja 7 mukaan asiakirjat jaotellaan kolmeen ryhmään: niihin, joita ei voida koskaan esittää, jotka voidaan esittää vasta kun kilpailuviranomainen on päättänyt menettelynsä ja jotka voidaan esittää milloin tahansa vahingonkorvausoikeudenkäynnin aikana. Voimassa olevassa lainsäädännössämme ei säännellä direktiivin sisältöä ja tavoitetta vastaavalla tavalla eri asiakirjatyyppisiä ja niiden suojan tasoa. Direktiiviä ei sovelleta kilpailuviranomaisten sisäisten asiakirjojen tai niiden välisen kirjeenvaihdon esittämiseen.

Artiklan 5 kohdan 8 mukaan artikla 5 ei estä jäsenvaltioita ottamasta käyttöön sääntöjä, jotka johtaisivat laajempaan todisteiden esittämisvelvollisuuteen. Tämän lain tarkoituksena ei kuitenkaan ole laajentaa todisteiden esittämisvelvollisuutta siitä, mitä direktiivissä on todettu.

Kansallisessa laissa todisteiden esittämiseen, niiden käyttötarkoitukseen ja asiakirjapyyntöihin liittyviä säännöksiä on kilpailulaissa, laissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999, jäljempänä julkisuuslaki) ja erityisesti oikeudenkäymiskaassa.

Seuraamusmaksusta vapauttamista tai seuraamusmaksun alentamista koskevaa hakemusta ja vapautuksen tai alennuksen saamiseksi toimitettuja tietoja ja todisteita voi kilpailulain 17 §:n 4 momentin mukaan käyttää vain pykälässä mainittuihin kilpailuoikeuden julkisoikeudelliseen täytäntöönpanoon liittyviin tarkoituksiin. Siten seuraamusmaksusta vapauttamiseksi tai sen alentamiseksi toimitettuja tietoja ja todisteita ei saa käyttää vahingonkorvausasiassa todisteena. Kilpailulain käsite ”tiedot ja todisteet” ei ole täysin yhdenmukainen direktiivissä määritellyn sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevan yrityslausunnon kanssa. Voimassa olevassa julkisuuslaissa ei ole erillistä säännöstä leniency -asiakirjojen suojaamisesta. Direktiivin artiklan 6 mukaan kansalliset tuomioistuimet eivät voi vahingonkorvauskannetta koskevassa asiassa määrätä missään vaiheessa osapuolta tai kolmatta osapuolta esittämään sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevaa lausuntoa. Edellä mainitun takia myös kilpailulain tiettyjä seuraamusmaksusta vapautuksen tai sen alentamisen hakemiseen liittyviä pykäläiä esitettäisiin

muutettavaksi samassa yhteydessä. Direktiivin ja kilpailulain käsitteiden yhdenmukaistamiseen liittyviä esityksiä käsitellään jäljempänä kilpailulain muutosesityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Voimassa olevassa lainsäädännössämme ei ole direktiiviä vastaavaa sääntelyä liittyen asiakirjoihin, jotka voidaan antaa vasta kun kilpailuviranomainen on päättänyt menettelynsä. Kansallinen vastaavatyypinen suoja on kuitenkin ollut käytössä oikeuskäytännön niin sanotun tutkimusrauha -periaatteen kautta. Korkein hallinto-oikeus on esimerkiksi päätöksessään Metsäliitto Osuuskunta v. Kilpailuvirasto 12.4.2006/883 ottanut kantaa erityisesti asianosaisten tiedonsaantioikeuden ajankohtaan. Se toteaa, että kartellitutkintaa koskevien tietojen antaminen asianosaisille ennen tutkinnan päättymistä olisi kyseisessä tapauksessa vaarantanut tutkinnan tarkoituksen toteutumisen ja olisi näin ollut vastoin erittäin tärkeää yleistä etua.

Asiakirjojen liian aikainen paljastaminen voisi vaikeuttaa kohtuuttomasti kartellitutkinnan asiallista selvittämistä ja vaarantaa sen lopputuloksen. Kilpailunrajoitusten tutkinnan onnistuminen voi edellyttää, ettei asiaa koskevia tietoja anneta yleisölle tai asianosaisille ennen tutkinnan päättymistä.

Silloin kun kilpailuviranomaisen käsiteltävänä olevasta asiasta laaditaan esitys tai päätösluonnos, kilpailuviranomainen on yleensä katsonut tutkimusrauhan päättyneeksi, kun asianosaista kuullaan esitys- tai päätösluonnoksesta kilpailulain 38 §:n mukaisesti. Direktiivin mukaan kansalliset tuomioistuimet voivat määrätä esittämään artiklan 6 kohdassa 5 tarkoitettuja kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon sisältyviä todisteita vasta kun viranomainen on päättänyt menettelynsä esimerkiksi tekemällä päätöksen.

Kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon sisältyviä liikesalaisuuksia suojellaan julkisuuslain mukaisesti, kun kilpailuviranomaiselle tehdään asiakirjapyyntö. Julkisuuslain 22 §:n mukaan asiakirja on pidettävä salassa, kun se julkisuuslaissa tai muussa laissa on säädetty salassa pidettäväksi tai jos se sisältää tietoja, joista on laissa säädetty salassapitovelvollisuus. Julkisuuslain 24 §:ssä säädetään salassa pidettävistä viranomaisen asiakirjoista. Pykälän mukaan salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä, muun muassa kohdassa 20 mainitut asiakirjat, jotka sisältävät tietoja yksityisestä liike- tai ammattisalaisuudesta, jos tiedon antaminen niistä aiheuttaisi elinkeinonharjoittajalle taloudellista vahinkoa.

Asianosaisen tiedonsaantioikeus on muita laajempi. Siten sillä, jonka etua, oikeutta tai velvollisuutta asia koskee, on oikeus saada tietoja niistä viranomaisen asiakirjoista, jotka voivat tai ovat voineet vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Asianosaisella on tällä perusteella oikeus saada tietoonsa myös salassa pidettäviä asiakirjoja. Kaikkia asiakirjoja asianosaisenkaan tiedonsaantioikeus ei koske. Esimerkiksi toisten yritysten liikesalaisuudet ovat aina salassa pidettäviä.

Asian kannalta merkittävimmät heinäkuun alusta voimaan tulevat uudet oikeudenkäymiskaaren pykälät ovat 17 luvun 1–2 ja 9 sekä erityisesti 38 ja 40 §.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 1 §:n mukaan asianosaisella on oikeus esittää haluamansa näyttö asian tutkivalle tuomioistuimelle sekä lausua jokaisesta tuomioistuimessa esitetystä todisteesta, jollei laissa toisin säädetä. Toisen momentin mukaan tuomioistuimen on esitettyjä todisteita ja muita asian käsittelyssä esiin tulleita seikkoja harkittuaan päätettävä, mitä asiassa on näytetty tai jäänyt näytettämättä. Tuomioistuimen on perusteellisesti ja tasapuolisesti arvioitava todisteiden ja muiden seikkojen näyttöarvo vapaalla todistusharkinnalla, jollei laissa toisin säädetä.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 2 §:n mukaan riita-asiassa asianosaisen on näytettävä ne seikat, joihin hänen vaatimuksensa tai vastustamisensa perustuu. Seikan asettaminen tuomion perustaksi edellyttää, että asianosainen on esittänyt siitä uskottavan näytön. Kolmannessa momentissa todetaan, että jos yksityisoikeudellisen saatavan määrästä ei ole saatavissa uskottavaa näyttöä taikka se olisi saatavissa vain vaikeuksin tai asian laatuun nähden kohtuuttomilla kustannuksilla tai kohtuuttomalla vaivalla, tuomioistuin arvioi määrän. Neljännessä momentissa todetaan, että mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, noudatetaan, jollei todistustaakasta tai näytöltä vaadittavasta vahvuudesta laissa toisin säädetä tai asian laadusta muuta johdu. Mitä kolmannessa momentissa säädetään, noudatetaan, jollei laissa toisin säädetä.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 9 §:n mukaan jokaisella on velvollisuus saapua tuomioistuimeen kuultavaksi todistelutarkoituksessa sekä luovuttaa esine tai asiakirja tuomioistuimelle todisteeksi taikka sallia katselmuksen toimittaminen, jollei laissa toisin säädetä.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 38 §:n mukaan näyttönä tuomioistuimelle voidaan esittää esine tai asiakirja. Pykälän mukaan tuomioistuin voi toimittaa myös katselmuksen. Näyttöä voidaan esittää tai hankkia siitä huolimatta, että asiakirjasta taikka esineestä tai muusta katselmukskohteesta ilmenee salassa pidettävää tai vaitiolo-oikeuden alaista tietoa, jos todistetta voidaan ilman kohtuutonta haittaa käsitellä niin, ettei tällainen tieto tule ilmi.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 40 §:n mukaan tuomioistuin voi määrätä esineen tai asiakirjan tuotavaksi tuomioistuimeen taikka katselmuksen toimitettavaksi, jos esineellä tai asiakirjalla voi olla merkitystä näyttönä. Toisen momentin mukaan ennen 1 momentissa tarkoitettua määrärajan antamista asianomaiselle henkilölle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Tarvittaessa häntä voidaan kuulustella siten kuin asianosaisen tai todistajan kuulustelemisesta säädetään sekä ottaa vastaan myös muita todisteita. Pykälän 40 kolmannessa momentissa todetaan, että tuomioistuin voi tarvittaessa määrätä asianomaisen henkilön täyttämään velvollisuutensa sakan uhalla.

Kansallisesti editiosäännöstä tulkitaan vakiintuneesti siten, että editiovelvollisuus ei ole rajoittamaton, vaan asianosaisen on pystyttävä tietyllä tarkkuudella yksilöimään asiakirja. Tällöin lähtökohtana on, että asiakirja on yksilöitävä ilmoittamalla todistusteema, asiakirjatyypin ja laatimisaikakohta. Tuomioistuin voi antaa editiomääräyksen vain vireillä olevassa asiassa. Direktiivi ei edellytä niin sanotun

pre-trial disclosure -menettelyn käyttöönottoa, joka mahdollistaisi tuomioistuimen määräämän asiakirjan esittämispynnön jo ennen asiaa koskevaa oikeudenkäyntiä. Lakiehdotuksessa kansallista lainsäädäntöä eikä menettelyä ehdoteta laajennettavaksi tältä osin.

Direktiivissä on säädetty voimassa olevaa kansallista lainsäädäntöä yksityiskohteisemmin viranomaisen asiakirja-aineistossa olevien asiakirjojen saatavuudesta tuomioistuimen asiakirjan esittämispynnön perusteella ja rajoituksista todisteiden käytölle, kun asiakirja on saatu ainoastaan kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon pääsyn vuoksi.

Voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole myöskään muun muassa direktiivin todisteiden esittämiseen liittyviä säännöksiä, jotka liittyvät kilpailuviranomaiseen viimesijaisena asiakirjan esittämislähteenä, oikeasuhteisuuden arviointiin julkisoikeudellisen täytäntöönpanon tehokkuuden näkökulmasta ja tuomioistuimen mahdollisuuteen nähdä yrityslausunto arvion tehdäkseen.

Pykälän 1 momentin mukaan todisteiden ja todisteiden ryhmien esittämiseen sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa ja erityisesti sen 38 §:ssä ja 40 §:ssä säädetään. Mainitun 40 §:n mukaan tuomioistuin voi muun muassa määrätä asiakirjan tuotavaksi tuomioistuimeen, jos asiakirjalla voi olla merkitystä näyttönä. Mainitussa 38 §:ssä säädetään muun muassa, että tuomioistuimelle voidaan esittää näyttönä esine tai asiakirja. Näyttöä voidaan esittää tai hankkia siitä huolimatta, että asiakirjasta tai esineestä ilmenee salassa pidettävää tai vaitiolo-oikeuden alaista tietoa, jos todistetta voidaan ilman kohtuutonta haittaa käsitellä niin, ettei tällainen tieto tule ilmi. Suomessa tuomioistuin voi määrätä todisteita esitettäväksi (ns. editiomääräys) vain vireillä olevassa asiassa, eikä tähän ehdoteta muutosta.

Direktiivin ajatuksena on, että tuomioistuimet voivat määrätä esitettäväksi yksilöityjä yksittäisiä todisteita tai olennaisia todisteiden ryhmiä, jotka on määriteltävä niin täsmällisesti ja suppeasti kuin mahdollista. Jos todisteiden esittämistä koskevan pyynnön tarkoituksena on hankkia jokin todisteiden ryhmä, kyseinen ryhmä olisi yksilöitävä viittaamalla sen muodostavien osatekijöiden yhteisiin piirteisiin, kuten esitettäväksi vaadittujen asiakirjojen luonteeseen, tavoitteeseen tai sisältöön, niiden laatimisajankohtaan tai muihin perusteisiin, edellyttäen että ryhmään kuuluvilla todisteilla on merkitystä tämän direktiivin kannalta. Tällaiset ryhmät olisi määriteltävä mahdollisimman täsmällisesti ja kapea-alaisesti sekä kohtuudella käytettävissä olevien tosiseikkojen perusteella. Direktiivin johdannon mukaan todisteita voidaan määrätä esitettäväksi ainoastaan silloin, kun kantaja on kohtuudella käytettävissään olevien tietojen perusteella esittänyt uskottavan väitteen siitä, että hän on kärsinyt vahinkoa vastaajan toimien vuoksi.

Tässä laissa tarkoitettujen todisteiden esittämisen kannalta tärkeimpiä säännöksiä ovat oikeudenkäymiskaaren 17 luvun pykälät ovat 1–2 ja 9 sekä erityisesti 38 ja 40. Editiosäännöstä tulkitaan vakiintuneesti siten, että editiovelvollisuus ei ole rajoittamaton, vaan asianosaisen on pystyttävä tietyllä tarkkuudella yksilöimään asiakirja.

Tällöin lähtökohtana on, että asiakirja on yksilöitävä ilmoittamalla todistusteema, asiakirjatyyppejä ja laatimisajankohtaa.

Koska näytön hankkimisen ja sen esittämisen helpottaminen on yksi direktiivin tavoitteista ja koska oikeudenkäymiskaaren pykälät eivät säätele todisteiden esittämistä kovin yksityiskohtaisesti, oikeudenkäymiskaaren todisteiden esittämiseen liittyviä pykäläitä tulisi kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevissa oikeudenkäynneissä tulkita direktiivin tavoitteen valossa. Direktiivi koskee esimerkiksi yksittäisten asiakirjojen esittämisen lisäksi myös todisteryhmiä, joita ei ole nimenomaisesti mainittu kansallisessa lainsäädännössämme. Direktiivin johdannon mukaan on aiheellista varmistaa, että kantajilla on oikeus vaatia esittämään korvausvaatimuksensa kannalta merkitykselliset todisteet ilman, että heidän pitäisi yksilöidä tarkkaan yksittäiset todisteet. Direktiivin tulkintavaikutuksen johdosta joissain tapauksissa kansalliselle tuomioistuimelle saattaa syntyä velvollisuus hyväksyä pääsäännöstä poikkeava epätasemmampi editiovaatimus.

Kuten direktiivin johdannossa on todettu, tehokkaasti suojattu oikeus korvaukseen ei edellytä sitä, että kantajalle luovutettaisiin jokainen SEUT 101 tai 102 artiklan mukaiseen menettelyyn liittyvä asiakirja pelkästään sillä perusteella, että kantaja aikoo nostaa vahingonkorvauskanteen. Voidaan pitää epätodennäköisenä, että vahingonkorvauskanteen olisi perustuttava kaikkiin todisteisiin, joita kyseiseen menettelyyn liittyvään asiakirja-aineistoon sisältyy.

Direktiivin artiklan 5 kohdassa 5 todetaan, että suojeltavana etuna ei pidetä sitä, että yritykset pyrkivät välttämään vahingonkorvauskanteita kilpailuoikeuden rikkomisen jälkeen. Tämä tarkoittaa sitä, ettei asiakirjan antamatta jättämistä voida perustella sillä, että asiakirjaa käytettäisiin todisteena vahingonkorvausoikeudenkäynnissä.

Yleisten tuomioistuinten tulee huolehtia kansallisten säännösten mukaisesti siitä, että luottamuksellisia tietoja suojataan, jos tuomioistuin määrää luottamuksellisia tietoja esitettäväksi. Direktiivin johdannossa todetaan, että liikesalaisuuksia tai muita luottamuksellisia tietoja sisältävien asiaan liittyvien todisteiden olisi lähtökohtaisesti oltava käytettävissä vahingonkorvauskanteissa, mutta tällaisia luottamuksellisia tietoja on kuitenkin suojeltava asianmukaisella tavalla. Sen vuoksi kansallisten tuomioistuinten käytettävissä olisi oltava toimenpiteitä, joilla suojataan luottamuksellisia tietoja oikeudenkäynnissä. Direktiivin mukaan tällaisiin toimenpiteisiin voisi kuulua mahdollisuus peittää näkyvistä asiakirjan arkaluonteiset kohdat, järjestää kuulustelu suljetuin ovin, rajata henkilöt, jotka saavat nähdä todisteet, ja antaa asiantuntijoille kehoitus laatia yleisemmälle tasolle koostettua tietoa sisältäviä tai muuten luottamuksellista tietoa sisältämättömiä yhteenvetoja. Liikesalaisuuksien tai muun luottamuksellisen tiedon suojaamiseksi toteutetut toimenpiteet eivät kuitenkaan saisi käytännössä haitata korvausoikeuden käyttöä.

Tuomioistuimen esittämismääräyksen lisäksi on muitakin tapoja saada asiakirja haltuunsa. Asiakirja on mahdollista saada viranomaiselta asiakirja-pyyntö perusteella. Tällöin kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon sisältyviä liikesalaisuuksia suojellaan julkisuuslain mukaisesti.

Direktiivin artiklan 5 kohdassa 6 todetaan, että kansallisten tuomioistuinten tulee ottaa asianajosalaisuus huomioon määrätessään todisteita esitettäväksi. Kansallisesti tuomioistuimen velvollisuudesta huomioida asianajosalaisuus säädetään esitetyin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 §:ssä.

Direktiivin johdannon mukaan direktiivi ei vaikuta mahdollisuuteen hakea muu-
tosta todisteiden esittämistä koskeviin määräyksiin.

Todisteiden esittämiseen liittyvissä säännöksissä mainituilla kolmansilla osapuolilla tarkoitetaan myös viranomaisia kuten Kilpailu- ja kuluttajavirastoa. Artiklan 6 kohdassa 3 todetaan, että artikla 6 ei rajoita kilpailuviranomaisten sisäisten asiakirjojen ja kilpailuviranomaisten välisen kirjeenvaihdon suojaamista koskevien unionin tai kansallisen oikeuden mukaisten sääntöjen ja käytäntöjen soveltamista. Direktiiviä ei siten sovelleta kilpailuviranomaisten sisäisten asiakirjojen tai niiden välisen kirjeenvaihdon esittämiseen kuten artiklassa ja johdannossa todetaan.

Pykälän 2 momentti perustuu artiklan 6 kohtaan 10. Kyseisessä direktiivin kohdassa säädetään, että kansalliset tuomioistuimet voivat pyytää kilpailuviranomaista esittämään sen asiakirja-aineistoon kuuluvat todisteet vain, jos mikään osapuoli tai kolmas osapuoli ei voi kohtuudella toimittaa kyseisiä todisteita. Esitettävän momentin 2 mukaan tuomioistuin voisi pyytää Kilpailu- ja kuluttajavirastoa esittämään sen asiakirja-aineistoon kuuluvat todisteet vain, jos mikään osapuoli tai kolmas osapuoli ei voisi kohtuudella toimittaa kyseisiä tietoja. Kohtuudella tarkoitetaan tässä sitä, että osapuolen tai kolmannen osapuolen olisi kustannusten, ajankäytön ja/tai vaadittavan työmäärän kannalta kohtuuttoman vaikeaa toimittaa kyseisiä tietoja.

Pykälän 3 momentti perustuu artiklan 6 kohtiin 6 ja 7. Momentin mukaan tuomioistuin ei saisi hyödyntää tässä laissa tarkoitettua asiaa koskevassa oikeudenkäynnissä todisteena tietoa seuraamusmaksusta vapautumista tai sen alentamista koskevan yrityslausunnon sisällöstä. Momentissa säädetään, että jos vain osa todisteesta on seuraamusmaksusta vapautumista tai sen alentamista koskevaa yrityslausuntoa, tuomioistuin voi hyödyntää todisteena muita osia. Momentissa säädetään myös, että tuomioistuin voi pyytää apua vain Kilpailu- ja kuluttajavirastolta, kun kyse on sen arvioinnista, täyttääkö yrityslausunnoksi väitetty asiakirja yrityslausunnon määritelmän.

Direktiivin johdannossa todetaan, että sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevat lausunnot olisi jätettävä todisteiden esittämiselvollisuuden ulkopuolelle ja tätä poikkeusta olisi sovellettava myös muihin asiakirjoihin sisältyviin sanatarkkoihin lainauksiin sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevista lausunnoista. Direktiivin 6 artiklan 6 kohta edellyttää, etteivät kansalliset tuomioistuimet voi vahingonkorvauskannetta koskevassa asiassa määrätä missään vaiheessa osapuolta tai kolmatta osapuolta esittämään seuraaviin sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevia lausuntoja ja sovintoehdotuksia.

Direktiivin 6 artiklan 7 kohdan mukaan kantaja voi esittää perustellun pyynnön, että kansallinen tuomioistuin saa sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevan lausunnon tai sovintoehdotuksen ainoastaan varmistuakseen siitä,

että niiden sisällöt vastaavat 2 artiklan 16 ja 18 kohdassa olevia määritelmiä. Artiklan 6 kohdan 7 mukaan kansalliset tuomioistuimet voivat pyytää apua ainoastaan toimivaltaiselta kilpailuviranomaiselta arvioidessaan yrityslausuntoa sen sisällön varmistamiseksi.

Momentin 3 viimeisen lauseen perusteella tuomioistuin saa Kilpailu- ja kuluttajavirastosta tarkistettavakseen seuraamusmaksusta vapauttamista tai seuraamusmaksun alentamista koskevan yrityslausunnon sen varmistamiseksi, että se vastaa sisällöltään direktiivissä määriteltyä sakoista vapauttamista tai sakkojen lieventämistä koskevaa lausuntoa. Kyseisten todisteiden laatijoille voidaan myös antaa mahdollisuus tulla kuulluiksi. Tuomioistuin ei saa antaa muille osapuolille tai kolmansille osapuolille pääsyä kyseisiin todisteisiin.

Pykälän 4 momentti perustuu direktiivin artiklan 6 kohtaan 5. Momentissa säädetäisiin tiedoista, joita tuomioistuin ei saisi hyödyntää todisteena ennen kuin Kilpailu- ja kuluttajavirasto on päättänyt menettelynsä. Menettelyn päättämällä tarkoitettaisiin Kilpailu- ja kuluttajavirasto tekemää kilpailulain 9–11, 30 c tai 32 §:n mukaista päätöstä tai 12 §:n mukaista esitystä taikka muuta tapaa päättää menettely. Ennen menettelyn päättämistä tuomioistuin ei saa hyödyntää todisteena myöskään tietoa vastauksesta Kilpailu- ja kuluttajaviraston tietopyyntöön tai muusta erityisesti kilpailuviranomaisen menettelyä varten valmistellusta aineistosta taikka päätösluonnoksesta tai muusta Kilpailu- ja kuluttajaviraston menettelynsä aikana kokoamasta ja osapuolille lähetetystä aineistosta.

Pykälän 5 momentti perustuu direktiivin artiklaan 7. Momentissa todetaan, että jos todiste ei kuulu 2 tai 3 momentissa tarkoitettuun ryhmään ja se on saatu ainoastaan Kilpailu- ja kuluttajaviraston asiakirja-aineistoon saadun tutustumisoikeuden vuoksi, siihen voi vedota vahingonkorvauskanteissa ainoastaan tutustumisoikeuden saanut tai se, jolle tämän oikeudet ovat siirtyneet. Momentti koskee siis milloin tahansa annettavien todisteiden käytön rajoituksia. Tutustumisoikeuden saaneella viitataan asianosaiseen. Asianosaisella eli sillä, jonka etua, oikeutta tai velvollisuutta asia koskee, on oikeus saada tietoja niistä viranomaisen asiakirjoista, jotka voivat tai ovat voineet vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn.

Säännön tarkoituksena on estää se, että kilpailuviranomaiselta saaduilla todisteilla käytäisiin kauppaa. Direktiivin johdannon mukaan tämä ei kuitenkaan estä kansallista tuomioistuinta määräämästä näiden todisteiden esittämistä direktiivin edellytysten mukaisesti. Direktiivin johdannon mukaan kaikkien luonnollisten henkilöiden tai oikeushenkilöiden, jotka saavat todisteita kilpailuviranomaisen hallussa olevaan asiakirja-aineistoon pääsyn vuoksi, olisi voitava käyttää kyseisiä todisteita vahingonkorvauskanteessa, jossa ne itse ovat osapuolena. Tällaisten todisteiden käyttö olisi sallittava myös kaikille luonnollisille henkilöille ja oikeushenkilöille, jolle oikeudet ja velvollisuudet ovat siirtyneet esimerkiksi vaateen saannon kautta. Jos todisteiden saaja on oikeushenkilö, joka on osa SEUT 101 ja 102 artiklaa sovellettaessa yhdeksi yritykseksi katsottavaa yritysrhmää, myös muiden samaan yritykseen kuuluvien oikeushenkilöiden olisi saatava käyttää kyseisiä todisteita.

Tässä laissa ei säädetä komission asiakirjojen esittämisestä eikä pääsystä komission asiakirjoihin. EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan mukaisten komission menettelyjen kulusta annetussa asetuksessa (EY) N:o 773/2004 vahvistetaan muiden asioiden ohella säännöt, jotka koskevat oikeutta tutustua komission asiakirja-aineistoon. Komissio on parhaillaan muuttamassa asetusta ja aiheeseen liittyviä tiedonantoja siten, että ne vastaisivat vahingonkorvausdirektiivin vaatimuksia. Tiedonannot koskevat komission ja jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä (EUVL 2004/C 101/54) ja komission asiakirja-aineistoon tutustumista (EUVL 2005/C 325/07).

Direktiivin artiklassa 8 säädetään seuraamuksista, jos esimerkiksi tuomioistuimen todisteen esittämispyyntöä ei noudateta, todisteita tuhotaan, luottamuksellisten tietojen suojaamista koskevia velvoitteita ei noudateta tai rikotaan todisteiden käytön rajoituksia. Lakiehdotuksessa ei esitetä erillistä sanktioita koskevaa pykälää, koska voimassa olevassa kansallisessa lainsäädännössämme menettelytavat on jo sanktioitu. Voimassa olevan kansallisen lainsäädännön mukaan tuomioistuin voi määrätä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 40 §:n ja 6 §:n sekä rikoslain 15 luvun 7 §:n ja 38 luvun 1 §:n mukaisia seuraamuksia osapuolille, kolmansille osapuolille ja niiden laillisille edustajille direktiivin artiklan 8 mukaisissa tilanteissa. Lisäksi kilpailulain 16 §:n mukaan seuraamusmaksusta ei voi vapautua eikä saada siihen alennusta, jos elinkeinonharjoittaja on hävittänyt leniency -hakemuksen piiriin kuuluvia todisteita.

Direktiivin johdannossa todetaan, että todisteiden tuhoamisen estämiseksi ja todisteiden esittämiseen velvoittavien tuomioistuimen määräyksien noudattamisen varmistamiseksi kansallisten tuomioistuinten olisi voitava määrätä vaikutuksiltaan riittäviä ennaltaehkäiseviä seuraamuksia. Oikeudenkäynnin osapuolten osalta epäedullisten päätelmien tekeminen vahingonkorvausoikeudenkäynnissä voi olla erityisen tehokas seuraamus, jonka avulla voidaan välttää viivästykset. Seuraamuksia olisi voitava määrätä myös luottamuksellisten tietojen suojaamisvelvoitteen noudattamatta jättämisestä ja todisteina esitettyjen tietojen väärinkäytöstä. Vastaavasti seuraamuksia olisi oltava käytettävissä, jos vahingonkorvauskanteissa käytetään väärin kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistoon pääsyn vuoksi saatuja tietoja.

Artiklan 8 kohdassa 2 todetaan lisäksi, että kansallisten tuomioistuinten määräämien seuraamusten on oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia. Kansallisen tuomioistuimen määrättävissä oleviin seuraamuksiin on kuuluttava vahingonkorvausoikeudenkäynnin asianosaisen toiminnan osalta mahdollisuus tehdä epäedullisia päätelmiä, kuten olettaa, että tarkasteltavana oleva seikka on näytetty toteen, tai hylätä vaatteet tai puolustus kokonaan tai osittain, ja mahdollisuus määrätä oikeudenkäyntikulujen maksamisesta.

Uhkasakkomahdollisuus sisältyy oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 40 §:ään, jonka mukaan tuomioistuin voi tarvittaessa määrätä asianomaisen henkilön täyttämään velvollisuutensa sakon uhalla. Tuomioistuin voi myös määrätä, että ulosottomies noutaa asiakirjan tai esineen tuomioistuimeen.

Oikeudenkäymiskaaren 17 lukuun sisältyy niin ikään 6 §, jossa säädetään asianosaisen menettelyn vaikutuksesta todisteena. Pykälän mukaan tuomioistuimien harkitseminen, mikä vaikutus asianosaisen menettelyllä on todisteena, jos hän ilman hyväksyttävää syytä jättää saapumatta oikeudenkäyntiin tai poistuu luvatta, ei lausu vastapuolen vaatimuksesta tai sen perusteista kehotuksesta huolimatta, ei anna kertomusta tai vastaa kysymykseen todistelutarkoituksessa kuultuna tai ei noudata tuomioistuimen täydennys- tai selvennyskehotusta.

Oikeudenkäyntikulujen määräämisestä sanktioluonteisesti säädetään oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 4–6 §:ssä.

Todistusaineiston vääristeleminen on säädetty rangaistavaksi rikoslain 15 luvun 7 §:ssä. Kyseisen pykälän 1 momentissa todetaan, että ”Joka saadakseen syyttömän tuomituksi rangaistukseen tai muuten toista vahingoittaakseen kätkee, hävittää, turmelee, muuntaa tai muuten vääristää tuomioistuimessa tai rikosasian esitutkinnassa todisteena tarpeellisen esineen, asiakirjan tai muun todisteen, jolla hänen tietensä on merkitystä asiassa, on tuomittava todistusaineiston vääristeleisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Salassapitorikoksesta säädetään rikoslain 38 luvun 1 §:ssä. Pykälässä todetaan, että joka säädetyn taikka viranomaisen määräämän salassapitovelvollisuuden vastaisesti paljastaa salassa pidettävän seikan, josta hän on asemassaan, toimessaan tai tehtävää suorittaessaan saanut tiedon taikka käyttää tällaista salaisuutta omaksi tai toisen hyödyksi, on tuomittava salassapitorikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Tuomioistuinten määräysten noudattamatta jättämisestä voi oikeudenkäymiskaaren perusteella seurata myös järjestyssakko.

9 §. *Todisteiden esittämisen oikeasuhteisuus.* Pykälä perustuu direktiivin artiklan 5 kohtaan 3 sekä artiklan 6 kohtiin 4 c ja 11.

Kansallisessa lainsäädännössä oikeasuhteisuusharkintaan liittyy oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 §, jonka mukaan tuomioistuimen on evättävä näyttö, joka koskee asiaan vaikuttamatonta seikkaa, on muuten tarpeeton, voidaan korvata olennaisesti vähemmällä kustannuksella tai vaivalla saatavissa olevalla todisteella, voidaan korvata olennaisesti luotettavammalla todisteella tai on asianmukaisista toimenpiteistä huolimatta jäänyt tavoittamattomiin, eikä asian ratkaisemista tule enää viivyttää.

Edellä mainittu oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 § vastaa pitkälti artiklan 5 kohdan 3 vaatimuksia lukuun ottamatta luottamuksellisia tietoja koskevaa kohtaa c), johon liittyvä suoja toteutuu oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 38 §:n perusteella. Artiklan 6 kohdat 4c ja 11 sekä osa artiklan 5 kohdasta 3 edellyttävät kansallista säätämistä.

Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuimen tulisi rajoittaa todisteiden esittäminen siihen, mikä on oikeasuhteista ottaen huomioon asianosaisten ja asiaan liittyvien kolmansien osapuolten oikeudet. Momentti perustuu artiklan 5 kohtaan 3.

Pykälän 2 momentti perustuu artiklan 6 kohtaan 11. Momentin mukaan Kilpailu- ja kuluttajavirasto voisi omasta aloitteestaan esittää tuomioistuimelle huomautuksen, jossa se esittäisi näkemyksensä todisteiden esittämispyyntönsä oikeasuhteisuudesta.

Pykälän 3 momentti perustuu artiklan 6 kohtaan 4 c. Momentissa esitettäisiin, että tuomioistuimen tulisi huomioida oikeasuhteisuutta arvioidessaan, turvaako se kilpailuoikeuden tehokkaan julkisoikeudellisen täytäntöönpanon kun kyse on pykälässä mainituista seikoista. Kilpailuoikeuden tehokas julkisoikeudellinen täytäntöönpano tulee huomioida kun asiakirjan esittämispyyntö koskee tämän lain 8 §:n 4 momentin mukaisia asiakirjoja eli Kilpailu- ja kuluttajaviraston asiakirjoja, joita ei saa hyödyntää todisteena ennen kuin virasto on päättänyt menettelynsä. Sama koskee tilanteita, joissa asiakirjan esittämispyyntö koskee Kilpailu- ja kuluttajaviraston asiakirja-aineistossa olevaa todistetta tai Kilpailu- ja kuluttajavirasto esittää näkemyksensä todisteiden esittämispyyntönsä oikeasuhteisuudesta.

Direktiivin johdannon mukaisesti tehokkaan kilpailuoikeuden julkisoikeudellisen täytäntöönpanon näkökulmasta tuomioistuimen tulee kiinnittää huomiota oikeasuhteisuusarviossaan siihen, ettei kilpailuviranomaisen tutkintastrategia tai se, mitkä asiakirjat kuuluvat asiakirja-aineistoon paljastu ja siihen, ettei vähennetä insenttiiviä tehdä yhteistyötä kilpailuviranomaisen kanssa.

Kuten direktiivin johdannossa todetaan, julkisoikeudelliseen täytäntöönpanoon liittyvässä oikeasuhteisuusarvioinnissa erityistä huomiota on kiinnitettävä niin kutsutun tietojenonginnan estämiseen eli tietojen, joilla todennäköisesti ei ole merkitystä oikeudenkäynnin osapuolille, erittelemättömän ja liian laajan hankinnan estämiseen. Sen vuoksi todisteiden esittämistä koskevia pyyntöjä ei olisi katsottava oikeasuhteisiksi, kun niissä yleisesti viitataan kilpailuviranomaisen hallussa olevan tiettyä asiaa koskevan asiakirja-aineiston asiakirjojen tai osapuolen tietyssä asiassa toimittamien asiakirjojen esittämiseen. Tällaiset laajat todisteiden esittämistä koskevat pyynnöt eivät noudata pyynnön esittävän osapuolen velvoitetta yksilöidä todisteet tai todisteiden ryhmät mahdollisimman täsmällisesti ja suppeasti.

10 §. Vanhentuminen. Pykälä perustuu direktiivin artiklaan 10. Artiklan mukaan vanhentumisajat eivät saa alkaa kulua, ennen kuin kilpailuoikeuden rikkominen on päättynyt ja kantajan tiedossa on tai sen tiedossa voidaan kohtuudella olettaa olevan a) toiminta ja se, että toiminta rikkoo kilpailuoikeutta; b) se, että kilpailuoikeuden rikkominen on aiheuttanut sille vahinkoa; ja c) rikkomiseen syyllistynyt. Artiklan mukaan vahingonkorvauskanteiden nostamiseen sovellettavan vanhentumisajan tulee olla vähintään viisi vuotta. Kansallisesti voidaan siten halutessa ottaa käyttöön myös pidempi vanhentumisaika kantajien eduksi.

Artiklan 10 kohdan 4 mukaan vanhentumisaika keskeytyy tai, kansallisen oikeuden säännöksistä riippuen, vanhentumisaika katkeaa, jos kilpailuviranomaisen käynnistää tutkimuksen tai menettelyn kilpailuoikeuden rikkomisesta, johon vahingonkorvauskanne liittyy. Keskeytyminen saa päättyä aikaisintaan vuosi sen jälkeen, kun rikkomista koskevasta päätöksestä on tullut lopullinen tai menettely on muulla tavoin lopetettu. Tämä tarkoittaa, että jäsenmaa voi valita kansallisen

oikeusjärjestyksensä huomioiden, keskeyttääkö vai katkaiseeko viranomaisen käynnistämä tutkimus tai menettely vanhentumisajan.

Voimassaolevan kilpailulain 20 §:n mukaan vanhentumisaika on 10 vuotta ja vanhentuminen alkaa rikkomisen päättymisestä. Direktiivin mukaan vanhentumisaika on 5 vuotta, mutta vanhentumisaika alkaa merkittävästi myöhemmin kuin kilpailulain 20 §:n vanhentumissäännön perusteella. Direktiivin mukaan vanhentumisajan alkaminen edellyttää paitsi rikkomisen päättymistä, myös tietoisuutta rikkomismenettelystä ja sen kilpailuoikeuden vastaisuudesta, vahingon aiheutumisesta kantajalle ja rikkomiseen syyllistyneestä. Tällä hetkellä ei ole vielä muodostunut täysin vakiintunutta kansallista oikeuskäytäntöä siitä, milloin tietoisuuden voidaan katsoa syntyvän. Tietoisuus on joka tapauksessa olemassa viimeistään kun rikkomuspäätös on lainvoimainen. Käytännössä rikkomisen päättymisen ja ensimmäisen rikkomisen toteavan päätöksen tai rikkomista koskevan esityksen välillä on yleensä useita vuosia. Ei ole harvinaista, että rikkomisen päättymisen ja lainvoimaisen päätöksen välillä kuluu lähemmäs kymmenen vuotta, jos asiaa käsitellään myös korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

Jos vahingonkorvausta haetaan kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan lain perusteella, vanhentumiseen sovelletaan tämän lain vanhentumissäännöstä. Vanhentumislain säännökset soveltuvat jatkossakin sopimusperusteiseen ja rikkomusperusteiseen korvausvastuuseen riippumatta tämän lain vanhentumissäännöksistä. Jos korvausta haetaan esimerkiksi sopimusrikkomuksen perusteella, sovelletaan vanhentumislain vanhentumissäännöstä. Vanhentumislain määräajat eivät siten sovellu kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista annetun lain kanno-
neaikojen rinnalla.

Rikkomuksen toteavan päätöksen jälkeiset korvauskanteet eli niin sanotut seurannaiskanteet (ns. follow on -kanteet) ovat huomattavasti yleisempiä kuin itsenäiset korvauskanteet, joiden taustalla ei ole kilpailuviranomaisen tai tuomioistuimen rikkomuksen toteavaa päätöstä (ns. stand alone -kanteet). Tämän takia erityisesti seurannaiskanteiden osalta olisi tarkoituksenmukaista säätää vanhentumisajasta ja sen alkamisesta, päättymisestä ja kestosta niin selkeästi kuin mahdollista direktiivin veloitteet kuitenkin huomioiden. Tavoiteltavaa olisi, että vanhentumisajan laskeminen olisi mahdollisimman yksiselitteistä sekä kantajan, vastaajan että tuomioistuimen kannalta. Direktiivin artikla 10 edellyttää rikkomisen päättymisen lisäksi myös tietoisuuden olemassaoloa. Tietoisuuteen perustuvat kriteerit vanhentumisajan alkamisajankohdan osalta vaativat kuitenkin tapauskohtaista arviointia.

Vanhentumissäännös koostuisi useammasta osasta. Momentti 1 vastaisi pitkälti direktiivin vanhentumissäännön mukaista viiden vuoden aikaa rikkomisen päättymisestä ja tietoisuudesta. Momentin 2 mukaan vahingonkorvauksen vanhentuminen olisi kuitenkin katkaistava ennen kuin 10 vuotta olisi kulunut rikkomisen tapahtumisesta tai päättymisestä. Momentin 3 mukaan 1 ja 2 momentista huolimatta oikeus korvaukseen ei kuitenkaan vanhentuisi ennen kuin on kulunut vuosi lainvoimaisesta päätöksestä tai siitä kun käsittely on muuten päättynyt.

Pykälän 1 momentin mukaan oikeus korvaukseen vanhentuisi, jos korvauskannetta ei ole pantu vireille viiden vuoden kuluessa siitä, kun vahingonkärsijä tiesi tai sen olisi pitänyt tietää kilpailuoikeuden rikkomisesta, vahingosta ja siitä vastuussa olevasta. Käytettyjen sanojen ”tiesi tai olisi pitänyt tietää” on tarkoitus vastata terminologialtaan muuta kansallista lainsäädäntöä ja sen yleistä tulkintalinjaa. Momentti edellyttää vanhentumisajan katkaisemista kanteella. Kanteella katkaisemista pidetään välttämättömänä menettelyn joutuisuustavoitteen vuoksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että jollei 3 momentista muuta johdu, korvauksen vanhentuminen on kuitenkin katkaistava ennen kuin on kulunut 10 vuotta rikkomisesta tai sen päättymisestä. Momentit 1 ja 2 soveltuisivat muun muassa sellaisten itsenäisten kanteiden käsittelyyn, joihin liittyvää kilpailuoikeuden epäiltyä rikkomusta kilpailuviranomainen ei ole edes alkanut tutkimaan. Momentin 2 mukainen vanhentumisajan katkaiseminen voisi tapahtua myös vapaamuotoisesti siten, että katkaisemista kanteella ei edellytettäisi.

Pykälän 3 momentissa todettaisiin, että jos Euroopan komissio tai Kilpailu- ja kuluttajavirasto on todennut kilpailuoikeuden rikkomisen päätöksessään tai tehnyt sitä koskevan markkinaoikeusesityksen tai jos se on aloittanut rikkomusta koskevan menettelyn, vahingonkorvausta ei kuitenkaan katsota vanhentuneeksi, ennen kuin on kulunut vuosi siitä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai sen käsittely on muuten päättynyt. Kantajalla tulisi kaikissa tapauksissa olla kuitenkin käytössään vähintään 3 momentin mukainen vuoden vanhentumisaika. Momentti 3 ei edellytä vanhentumisajan katkaisemista kanteella. Kolmas momentti soveltuisi tilanteeseen, jossa vahingonkorvauskanteen taustalla on komission rikkomuspäätös tai Kilpailu- ja kuluttajaviraston rikkomuspäätös tai markkinaoikeusesitys, mutta myös itsenäisten kanteiden tilanteeseen, joissa komissio tai Kilpailu- ja kuluttaja on kuitenkin aloittanut rikkomuksen tutkinnan.

Kilpailu- ja kuluttajaviraston päätöksiä, joissa otetaan kanta rikkomuksen olemassaoloon, ovat kilpailulain 12 §:n mukainen markkinaoikeusesitys rikkomuksen lopettamiseksi ja seuraamusmaksun määräämiseksi ja kilpailulain 9 §:n mukainen viraston päätös, jossa rikkomus määrätään lopettamaan ja/tai määrätään toimitusvelvollisuus. Kilpailulain kilpailuneutraliteettia koskevan 30 c §:n mukaista kielto- tai velvoitepäätöstä ei katsota päätökseksi, jolla tämän lain mukainen kilpailuoikeuden rikkominen todettaisiin.

Kilpailulain 20 §:n mukaista vanhentumisaikaa tulkitaan hallituksen esityksen 88/2010 mukaisesti siten, että vaikka 10 vuotta olisi kulunut rikkomisen päättymisestä, vanhentumisaika voi jatkua, kunnes yhden vuoden takaraja tulee vastaan. Yhden vuoden vanhentumisaika voi jopa alkaa uudelleen lainvoimaisen ratkaisun antopäivänä, jos kymmenen vuoden vanhentumisaika oli sitä ennen kulunut umpeen. Kantajalla on aina käytettävissään 10 vuoden kanneaika kokonaisuudessaan, vaikka vuoden määräaika päättyisi ennen kuin on kulunut 10 vuotta rikkomisen päättymisestä. Momenteja 2 ja 3 tulee tulkita vastaavasti.

Kantajalla olisi käytettävissään 1 momentin mukainen 5 vuoden kanneaika kokonaisuudessaan, vaikka 3 momentin mukainen vuoden määräaika päättyisi ennen viiden vuoden määräajan päättymistä. Jos 2 momentin mukaista 10 vuoden vanhentumisaikaa olisi vielä jäljellä 3 momentin mukaisen vuoden määräajan jälkeen, oikeus korvaukseen ei vanhenisi ennen kuin koko 10 vuoden aika olisi kulunut loppuun.

Direktiivin mukaisesti myös itsenäisten kanteiden, joissa taustalla ei ole viranomaisen tai tuomioistuimen rikkomispäätöstä, tulee olla mahdollisia. Itsenäisiin kanteisiin soveltuvat esitetyn 10 §:n momentit 1 ja 2 sekä momentti 3 siinä tapauksessa, että lainvoimaisessa päätöksessä kilpailuoikeuden rikkomista ei todeta. Oikeus korvaukseen vanhentuisi siis viiden vuoden kuluttua tietoisuudesta, jollei vanhentumista katkaistaisi 10 vuoden kuluttua rikkomuksen tapahtumisesta tai päättymisestä. Jos vuoden sääntö johtaisi edellä mainittuja vanhentumisaikoja pidempään aikaan, vuoden sääntö soveltuisi.

Itsenäisen kanteen taustalla voi olla tilanne, jossa Kilpailu- ja kuluttajavirasto ei ole tutkinut rikkomusepäilyä, koska siitä ei ole tehty toimenpitepyyntöä eikä virasto ole alkanut tutkimaan asiaa oma-aloitteisesti. Tilanne voi olla esimerkiksi myös sellainen, että virasto on tutkinut epäilyä ainakin jossain määrin, mutta on poistanut asian käsittelystä, koska ei ole priorisoinut sitä tai rikkomus on jo poistunut tai virasto on antanut päätöksen, jonka mukaan virastolla ei ole näyttöä rikkomuksesta. Itsenäinen kanne tulee kyseeseen myös silloin, kun virasto on antanut asiassa kilpailulain 10 §:n mukaisen sitoumuspäätöksen, jossa rikkomuksen olemassaoloa ei nimenomaisesti todeta.

Vanhentumisväitteet ovat olleet oikeuskäytännössämme yleisiä. Väitteet ovat liittyneet lähinnä ennen 1.11.2011 tapahtuneisiin kilpailurikkomuksiin ja ne ovat koskeneet muun muassa sitä, mistä ajankohdasta vanhentuminen alkaa kulua, mutta myös esimerkiksi yhteisvastuuta ja vanhentumista on käsitelty. Kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen vanhentumisajan alkuajankohdasta ei ole toistaiseksi korkeimman oikeuden ratkaisua.

Asvalttikartellipäätöksessä käräjäoikeus katsoi, että tietoisuuteen perustuvat vanhentumisajat alkoivat kulua korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen antamispäivästä. Vahingon aiheutumiseen perustuvan vanhentumislain 7 §:n 2 momentin mukaisen 10 vuoden enimmäisajan käräjäoikeus katsoi alkavan sopimusvastuun osalta kun vastaajan katsottiin irtautuneen kartellista ja rikkomusvastuun osalta korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen antamispäivästä. Myös auton varaosakartellitapauksen vahingonkorvauskanteiden vanhentumisajan alkaminen laskettiin korkeimman hallinto-oikeuden päätöksestä.

Myös Helsingin käräjäoikeuden 4.7.2013 antamassa vetyperoksidikartellin vahingonkorvausasiaa koskevassa välituomiossa käsiteltiin vanhentumisväitteitä. Toisin kuin asvalttikartellin ja auton varaosakartellin vahingonkorvaustapauksissa, käräjäoikeus katsoi vanhentumisajan alkavan kulua jo Euroopan komission rikkomispäätöksestä, joka ei ollut lainvoimainen.

Raakapuukartelliasiansa vanhentumista on käsitelty hovioikeudessa. Helsingin käräjäoikeudessa vireillä olleista sadoista yksityisten kantajien korvauskanteista (ns. Suuri Savotta) käräjäoikeus valitsi 13 kannetta edustamaan niin sanottuja tyyppitapauksia vanhentumisen osalta. Helsingin käräjäoikeus totesi näissä 13 kanteessa väitetyt saatavat vanhentuneiksi ja hylkäsi kanteet tuomiolla 28.3.2014. Kantajat valittivat tuomioista hovioikeuteen. Helsingin hovioikeus antoi 21.11.2014 päätökset (S 14/1418), joissa se katsoi, että kanteita ei olisi tullut hylätä vanhentuneina. Hovioikeuden mukaan kilpailunrajoituslain 18 a §:n mukainen viiden vuoden kanneaika ja vanhentumislain 7 §:n 1 momentin mukainen kolmen vuoden vanhentumisaika alkoivat markkinaoikeuden lainvoimaisesta päätöksestä. Hovioikeuden mukaan vanhentumislain 7 §:n 2 momentin kymmenen vuoden vanhentumisaika alkoi siitä, kun kartelli oli päättynyt kilpailuviranomaisille tehtyyn ilmoitukseen. Korkein oikeus on antanut valitusluvan hovioikeuden päätöksestä. Tällä hetkellä hovioikeuden linja vanhentumisajan alun osalta vaikuttaa yhdenmukaiselta käräjäoikeuden linjan kanssa auton varaosia ja asfalttia koskevissa kartellien korvaustapauksissa.

11 §. *Sovintoon tähtäävä riitojenratkaisu ja vanhentumisen keskeytyminen.* Direktiivin 18 artikla sisältää säännökset sovitteluun perustuvasta riitojenratkaisusta. Direktiivin määritelmän mukaan sovitteluun perustuvalla riitojenratkaisulla tarkoitetaan mekanismeja, jonka avulla osapuolet voivat päästä vahingonkorvausvaadetta koskevassa riidassa ratkaisuun tuomioistuimen ulkopuolella. Sovittelulla tarkoitetaan siten kaikkea osapuolten vapaaehtoista menettelyä, joka tähtää korvauksesta sopimiseen. Direktiivin määritelmän mukaan sovitteluun perustuvalla sovintoratkaisulla tarkoitetaan puolestaan sovitteluun perustuvalla riitojenratkaisulla saatutua sopimusta. Direktiivin johdannossa mainitaan esimerkkeinä sovitteluun perustuvista riitojenratkaisutavoista väl miesmenettely, välitys, sovittelu ja tuomioistuimen ulkopuoliset sovintoratkaisut mukaan lukien ne, joissa tuomari voi julistaa sovintoratkaisun sitovaksi.

Kansallisessa laissa ilmaisu sovintomenettely eroaa kansallisessa laissa käytössä olevasta sovittelusta, jolla ymmärretään vakiintuneesti ulkopuolisen sovittelijan välitystyöhön perustuvia sovintoneuvotteluja. Osapuolina menettelyssä voivat olla vahinkoa kärsineiden lisäksi yksi tai useampi vahingon aiheuttaja. Silloin kun sovintoon tähtäävään menettelyyn ryhdytään, vahinkoa kärsineiden etuna on, että menettelyyn osallistuvat kaikki tiedossa olevat vahinkoa aiheuttaneet tahot. Sovintomenettelyyn ryhtyminen on kuitenkin aina vapaaehtoista sekä vahinkoa kärsineelle että vahinkoa aiheuttaneille.

Direktiivin ”sovittelumenettelyllä” tarkoitetaan kaikkia vapaaehtoiseen riidan ratkaisuun tähtääviä menettelyjä. Tavanomaisin tällaisesta menettelystä on osapuolten neuvottelut. Ne eivät ole määrämuotoisia vaan perustuvat jommankumman osapuolen aloitteeseen, jotka tähtäävät neuvottelujen päätteeksi sovintoratkaisuun. Sovintomenettely voi tarkoittaa myös neuvottelua, jossa on ulkopuolinen sovittelija, joka toimii osapuolten nimeämänä sovittelijana ja jonka tehtävänä on

yksinomaan auttaa osapuolia löytämään sovintoratkaisu. Sovintomenettely ei edellytä riidan vireille tuloa tuomioistuimessa ja se voi tapahtua kokonaan tuomioistuimen ulkopuolella.

Jos sovintoon päästään, se voidaan vahvistaa tuomioistuimessa. Oikeudenkäymiskaaren 20 luvussa säädetään tuomioistuimen vahvistamasta sovinnosta vireillä olevassa riita-asiassa. Myös kilpailunrajoitukseen perustuva riita-asia voi tuomioistuimessa päättyä tuomioistuimen vahvistamaan sovintoon, mutta direktiivin sovintomenettely kattaa siis myös kaikki muut sovittelutilanteet.

Voimassa olevat säännökset nimenomaisesta sovittelumenettelystä sisältyvät lakiin riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa (394/2011). Voimassa oleva laki sisältää säännökset niin kutsutusta tuomioistuinsovittelusta ja myös tuomioistuimen ulkopuolella tapahtuneen sovittelun perusteella syntyneen sovinnon vahvistamisesta. Sekä riita-asia, joka ei ole tuomioistuimessa oikeudenkäyntiasiana käsiteltävänä, että jo riita-asiana tuomioistuimessa vireillä oleva asia, voidaan ottaa soviteltavaksi riidan osapuolen tai osapuolten hakemuksesta. Sovittelumenettelyn käyttö edellyttää kaikkien osapuolten suostumusta. Tuomioistuinsovittelu päättyy, kun asiassa vahvistetaan sovinto, tai osapuolet ilmoittavat sovittelijalle muuten sopineensa asian. Se voi päättyä myös siihen, että osapuoli ilmoittaa sovittelijalle, että se ei halua enää asiaa soviteltavan. Vaihtoehtoisesti se voi päättyä siihen, että sovittelija päättää osapuolia kuultuaan, että sovittelun jatkaminen ei ole enää perusteltua. Mainittu laki sisältää säännökset myös tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa syntyneen sovinnon täytäntöönpanokelpoisuuden vahvistamisesta. Käräjäoikeus voi vahvistaa tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tehdyn sovinnon tai sen osan täytäntöönpanokelpoiseksi.

Pykälä kattaisi kaikki edellä kuvatut menettelyt, jotka tähtäävät sovintoon. Yhteistä niille on, että niihin ryhtyminen edellyttää molempien, joidenkin tai kaikkien osapuolten suostumusta. Pykälässä säädetään, että sovintoon tähtäävä riitojenratkaisu keskeyttää vanhentumisajan kulumisen siihen osallistuvien osalta riitojenratkaisun ajaksi. Keskeytyminen koskee siten niitä, jotka ovat tai olivat riitojenratkaisussa edustettuna. Sovintoon tähtäävä riitojen ratkaisu koskee kaikkia niitä toimia, joilla osapuolet ryhtyvät sovintoon tähtäävään neuvotteluun tai menettelyyn, siis myös osapuolten keskinäisiä neuvotteluja ilman tuomioistuimen tai muun ulkopuolisen tahon sovitteluapua. Osapuolten oikeusturvan kannalta olennaista on, että menettelyn käynnistyminen dokumentoidaan. Käytännössä menettely käynnistyy yhden osapuolen aloitteesta. Tämä tiedustelee vastapuolelta, onko tällä valmiutta suoraan lähteä neuvottelemaan sovinnosta tai valmiutta hakea yhdessä sovittelijaa.

Osa vahingonaiheuttajista ei välttämättä suostu sovintoneuvotteluihin. Näiden osalta vanhentuminen ei keskeydy sen johdosta, että joidenkin toisten vahingonaiheuttajien kanssa käydään sovintoneuvotteluja. Vahinkoa kärsinyt joutuu tällaisten vahingonaiheuttajien osalta huolehtimaan siitä, että korvausvastuu ei pääse vanhentumaan. Asian tullessa vireille kantaja voi pyytää tuomioistuinta lykkäämään asian käsittelyä kunnes sovintoneuvottelut on saatu päätökseen.

Vanhentumisen keskeytymisen edellytyksenä on, että dokumentaatiossa näkyy, että menettelyllä tähdätään sovintoratkaisuun. Siinä tulee ilmetä kaikkien menettelyssä mukana olevien nimi. Jotta osapuoli – käytännössä korvausta vaativa taho – saisi hyväkseen vanhentumisen keskeytymisen riitojenratkaisun ajaksi, tulee neuvottelumenettelyn käynnistyminen dokumentoida. Tämä tapahtuu selvimmin dokumentilla, johon tulee kaikkien menettelyyn osallistuvien allekirjoitus ja menettelyn alkamis- ja päättymispäivämäärä. Käytännössä koko menettelystä on syytä laatia pöytäkirja, johon tulee alkamis- ja päättymispäivämäärät ja kaikkien osapuolten allekirjoitukset. Mutta jopa sähköpostikirjeenvaihdolla voidaan käynnistää osapuolten välinen sovintoon tähtäävä neuvottelu. Kaikkien menettelyssä mukana olevien osapuolten tulee vahvistaa, että kyseessä on sovintoon tähtäävä menettely.

Jos asia viedään tuomioistuinsovitteluun, asia tulee vireille hakemuksella, josta ilmenee menettelyn alkamispäivämäärä. Asia on vireillä niin kauan kunnes sovinto on vahvistettu tai tuomioistuin katsoo sovittelun päättyneeksi ilman sovintoa. Jos sovintoon tähtäävä menettely päättyy ilman sovintoa, vanhentumisajan kuluminen jatkuu siitä päivästä, jolloin sovintoon tähtäävä menettely päättyi. Päättymisestä ei siten ala uusi vanhentumisaika. Saman riidanratkaisuprosessin aikana sovintoa voidaan yrittää useammin kuin kerran ja vanhentumisaika voi myös keskeytyä vastavasti. Samaan riidanratkaisuyritykseen liittyvä keskeytyminen voi kuitenkin kestää yhteenlaskettuna enintään kaksi vuotta.

Lähtökohtaisesti osapuolet saavat päättää sovinnon sisällöstä haluamallaan tavalla. Kuitenkin kaikkia tuomioistuimen vahvistettavaksi jätettävien sovintojen sisältöä rajoittaa OK 20 luvussa oleva kielto vahvistaa sovinto, jos se on lain vastainen tai selvästi kohtuuton taikka jos se loukkaa sivullisen oikeutta. Kaikkiin tuomioistuimen ratkaisuun sovinnon vahvistamista koskevissa asioissa saa hakea muutosta noudattaen, mitä muutoksen hakemisesta asianomaisen tuomioistuimen tuomioon säädetään. Sama koskee tuomioistuinsovittelun päätteeksi vahvistettavaa sovintoa.

12 §. *Sovintoratkaisun vaikutus korvauskanteisiin.* Pykälä perustuu artiklaan 19. Sovintoon tähtäämistä pyritään edistämään sillä, että sovintoratkaisu määrittää sitovalla tavalla sovinnon osapuolen korvausosuuden suuruuden. Tällä on merkitystä erityisesti siinä tilanteessa, että osa vahingonaiheuttajista kieltäytyy sovintomenettelystä.

Artiklan 19 kohdat 1–3 koskevat tilannetta, jossa yksi tai useampi rikkomiseen syyllistynyt on osallistunut sovintoratkaisuun yhden tai useamman, jopa kaikkien, vahingonkäräjän kanssa. Kohdat eivät koske tilannetta, jossa kaikki rikkomiseen syyllistyneet ovat tehneet sovintoratkaisun. Kohdat 1–3 käsittelevät sovintoratkaisun vaikutusta sovintoratkaisun tehneen vahingonkäräjän jäljellä olevaan vaateeseen niitä rikkomiseen syyllistyneitä kohtaan, jotka eivät ole tehneet sovintoratkaisua. Kohdilla 1–3 ei ole vaikutusta muiden vahingonkäräjöiden (jotka eivät osallistuneet sovintoratkaisuun) korvausvaateeseen rikkomiseen syyllistyneitä kohtaan. Artiklan 19 kohta 4 koskee puolestaan tilannetta, jossa sovintoratkaisun jälkeen

sovintoratkaisuun osallistumattomat vahingonkärsijät vaativat korvausta miltä tahansa rikkomiseen syyllistyneeltä.

Pykälän 1 momentti perustuu artiklan 19 kohtaan 1. Momentin mukaan sovinto pienentää vahingonkärsijän oikeutta korvaukseen määrällä, joka vastaa sovinnon tehneen rikkomiseen syyllistyneen osuutta vahingosta. Sovintoratkaisun jälkeen tuomittavasta korvauksesta vähennetään siten sovintoratkaisuun osallistuneen rikkomiseen syyllistyneen osuus vahingosta.

Pykälän 2 momentti perustuu artiklan 19 kohtaan 2. Momentin mukaan jäljelle jäävästä korvauksesta vastuussa olevat rikkomiseen syyllistyneet eivät saa takautumis-oikeutta sovinnon tehnyttä rikkomiseen syyllistynyttä kohtaan. Maksettavaksi jäävästä osasta korvausta vastaavat siten vain muut rikkomiseen syyllistyneet, eivätkä nämä voi vaatia sovintoratkaisuun osallistunutta maksamaan sovintoratkaisua suurempaa osuutta korvauksesta.

Direktiivin johdannossa selvennetään, että vahinkoa kärsineen osapuolen vaa-teesta olisi vähennettävä sovintoratkaisuun osallistuvan rikkomiseen syyllistyneen osuus sille aiheutuneesta vahingosta riippumatta siitä, vastaako sovintoratkaisun määrä sen vahingon suhteellista osuutta, jonka sovintoratkaisuun osallistuva muu rikkomiseen syyllistynyt aiheutti sovintoratkaisuun osallistuvalla vahinkoa kärsineelle osapuolelle. Tämä suhteellinen osuus olisi määritettävä niiden sääntöjen mukaisesti, joita muutoin käytetään määritettäessä rikkomiseen syyllistyneiden keskinäisiä maksuosuuksia. Edellä mainittu tarkoittaa sitä, että jos sovintoratkaisun mukainen korvaus on pienempi kuin regressioikeuden mukainen suhteellinen vastuu vahingosta, pääsäännön mukaan vahinkoa kärsinyt ei voi vaatia suhteellisen vahingon ja korvauksen välistä erotusta.

Sovintomenettelyssä sovittu osuus korvauksesta (sovinnossa mukana olevan tai olevien) osuus käsitellään siis erikseen, ja siihen ei enää muussa vahingonkorvausprosessissa tuomioistuimessa voida puuttua. Kyseistä osuutta ei siis enää voida vaatia vahingonkorvausprosessissa ja vastaavasti se osuus vähennetään tuomiolla vahvistettavasta korvauksesta. Mikä tämä osuus on, on viime kädessä prosessissa vahvistettava ja tuomioistuin arvioi osuuden tapauskohtaisesti. Käytännössä korvausta vaativan tulisi esittää vaatimuksensa osana selvitys siitä, mikä on sen näkemyksen mukaan kokonaisvahinko ja mikä osa hänelle on jo sovintoratkaisun perusteella korvattu. Kahdenkertaista korvausta ei tulisi voida vaatia.

Vastaavasti sovintoon osallistuvat eivät joudu osallistumaan tuomiolla vahvistettavaan korvaukseen. Tuomiolla vahvistettavasta osasta korvausta vastaavat vain muut rikkomiseen syyllistyneet, eivätkä nämä voi vaatia sovintoratkaisuun osallistunutta maksamaan osuuttaan korvauksesta eli sovintoratkaisua suurempaa osuutta korvauksesta.

Pykälän 3 momentti perustuu artiklan 19 kohtaan 3. Momentissa säädetään poikkeuksista pääsääntöön. Momentissa 3 todetaan, että sovinnon tehnyt rikkomiseen syyllistynyt ei vastaa jäljelle jäävästä korvauksesta, paitsi jos muut rikkomiseen syyllistyneet eivät pysty maksamaan jäljelle jäävää korvausta. Momentissa säädetään

lisäksi, että sovinnossa voidaan sopia, ettei sovinnon tehnyt rikkomiseen syyllistynyt vastaa jäljelle jäävästä korvauksesta, vaikka muut rikkomiseen syyllistyneet eivät pystyisi maksamaan jäljelle jäävää korvausta. Asia on siten sopimuksenvarainen ja tällainen ehto johtaa pääsäännön mukaiseen tilanteeseen, jossa sovintoratkaisun osapuoli maksaa vain sovintoratkaisun mukaisen korvauksen vaikka muut rikkomiseen syyllistyneet eivät pystyisi maksamaan jäljellä olevaa korvausta.

Direktiivissä poikkeusta perustellaan oikeudella täyteen korvaukseen. Johdannon mukaan täyden korvauksen varmistamiseksi sovintoratkaisuun osallistuvien muiden rikkomiseen syyllistyneiden olisi kuitenkin edelleen maksettava korvausta, jos sovintoratkaisuun osallistuva vahinkoa kärsinyt osapuoli ei muulla tavoin pysty saamaan korvausta jäljellä olevasta vaateesta. Sovintoratkaisuun osallistuvalla rikkomiseen syyllistyneeltä ei voida kuitenkaan vaatia korvausta, vaikka muut syyllistyneet eivät pystyisikään maksamaan vahingonkärsijälle, jos tämä korvausvastuu on nimenomaisesti suljettu pois sovittelun perustuvassa sovintoratkaisussa.

Pykälän 4 momentti perustuu artiklan 19 kohtaan 4. Artiklan 19 kohta 4 koskee rikkomiseen syyllistyneiden keskinäistä korvausvastuuta takautumisoikeuden perusteella. Sovintoratkaisun jälkeen sovintoratkaisuun osallistumattomat vahingonkärsijät voivat vaatia korvausta miltä tahansa rikkomiseen syyllistyneeltä ja jos rikkomiseen syyllistynyt on tehnyt sovintoratkaisun yhden vahinkoa kärsineen kanssa, vastaa hän edelleen muille.

Momentissa todettaisiin, että jos sovintoratkaisuun osallinen maksaa 3 momentin perusteella enemmän kuin mihin hän on sovinnossa sitoutunut, sovellettaisiin hänen takautumisoikeuteen mitä vahingonkorvauslain 6 luvun 3 §:ssä säädetään, ja sovinnon määrä katsotaan hänen omaksi osuudeksi. Vahingonkorvauslain 6 luvun 3 §:ssä todetaan, että sillä, joka on maksanut vahingonkorvausta yli oman osuutensa, on oikeus saada kultakin muulta korvausvelvolliselta, mitä hän on tämän osalta maksanut. Lisäksi vahingonkorvauslain pykälässä todetaan, että jos joku korvausvelvollisista on ilmeisesti maksukyvytön tai hänen oleskelupaikkansa on tuntematon, on kunkin muista korvausvelvollisista maksettava osuutensa vajauksesta.

Mikäli sovintoratkaisuun osallinen joutuisi siis 3 momentin nojalla maksamaan osan muiden vastuulle jääneen osan korvauksesta tai sen kokonaan, syntyisi tälle takautumisoikeus vahingonkorvauslain 6 luvun 3 §:n mukaisesti. Takautumisoikeus tarkoittaisi, että muut korvausvelvolliset joutuisivat maksamaan sovintoratkaisuun osallisen liikaa maksaneen osuuden takaisin tälle. Liialla maksamisella tarkoitetaan tällöin yli sovintoratkaisun menevää osaa korvauksesta. Tässä tilanteessa sovinnon tehnyt tai sovinnon tehneet vahingon aiheuttajat, jotka ovat joutuneet maksamaan yli sen mitä sovinnossa on sovittu, joutuisivat regressikanteella hakemaan sovintoon osallistumattomilta takaisin sen mitä ovat maksaneet liikaa. Tässä tilanteessa tuomioistuin joutuisi myös määräämään, miten takautumisoikeus käytännössä toteutuisi eli miten muiden korvausvelvollisten keskinäinen vastuu maksusta sovintoratkaisuun osalliselle näiden välillä jakaantuisi.

Direktiivin johdannon mukaan tulisi välttää tilanteita, joissa sovintoratkaisuun osallistuvat rikkomiseen syyllistyneet maksavat korvauksen kokonaismäärän, joka ylittää niiden suhteellisen vastuun rikkomisen aiheuttamasta vahingosta siten, että ne maksavat sovintoratkaisun ulkopuolisille rikkomiseen syyllistyneille osuuden vahingonkorvauksista, joita nämä ovat maksaneet sovintoratkaisun ulkopuolisille vahinkoa kärsineille osapuolille. Johdannossa todetaan edelleen, että kun sovintoratkaisuun osallistuvia rikkomiseen syyllistyneitä pyydetään osallistumaan sovintoratkaisun ulkopuolisten rikkomiseen syyllistyneiden myöhemmin maksamiin vahingonkorvauksiin, kansallisten tuomioistuinten olisi otettava huomioon sovintomenettelyssä jo maksetut vahingonkorvaukset pitäen mielessä, että kaikki rikkomiseen syyllistyneet eivät välttämättä ole osallistuneet rikkomiseen yhtä suuressa määrin sen koko aineellisessa, ajallisessa ja maantieteellisessä laajuudessa.

Käytännössä tuomioistuimen tulisi siten huomioida takautumisoikeuteen perustuvaa kannetta käsitellessään rikkomiseen syyllistyneiden suhteellinen osuus vahingosta ja sovintoratkaisun perusteella maksetut korvaukset.

13 §. Voimaantulo. Direktiivin artikloihin 21 ja 22 perustuvassa 13 §:ssä säädetäisiin voimaantulosta.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin lain voimaantulopäivämäärästä. Laki ehdotetaan tulemaan voimaan x päivänä x kuuta 2016. Direktiivin artiklan 21 mukaan direktiivin noudattamisen edellyttämien lakien tulisi olla voimassa viimeistään 26.12.2016.

Pykälän 2 momentissa todettaisiin, että siltä osin kun muualla lainsäädännössä viitataan kilpailurikkomuksista aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen, tämän lain tultua voimaan kilpailuoikeudellisiin vahingonkorvauksiin sovellettaisiin kilpailulain 20 §:n sijasta tämän lain säännöksiä. Käsitteenä kilpailuoikeudelliset vahingonkorvaukset kattavat kilpailurikkomuksista aiheutuneiden vahinkojen korvaamisen. Tämän lain kanssa samassa yhteydessä esitettäisiin muutettavaksi kilpailulain 20 § siten, että pykälän aiempi sisältö poistettaisiin ja pykälässä todettaisiin vain, että kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen sovelletaan lakia kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksesta.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että ellei 4 momentista muuta johdu, tätä lakia sovellettaisiin kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneita vahinkoja koskeviin korvauskanteisiin, jotka on nostettu lain voimaantulopäivänä tai sen jälkeen. Momentissa säädettäisiin lisäksi, että tämän lain voimaan tullessa tuomioistuimissa vireillä olevat asiat käsitellään loppuun noudattaen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Tällä varmistettaisiin se, että säännöt eivät vaihdu kesken prosessin.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että tämän lain korvausvelvollisuuteen, korvaukseen oikeutettuihin ja korvauksen suuruuteen liittyviä säännöksiä sovellettaisiin kuitenkin vain, kun 1 §:ssä tarkoitettu menettely on tapahtunut tai jatkunut 26.12.2014 tai sen jälkeen. (lausuntovaiheessa avoimna oleva kysymys). Näitä säännöksiä sovellettaisiin siten vain, kun käsiteltävänä laki on tullut voimaan ja lisäksi

kilpailuoikeutta olisi rikottu tai sen rikkominen olisi jatkunut 26.12.2014 tai sen jälkeen. Momentti perustuu artiklan 22 kohtaan 1, jonka mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että kansallisia säädöksiä, jotka on annettu direktiivin aineellisten säästöjen noudattamiseksi, ei sovelleta taannehtivasti. Korvausvelvollisuuteen, korvaukseen oikeutettuihin ja korvauksen suuruuteen liittyvät säännöt viittaavat siten direktiivin materiaaliin säännöksiin.

Jos kilpailurikkomus on päättynyt ennen kuin laki kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksista on tullut voimaan, mutta 26.12.2014 jälkeen, korvausvelvollisuuteen, korvaukseen oikeutettuihin ja korvauksen suuruuteen sovelletaan kilpailulain 20 §:ä, sellaisena kuin se on ennen tämän lain ja muutetun kilpailulain voimaantuloa. Näin ollen vaihtoehtoina olisi direktiivin materiaalisia säännöksiä vastaavien implementoitujen sääntöjen soveltaminen kaikkiin vahingonkorvausasian käsittelyn osakysymyksiin tai nykyisen kilpailulain 20 §:n soveltaminen kaikkiin vahingonkorvausasian käsittelyn osakysymyksiin. Nämä eivät siis tulisi sovellettaviksi rinnakkaisina.

Artiklan 22 kohdan 2 mukaan muita kuin 1 kohdassa tarkoitettuja kansallisia säädöksiä ei sovelleta vahingonkorvauskanteisiin, jotka on nostettu kansallisessa tuomioistuimessa ennen 26.12.2014. Momentissa arviointiperusteena on korvausvastuun perustava oleva menettely eli kilpailuoikeuden rikkominen, josta vahinko on aiheutunut.

[Direktiivin ja sen tulkintaa koskevan alustavan tiedon mukaan taannehtivuuden osalta ratkaiseva päivämäärä olisi 26.12.2014. Ennen lausuntokierrosta ei ole kuitenkaan ollut käytettävissä tietoa siitä, miten muut maat tulevat ratkaisemaan voimaantuloa koskevan kysymyksen, koska olemme implementoinnissa muita maita pidemmällä. Voimaantulo on siten vielä lausuntovaiheessa avoinna oleva asia. Myös sitä, sisältävätkö mahdollisesti muutkin pykälät kuin 4 ja 5 aineellista sääntelyä arvioidaan lausuntovaiheen jälkeen.]

Pykälän 5 momentin mukaan ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

Kilpailulain muuttaminen

Kilpailulain 14, 15 ja 17 §

Kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan lain yhteydessä esitettäisiin muutettavaksi kilpailulain pykälä 14, 15, 17 ja 20. Pykälien 14, 15 ja 17 muuttaminen liittyy kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan lain esitettyyn 8 §:n 3 momenttiin ja siinä tarkoitettuun yrityslausuntoon. Momentin mukaan tuomioistuimien ei saisi hyödyntää kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevassa oikeudenkäynnissä todisteena tietoa seuraamusmaksusta vapautumista tai sen alentamista koskevan yrityslausunnon sisällöstä. Käsiteltävänä olevaan lakiin esitettävä 8 §:n 3 momentti perustuu direktiivin artiklan 6 kohtaan 6.

Direktiivin 2 artiklan 16 kohdassa määritellyllä sakoista vapautumista tai sen alentamista koskevalla lausunnolla eli yrityslausunnolla tarkoitetaan yrityksen tai luonnollisen henkilön laatimaa tai niiden puolesta laadittua kilpailuviranomaiselle osoitettua oma-aloitteista suullista tai kirjallista selostusta tai sellaisen tallennetta, jossa esitetään kyseisellä yrityksellä tai luonnollisella henkilöllä kartellista olevat tiedot ja sen rooli kartellissa ja joka on laadittu nimenomaan esitettäväksi kilpailuviranomaiselle sakoista vapauttamiseksi tai sakkojen lieventämiseksi sakoista vapauttamista tai sakkojen lieventämistä koskevan ohjelman mukaisesti, jo olemassa olevat tiedot pois lukien. Direktiivin 2 artiklan 17 kohdan mukaan jo olemassa olevilla tiedoilla tarkoitetaan puolestaan todisteita, joiden olemassaolo ei ole yhteydessä kilpailuviranomaisen menettelyyn, riippumatta siitä, ovatko nämä tiedot kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistossa.

Kilpailulaissa seuraamusmaksusta vapautumista ja seuraamusmaksun alentamista kartellitapauksissa käsitellään kilpailulain 14–17 §:ssä. Lisäksi Kilpailu- ja kuluttajavirasto on antanut vuonna 2011 suuntaviivat seuraamusmaksusta vapauttamiseksi ja seuraamusmaksun alentamiseksi. Seuraamusmaksusta vapautumisen tai seuraamusmaksun alennuksen saamiseksi toimitettuja tietoja ja todisteita suojataan kilpailulain 17 §:n 4 momentin mukaan. Momentin mukaan Kilpailu- ja kuluttajavirastolle kilpailulain 14 §:ssä tarkoitettua vapautuksen tai 15 §:ssä tarkoitettua alennuksen saamiseksi toimitettuja tietoja ja todisteita ei voida käyttää muuhun tarkoitukseen kuin 9 §:ssä tarkoitettua määräystä lopettaa kilpailunrajoitus tai velvollisuutta toimittaa hyödyke, 10 §:ssä tarkoitettua sitoumuspäätöstä, 11 §:ssä tarkoitettua ryhmäpoikkeuksen edun peruuttamista tai 12 §:ssä tarkoitettua seuraamusmaksusesitystä koskevan asian käsittelyyn Kilpailu- ja kuluttajavirastossa, markkinaoikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Siten seuraamusmaksusta vapauttamiseksi tai sen alentamiseksi toimitettuja tietoja ja todisteita ei voimassa olevan kilpailulain mukaan saa käyttää vahingonkorvausasiassa todisteena.

Kilpailulaki ei tunne direktiivin mukaista yrityslausunnon käsitettä. Kilpailulain 14, 15 ja 17 §:ssä käytetty termi ”tiedot ja todisteet” on laajempi kuin direktiivin 2 artiklan 16 kohdassa määritelty yrityslausunnon käsite. Kilpailulaissa yrityslausunnon katsotaan olevan osa tietoja ja todisteita. Esimerkiksi kilpailulain esitöissä täsmennetään, että tiedot ja todisteet tarkoittavat muun muassa yrityslausuntoa (corporate statement), kirjallisia dokumentteja, tietojenkäsittelyn tallenteita tai dataa taikka elinkeinonharjoittajien edustajien tai työntekijöiden suullisia lausuntoja. Vaikka kilpailulain 14 ja 15 §:ssä ei nimenomaisesti mainita yrityslausuntoa, se on keskeinen osa viranomaiselle toimitettavia tietoja ja todisteita. Kilpailu- ja kuluttajavirasto onkin käytännössä edellyttänyt yrityslausuntoon rinnastettavien tietojen toimittamista sekä seuraamusmaksusta vapautumista että seuraamusmaksun alentamista hakevilta elinkeinonharjoittajilta.

Kilpailulain ja kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista annetun lain terminologian yhdenmukaisuuden ja selkeyden varmistamiseksi kilpailulain 14 ja 15 §:n muotoiluja esitettäisiin muutettavaksi siten, että tietojen ja todisteiden ohella

yrityslausunnon toimittaminen olisi edellytys seuraamusmaksusta vapautuksen tai sen alennuksen saamiseksi. Muutos ei poistaisi seuraamusmaksun vapautuksen tai alennuksen hakijan velvollisuutta toimittaa yrityslausunnon lisäksi muita kilpailulain 14 ja 15 §:ssä edellytetyjä tietoja ja todisteita, eikä se muuttaisi kilpailulain 16 §:n mukaista yhteistyövelvoitetta. Kilpailulain 17 §:ää esitettäisiin puolestaan muutettavaksi siten, että kielto todisteen esittämismääräyksen antamiselle koskisi direktiivin edellyttämällä tavalla vain yrityslausuntoa, ei kaikkia tietoja ja todisteita. Esitetyn 8 §:n 3 momentin mukainen hyödyntämiskielto koskisi siten vain yrityslausuntoa. Direktiivin myötä kilpailulain 14, 15 ja 17 §:ssä käytettyä tietojen ja todisteiden käsitettä on tarkoitus tulkita direktiivin 2 artiklan 17 kohdan jo olemassa olevien tietojen määritelmän mukaisesti. Kilpailulain 14, 15 ja 17 §:ään lisättävää yrityslausunnon käsitettä tulkitaan direktiivin 2 artiklan 16 kohdan mukaisesti.

Yrityslausunto -sana lisättäisiin siten kilpailulain 14 §:n 1 momentin kohtiin 1 ja 2, 15 §:n 1 momenttiin sekä 17 §:n momentteihin 1, 2 ja 4. Lisäksi 17 §:ään lisättäisiin uusi viides momentti, jonka mukaan 4 momentissa säädetystä poiketen siinä mainittuja tietoja ja todisteita voitaisiin kuitenkin käyttää myös kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta nostettujen korvauskanteiden käsittelyyn. Pykälässä 17 mainittaisiin siten tietojen ja todisteiden lisäksi myös yrityslausunto. Momentin 4 mukainen käyttötarkoitussidonnaisuus säilyisi muutoin ennallaan, mutta tietoja ja todisteita voisi käyttää kuitenkin myös vahingonkorvauslaissa todisteena. Yrityslausuntoa ei sen sijaan voisi koskaan käyttää vahingonkorvausasiassa todisteena.

Seuraamusmaksusta vapautumista ja alentamista koskevaan järjestelmään suoraan tai välillisesti liittyvän lainsäädännön selkeys ja käsitteiden yhdenmukaisuus on tärkeää niin yksittäisen sakoista vapautumista tai niiden alentamisen hakemista harkitsevan elinkeinonharjoittajan kuin koko järjestelmän toimivuuden kannalta.

Suomessa leniency -hakemuksen voi tehdä vain elinkeinonharjoittaja. Direktiivin ja kilpailulain 14–17 §:ssä käsitellään seuraamusmaksusta vapauttamista tai sen alentamista vain kartellitapauksissa. Siten direktiivin artiklojen 6 ja 7 viittaukset sakkojen alentamiseen eivät sovellu kilpailulain 18 §:n mukaiseen seuraamusmaksun alentamiseen muissa kuin kartellitapauksissa. Kilpailulaissa ei ole säännöksiä sovintoehdotuksista, jotka on mainittu direktiivin artiklassa 6.

Seuraamusmaksusta vapautumisesta kartellitapauksissa säädetään kilpailulain 14 §:ssä. Seuraamusmaksusta vapautuminen on mahdollista, jos on kyse sellaisesta kilpailulain 5 §:ssä tai SEUT 101 artiklassa tarkoitettusta kilpailijoiden välisestä salaisesta kilpailunrajoituksesta, jolla vahvistetaan osto- tai myyntihintoja tai muita kauppaehtoja, rajoitetaan tuotantoa tai myyntiä taikka jaetaan markkinoita, asiakkaita tai hankintalähteitä. Seuraamusmaksun alentamisesta kartellitapauksissa säädetään kilpailulain 15 §:ssä. Seuraamusmaksusta vapautumisen ja alentamisen muista edellytyksistä säädetään kilpailulain 16 §:ssä. Kaikkien edellytysten täytyessä virasto ei tee seuraamusmaksuesitystä markkinaoikeudelle vapauttamishakemuksen tekijää koskien ja alentamishakemuksen tekijöiden osalta virasto esittää markkinaoikeudelle alennettua seuraamusmaksua.

Kilpailulain 20 §

Voimassa olevan kilpailulain 20 §:ssä säädetään vahingonkorvauksesta. Koska jatkossa kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksesta säädettäisiin käsiteltävänä olevassa laissa, pykälän sisältö poistettaisiin ja informatiivisuuden vuoksi pykälässä viitattaisiin käsiteltävänä olevaan lakiin. Pykälässä säädettäisiin, että korvausvelvollisuuden vahingosta, joka on aiheutunut 5 tai 7 §:ssä tai SEUT 101 tai 102 artiklassa säädetyn kiellon rikkomisesta, sovelletaan lakia kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista.

Tällä hetkellä voimassa olevan kilpailulain 20 §:ä sovellettaisiin kuitenkin korvausvelvollisuuden, korvaukseen oikeutettuihin ja korvauksen suuruuteen, jos kilpailurikkomus on päättynyt ennen kuin laki kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksista ja kilpailulain muutokset ovat tulleet voimaan. Näin ollen vaihtoehtoina olisi direktiivin materiaalisia säännöksiä vastaavien implementoitujen säännösten soveltaminen kaikkiin vahingonkorvausasian käsittelyn osakysymyksiin tai nykyisen kilpailulain 20 §:n soveltaminen kaikkiin vahingonkorvausasian käsittelyn osakysymyksiin. Nämä eivät siis tulisi sovellettaviksi rinnakkaisina.

Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys (täydentyy)

Lakiehdotus ei sisällä perustuslain kannalta ongelmallisia perusoikeusrajoituksia tai muita valtiosääntöoikeudellisia kysymyksiä. Sen vuoksi on perusteltua katsoa, että esitykseen sisältyvä lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

Lakiehdotukset

1.

Laki kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneen vahingon korvaamiseen. Kilpailuoikeuden rikkomisella tarkoitetaan Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen artiklojen 101 ja 102 sekä kilpailulain (948/2011) 5 ja 7 §:n rikkomista.

2 §

Vahinko ja sen korvaaminen

Luonnollisella henkilöllä tai oikeushenkilöllä, joka on kärsinyt vahinkoa kilpailuoikeuden rikkomisesta, on oikeus saada täysi korvaus aiheutuneesta vahingosta vahingon aiheuttaneelta elinkeinonharjoittajalta tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymältä. Jos liiketoiminta, jossa kilpailuoikeutta on rikottu, on luovutettu, vahingosta vastaa myös luovutuksensaaja, jos se liiketoiminnan saadessaan tiesi tai sen olisi pitänyt tietää kilpailuoikeuden rikkomisesta. Myös rikkomiseen syyllistyneen välillisellä ostajalla tai toimittajalla on oikeus täyteen korvaukseen kärsimästään vahingosta.

Vahingonkorvaukselle on maksettava korkolain (633/1982) 3 §:n 2 momentin mukaista korkoa siitä päivästä lukien, jona vahinko on aiheutunut.

Kartellin oletetaan aiheuttaneen vahinkoa, jollei rikkomiseen syyllistynyt muuta näytä.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi katsoessaan sen tarkoituksenmukaiseksi pyynnöstä avustaa tuomioistuinta vahingon määrittämisessä vahingonkorvausoikeuden käynnissä.

3 §

Rikkomuspäätösten vaikutus

Tuomioistuimen on viran puolesta otettava vahingonkorvaustuomionsa perustaksi Kilpailu- ja kuluttajaviraston, markkinaoikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden lainvoimaisessa päätöksessä todettu kilpailuoikeuden rikkominen.

Jos kilpailuoikeuden rikkominen on todettu muussa Euroopan unionin jäsenvaltiossa kuin Suomessa tehdyllä lainvoimaisella päätöksellä, tuomioistuimen on otettava rikkomispäätös huomioon osana näyttöä kilpailuoikeuden rikkomisesta.

4 §

Yhteisvastuu vahingosta

Kilpailuoikeutta yhteisellä toiminnallaan rikkoneet yritykset ovat yhteisvastuussa rikkomisen aiheuttamasta vahingosta, jollei 2–4 momentissa toisin säädetä.

Seuraamusmaksusta vapautettu yritys on yhteisvastuussa vahingosta omille suorille tai välillisille ostajilleen tai toimittajilleen. Muille vahinkoa kärsineille osapuolille seuraamusmaksusta vapautettu yritys on yhteisvastuussa vain, jos ne eivät pysty saamaan täyttä korvausta muilta samaan kilpailuoikeuden rikkomiseen syyllistyneiltä yrityksiltä.

Rikkomiseen syyllistynyt pieni tai keskisuuri yritys on yhteisvastuussa vain sen omille suorille ja välillisille ostajille, jos:

1) yritys on komission suosituksen 2003/361/EY mukainen pieni tai keskisuuri yritys;

2) sen markkinaosuus merkityksellisillä markkinoilla oli alle 5 prosenttia koko kilpailuoikeuden rikkomisen keston ajan; ja

3) Edellä tässä pykälässä mainittujen yhteisvastuusääntöjen soveltaminen vaarantaisi peruuttamattomasti sen taloudellisen kannattavuuden ja aiheuttaisi yrityksen omaisuuden koko arvon menetyksen.

Edellä 3 momentissa säädettyä rajoitusta ei kuitenkaan sovelleta, jos se estää vahinkoa kärsinyttä saamasta täyttä korvausta vahingosta tai jos momentissa tarkoitettu yritys on johtanut kilpailuoikeuden rikkomista, pakottanut muita yrityksiä osallistumaan siihen tai sen on todettu aiemmin rikkoneen kilpailuoikeutta.

5 §

Takautumisoikeus

Korvausvelvollisten kesken korvausmäärä on jaettava ottaen huomioon kunkin korvausvelvollisen viaksi jäävä syyllisyyden määrä. Seuraamusmaksusta vapautuneen yrityksen muille korvausvelvollisille maksettava osuus on kuitenkin enintään sen omien suorien ja välillisten ostajien tai toimittajien kärsimän vahingon määrä.

Sillä, joka on maksanut vahingonkorvausta yli oman osuutensa, on oikeus saada kultakin muulta korvausvelvolliselta, mitä hän on tämän osalta maksanut.

Jos rikkominen aiheutti vahinkoa muille kuin korvausvelvollisten suorille tai välillisille ostajille tai toimittajille, seuraamusmaksusta vapautetun mahdollinen maksettava osuus muille korvausvelvollisille vastaa sen 1 momentin mukaista osuutta vahingosta.

6 §

Ylihinnan siirtäminen

Tuomioistuimien arvioi, mikä osuus mahdollisesta ylihinnasta on siirretty eteenpäin jakeluketjussa. Tässä arvioissa se voi ottaa huomioon samaan kilpailuoikeuden rikkomiseen liittyvät jakeluketjun eri tasojen vahingonkorvauskanteet ja niiden johdosta annetut ratkaisut sekä julkiset tiedot kilpailuoikeuden julkisoikeudellisesta täytäntöönpanosta.

7 §

Todistustaakka ylihinnan siirtämisessä

Kun suora ostaja vaatii vahingonkorvausta, todistustaakka ylihinnan siirtämisestä on rikkomukseen syyllistyneellä vastaajalla. Vastaaja voi puolustuksenaan vedota siihen, että kantaja siirsi kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvan ylihinnan edelleen kokonaan tai osittain.

Kun välillinen ostaja vaatii vahingonkorvausta, sen on näytettävä, että sille on siirretty ylihintaa sekä ylihinnan määrä.

Välillisen ostajan katsotaan näyttäneen, että ylihintaa on siirretty sille, kun se on osoittanut, että

- 1) vastaaja on syyllistynyt kilpailuoikeuden rikkomiseen;
- 2) kilpailuoikeuden rikkominen on johtanut ylihinnan veloittamiseen vastaajan suoralta ostajalta; ja
- 3) välillinen ostaja on ostanut tavarat tai palvelut, joita kilpailuoikeuden rikkominen koskee, tai se on ostanut tavaroita tai palveluja, jotka olivat peräisin niistä tai jotka sisälsivät niitä.

Vastaaja voi kuitenkin osoittaa, ettei ylihintaa siirretty välilliselle ostajalle tai ettei sitä siirretty kokonaan.

8 §

Todisteiden esittäminen ja hyödyntämiskielto

Todisteiden ja todisteiden ryhmien esittämiseen sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa ja erityisesti sen 38 ja 40 §:ssä säädetään.

Tuomioistuimien voi pyytää Kilpailu- ja kuluttajavirastoa esittämään sen asiakirjaineistoon kuuluvat todisteet vain, jos mikään osapuoli tai kolmas osapuoli ei voi kohtuudella toimittaa kyseisiä todisteita.

Tuomioistuimien ei saa hyödyntää tässä laissa tarkoitettua asiaa koskevassa oikeudenkäynnissä todisteena tietoa seuraamusmaksusta vapautumista tai sen alentamista koskevan yrityslausunnon sisällöstä. Jos vain osa todisteesta on seuraamusmaksusta vapautumista tai sen alentamista koskevaa yrityslausuntoa, tuomioistuimien

voi hyödyntää todisteena muita osia. Tuomioistuin voi pyytää apua yrityslausunnon sisällön arvioinnissa vain Kilpailu- ja kuluttajavirastolta.

Ennen kuin Kilpailu- ja kuluttajavirasto on tekemällä kilpailulain 9–11, 30 c tai 32 §:n mukaisen päätöksen tai 12 §:n mukaisen esityksen taikka muulla tavalla päättänyt menettelynsä tuomioistuin ei saa hyödyntää todisteena myöskään tietoa:

1) vastauksesta Kilpailu- ja kuluttajaviraston tietopyyntöön tai muusta erityisesti kilpailuviranomaisen menettelyä varten valmistellusta aineistosta;

2) päätösluonnoksesta tai muusta Kilpailu- ja kuluttajaviraston menettelynsä aikana kokoamasta ja osapuolille lähetetystä aineistosta.

Jos todiste ei kuulu 2 tai 3 momentissa tarkoitettuun ryhmään ja se on saatu ainoastaan Kilpailu- ja kuluttajaviraston asiakirja-aineistoon saadun tutustumisoikeuden vuoksi, siihen voi vedota vahingonkorvauskanteissa ainoastaan tutustumisoikeuden saanut tai se, jolle tämän oikeudet ovat siirtyneet.

9 §

Todisteiden esittämisen oikeasuhteisuus

Tuomioistuimen tulee rajoittaa todisteiden esittämisen siihen, mikä on oikeasuhteista ottaen huomioon asianosaisten ja asiaan liittyvien kolmansien osapuolten oikeutetut edut.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi omasta aloitteestaan esittää tuomioistuimelle huomautuksen, jossa se esittää näkemyksensä todisteiden esittämispyynnön oikeasuhteisuudesta.

Tuomioistuimen tulee huomioida oikeasuhteisuutta arvioidessaan, turvaako se kilpailuoikeuden tehokkaan julkisoikeudellisen täytäntöönpanon kun

1) asiakirjan esittämispyyntö koskee tämän lain 8 §:n 4 momentin mukaisia asiakirjoja;

2) asiakirjan esittämispyyntö koskee Kilpailu- ja kuluttajaviraston asiakirja-aineistossa olevaa todistetta tai

3) Kilpailu- ja kuluttajavirasto esittää näkemyksensä todisteiden esittämispyynnön oikeasuhteisuudesta.

10 §

Vanhentuminen

Oikeus vahingonkorvaukseen vanhentuu, jos korvauskannetta ei ole pantu vireille viiden vuoden kuluessa siitä, kun vahingonkärsijä tiesi tai sen olisi pitänyt tietää kilpailuoikeuden rikkomisesta sekä vahingosta ja siitä vastuussa olevasta.

Jollei 3 momentista muuta johdu, vahingonkorvauksen vanhentuminen on kuitenkin katkaistava ennen kuin kymmenen vuotta on kulunut siitä päivästä, jona rikkominen tapahtui, tai jatkettun rikkomisen osalta ennen kuin 10 vuotta on kulunut siitä päivästä, jona rikkominen päättyi.

Jos Euroopan komissio tai Kilpailu- ja kuluttajavirasto on todennut kilpailuoikeuden rikkomisen päätöksessään tai tehnyt sitä koskevan markkinaoikeusesityksen taikka jos se on aloittanut rikkomuksen tutkinnan tai muun rikkomusta koskevan menettelyn, kyseiseen rikkomukseen perustuvaa vahingonkorvausta ei kuitenkaan katsota vanhentuneeksi, ennen kuin on kulunut yksi vuosi siitä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai sen käsittely on muuten päättynyt.

11 §

Sovintoon tähtäävä riitojenratkaisu ja vanhentumisajan keskeytyminen

Sovintoon tähtäävä riitojenratkaisu keskeyttää vanhentumisajan kulumisen siihen osallistuvien osalta riitojenratkaisun ajaksi. Tuomioistuimien voi keskeyttää korvauskanteen käsittelyn enintään kahdeksi vuodeksi niiden osalta, jotka osallistuvat riitojenratkaisuun.

12 §

Sovintoratkaisun vaikutus korvauskanteisiin

Sovinto pienentää vahingonkärsijän oikeutta korvaukseen määrällä, joka vastaa sovinnon tehneen rikkomiseen syyllistyneen osuutta vahingosta.

Jäljelle jäävästä korvauksesta vastuussa olevat rikkomiseen syyllistyneet eivät saa takautumisoikeutta sovinnon tehnyttä rikkomiseen syyllistynyttä kohtaan.

Sovinnon tehnyt rikkomiseen syyllistynyt ei vastaa jäljelle jäävästä korvauksesta, paitsi jos muut rikkomiseen syyllistyneet eivät pysty maksamaan jäljelle jäävää korvausta. Sovinnossa voidaan sopia, ettei sovinnon tehnyt rikkomiseen syyllistynyt vastaa jäljelle jäävästä korvauksesta, vaikka muut rikkomiseen syyllistyneet eivät pystyisi maksamaan jäljelle jäävää korvausta.

Jos sovinnon tehnyt rikkomiseen syyllistynyt maksaa 3 momentin perusteella enemmän kuin mihin se on sovinnossa sitoutunut, se saa takautumisoikeuden muita rikkomiseen syyllistyneitä kohtaan siten kuin vahingonkorvauslain 6 luvun 3 §:ssä säädetään. Tässä tapauksessa sovinnon määrä katsotaan sovinnon tehneen rikkomiseen syyllistyneen osuudeksi.

13 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan (pvm, jonka oltava viim. 27.12.2016).

Siltä osin kun muualla lainsäädännössä viitataan kilpailurikkomuksista aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen, tämän lain voimaan tultua kilpailuoikeudellisiin vahingonkorvauksiin sovelletaan kilpailulain 20 §:n sijasta tämän lain säännöksiä.

[Ellei 4 momentista muuta johdu,] tätä lakia sovelletaan kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneita vahinkoja koskeviin korvauskanteisiin, jotka on nostettu (lain

voimaantulopv, viim 26.12 2016) tai sen jälkeen. Tämän lain voimaan tullessa tuomioistuimissa vireillä olevat asiat käsitellään loppuun noudattaen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Tämän lain korvausvelvollisuuteen, korvaukseen oikeutettuihin ja korvauksen suuruuteen liittyviä säännöksiä sovelletaan vain, kun 1 §:ssä tarkoitettu menettely on tapahtunut tai jatkunut 26.12.2014 tai sen jälkeen. (lausuntovaiheessa avoinna oleva kysymys)

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

2.

Laki kilpailulain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaan

muutetaan kilpailulain (948/2011) 14, 15, 17 ja 20 § seuraavasti:

14 §

Seuraamusmaksusta vapautuminen kartellitapauksissa

Elinkeinonharjoittajalle ei määrätä seuraamusmaksua, kun kyse on sellaisesta 5 §:ssä tai Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklassa tarkoitettua kilpailijoiden välisestä salaisesta kilpailunrajoituksesta, jolla vahvistetaan osto- tai myyntihintoja tai muita kauppaehtoja, rajoitetaan tuotantoa tai myyntiä taikka jaetaan markkinoita, asiakkaita tai hankintalähteitä, jos tällaiseen kilpailunrajoitukseen osallinen elinkeinonharjoittaja:

1) toimittaa yrityslausunnon sekä tietoja ja todisteita, joiden perusteella Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi toimittaa 35 tai 36 §:ssä tarkoitetun tarkastuksen; tai

2) toimittaa 35 tai 36 §:ssä tarkoitetun tarkastuksen toimittamisen jälkeen yrityslausunnon sekä tietoja ja todisteita, joiden perusteella Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi todeta, että 5 §:ää tai Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklaa on rikottu.

Edellä 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa seuraamusmaksusta vapautumisen edellytyksenä on lisäksi, että elinkeinonharjoittaja on antanut 1 ja 2 kohdassa tarkoitettua yrityslausunnon, tiedot ja todisteet ennen kuin Kilpailu- ja kuluttajavirasto on saanut tiedot muuta kautta.

Elinkeinonharjoittaja, joka on painostanut toista elinkeinonharjoittajaa osallistumaan kartelliin, ei voi saada vapautusta seuraamusmaksusta.

15 §

Seuraamusmaksun alentaminen kartellitapauksissa

Muulle kuin 14 §:n perusteella seuraamusmaksusta vapautuksen saaneelle 14 §:n 1 momentissa tarkoitettuun kilpailunrajoitukseen osallistuneelle elinkeinonharjoittajalle määrättävää seuraamusmaksua alennetaan, jos se toimittaa Kilpailu- ja kuluttajavirastolle yrityslausunnon, tietoja ja todisteita, jotka ovat merkityksellisiä kilpailunrajoituksen tai sen koko laajuuden tai luonteen toteamiseksi ja ennen kuin Kilpailu- ja kuluttajavirasto on saanut tiedot muuta kautta. Seuraamusmaksua alennetaan seuraavasti:

- 1) 30–50 prosenttia, jos elinkeinonharjoittaja toimittaa tiedot ensimmäisenä;
- 2) 20–30 prosenttia, jos elinkeinonharjoittaja toimittaa tiedot toisena;
- 3) enintään 20 prosenttia muissa kuin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa.

Elinkeinonharjoittaja, joka on saanut 17 §:n 2 momentissa tarkoitetun ehdollisen vapautuksen seuraamusmaksusta, ei voi saada 1 momentissa tarkoitettua alennusta samaa kilpailunrajoitusta koskevassa asiassa.

17 §

Seuraamusmaksusta vapautumista ja seuraamusmaksun alentamista koskeva menettely kartellitapauksissa

Edellä 14 §:ssä tarkoitettua seuraamusmaksusta vapautumista ja 15 §:ssä tarkoitettua seuraamusmaksun alentamista haetaan Kilpailu- ja kuluttajavirastolta. Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi asettaa määräajan, jonka kuluessa hakijan on toimitettava Kilpailu- ja kuluttajavirastolle 14 §:ssä tarkoitetut yrityslausunto, tiedot ja todisteet.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto myöntää elinkeinonharjoittajalle ehdollisen vapautuksen seuraamusmaksusta, kun elinkeinonharjoittaja on toimittanut Kilpailu- ja kuluttajavirastolle 14 §:ssä tarkoitetut yrityslausunnon, tiedot ja todisteet. Kilpailu- ja kuluttajavirasto ei ota kantaa muihin samaa asiaa koskeviin 14 §:ssä tarkoitettuihin hakemuksiin, ennen kuin se on ratkaissut, myönnetäänkö ensimmäisenä hakemuksen toimittaneelle elinkeinonharjoittajalle ehdollinen vapautus seuraamusmaksusta. Jos elinkeinonharjoittaja on samassa 14 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettussa asiassa jättänyt tai jättämässä Euroopan komissiolle tai toisen Euroopan unionin jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle hakemuksen seuraamuksista vapautumiseksi, ehdollinen vapautus voidaan myöntää lyhennetyn hakemuksen perusteella.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto antaa menettelyn lopuksi kirjallisen päätöksen siitä, täyttääkö elinkeinonharjoittaja kaikki 14 tai 15 ja 16 §:n edellytykset.

Kilpailu- ja kuluttajavirastolle 14 §:ssä tarkoitetun vapautuksen tai 15 §:ssä tarkoitetun alennuksen saamiseksi toimitettua yrityslausuntoa, tietoja ja todisteita ei voida käyttää muuhun tarkoitukseen kuin 9 §:ssä tarkoitettua määrääystä lopettaa kilpailunrajoitus tai velvollisuutta toimittaa hyödyke, 10 §:ssä tarkoitettua

sitoumuspäätöstä, 11 §:ssä tarkoitettua ryhmäpoikkeuksen edun peruuttamista tai 12 §:ssä tarkoitettua seuraamusmaksuesitystä koskevan asian käsittelyyn Kilpailu- ja kuluttajavirastossa, markkinaoikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

Edellä 4 momentissa säädetystä poiketen siinä mainittuja tietoja ja todisteita voidaan kuitenkin käyttää myös kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta nostettujen korvauskanteiden käsittelyyn.

20 §

Vahingonkorvaus

Korvausvelvollisuuteen vahingosta, joka on aiheutunut 5 tai 7 §:ssä tai Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 tai 102 artiklassa säädetyn kiellon rikkomisesta, sovelletaan lakia kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista (/).

Tämä laki tulee voimaan xx päivänä x kuuta 20 .

ELINKEINOELÄMÄN KESKUSLIITTO EK:N JA SUOMEN YRITTÄJIEN TÄYDENTÄVÄ LAUSUMA

Työryhmän enemmistö esittää, että lakia kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista sovellettaisiin vain kilpailulain 5 §:n ja 7 §:n rikkomuksiin, mutta ei kilpailulain 4a luvun rikkomuksiin.

Kilpailulain 5 § käsittelee elinkeinonharjoittajien kiellettyä yhteistyötä, esimerkiksi kartelleja, ja 7 § puolestaan määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä. Kilpailulain 4 §:n mukaan elinkeinonharjoittajalla tarkoitetaan myös julkista oikeushenkilöä, joka harjoittaa taloudellista toimintaa.

Kilpailulain 4a luvussa annetaan lisäksi Kilpailu- ja kuluttajavirastolle oikeus kieltää kuntaa, kuntayhtymää tai valtiota käyttämästä menettelyä tai toiminnan rakennetta, joka vääristää tai on omiaan vääristämään kilpailua, taikka estää tai on omiaan estämään terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun syntymistä. Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi myös asettaa menettelyn tai toiminnan jatkamisen edellytykseksi sellaiset *veloitteet*, jotka varmistavat tasapuoliset toimintaedellytykset markkinoilla.

Kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan lain tarkoituksena on yhtäältä parantaa vahingonkärsijän asemaa helpottamalla vahingonkorvauksen hakemista, ja toisaalta tukea kilpailusääntelyn julkista täytäntöönpanoa yksityisen täytäntöönpanon myötävaikutuksella.

Kuten kilpailulain 5 §:n ja 7§:n rikkomuksista, myös kilpailulain 4a luvun rikkomuksista voi aiheutua vahinkoa toisille elinkeinonharjoittajille. On perusteltua helpottaa vahingonkärsijän asemaa ja vahingonkorvauksen hakemista myös 4a luvun rikkomusten kohdalla. Samoin lain täytäntöönpanon ja noudattamisen tehostamisen tarve on vähintään yhtä suuri 4a luvun rikkomusten kohdalla kuin kilpailulain 5 §:n ja 7 §:n kohdalla. Tarpeen voi perustellusti arvioida olevan jopa suurempi julkisten toimijoiden aiheuttamien kilpailun vääristymien kohdalla, sillä 4a luvun säännösten noudattamisen valvonnan viranomaisresurssit ovat hyvin rajalliset.

Työryhmän enemmistö on katsonut, että 4a luvun säännökset ovat luonteeltaan 5 §:n ja 7§:n kieltosäännöksistä poikkeavat, kun ensin mainitussa lähdetään neuvottelujen ensisijaisuudesta tilanteen korjaustoimenpiteenä. Vahingonkorvaussäännösten on tämän johdosta katsottu olevan vaikeasti yhteen sovitettavissa 4a luvun säännösten kanssa. Toteamme, että 4a luvussa tarkoitettujen neuvotteluiden epäonnistuttua Kilpailu- ja kuluttajaviraston käytettävissä on keinovalikoima, joka muistuttaa likeisesti 5 §:n ja 7 §:n rikkomusten seuraamuksia; viranomainen voi kieltää tietyn menettelyn jatkamisen, ja asettaa veloitteita kilpailuongelman poistamiseksi.

Mikäli katsottaisiin, että kilpailulain 4a luvun nykyinen kirjoitustapa estää vahingonkorvaussäännösten liittämisen niihin, on syytä muuttaa sääntelyä sopimaan tämän uudistuksen kanssa yhteen. Julkisen sektorin aiheuttamiin kilpailun vääristymiin puuttuminen on kansallisesti tärkeä tavoite, joten muodollisilla seikoilla ei

tule estää asiallisesti perusteltua kilpailurikkomusten vahingonkorvauslain ulottamista myös niihin.

Edellä olevilla perusteilla ehdotamme jatkovalmistelun pohjaksi seuraavaa lähtökohtaa:

- Kilpailurikkomusten vahingonkorvauslakia sovelletaan kilpailulain 5 §:n, 7§:n ja 4 a luvun rikkomuksiin.
- Mikäli tästä jouduttaisiin pidättäytymään kilpailulain 4a luvun epätasmoisten määräysten vuoksi, kilpailulain 4a luvun säännöksiä tulisi terävöittää selkeämpään kieltomuotoon 5 §:n ja 7 §:n logiikkaa seuraten.

Helsingissä 22.5.2015

Anja Tuomola
lainopillinen asiamies
Suomen Yrittäjät

Jukka Lehtonen
asiantuntija
Elinkeinoelämän Keskusliitto EK

Tekijät Författare Authors Working group on reparation of damages in competition law Chair Pekka Timonen Secretary Virve Haapajärvi	Julkaisuaika Publiceringstid Date June 2015 Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment
Julkaisun nimi Titel Title Report of the working group on reparation of damages in competition law	
Tiivistelmä Referat Abstract <p>The directive of the European Parliament and of the Council on certain rules governing actions for damages under national law for infringements of the competition law provisions of the Member States and of the European Union (2014/104/EU) was approved on 11th November 2014. The directive must be implemented nationally no later than 27th December 2016. The Ministry of Employment and the Economy set up a working group on 5th June 2014 to prepare for the national implementation of the directive. Drafted as a Government proposal, the report of the working group proposes a new separate act on action for damages caused by an infringement of competition law. The law would apply to compensation for damages caused by infringement of both EU and national competition law.</p> <p>The aim is to clarify and ease the raising of claim for damages and their processing, and to make sure that those suffering from infringements of competition law could be fully compensated for the damage. Another aim is to coordinate the enforcement of the competition rules by competition authorities with the handling of claims for damages in court. Before the Damages Directive no EU legislation has existed. On the national level damages for competition law infringements have been regulated in a section in the Competition Act and in other national legislation, such as the Code of Judicial Procedure. The directive regulates compensation for infringements of competition law in greater detail than existing legislation does. The report proposes provisions on, among other things, presumption of harm applying to cartels, burden of proof for passing on overcharges, limitation of joint and several liability and recourse liability for an undertaking that has got immunity from a penalty payment. In addition, it has been proposed to have provisions on the impact of an infringement decision on damages court proceedings, on interest, on the disclosure of evidence, on limitation period and on impact of consensual dispute resolution.</p> <p>Contact person within the Ministry of Employment and the Economy: Labour and Trade Department/ Virve Haapajärvi, tel. +358 29 504 7027</p>	
Asiasanat Nyckelord Key words reparation of damages in competition law, damages, competition law, competition violation	
Painettu julkaisu Inbunden publikation Printed publication ISSN	Verkkojulkaisu Nätpublikation Web publication ISSN 1797-3562
ISBN	ISBN 978-952-327-015-2
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages 97	Kieli Språk Language Suomi, Finska, Finnish
Julkaisija Utgivare Published by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	Vain sähköinen julkaisu Endast som elektronisk publikation Published in electronic format only

Kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan työryhmän mietintö

Marraskuussa 2014 hyväksyttiin Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin. Työ- ja elinkeinoministeriö asetti kesäkuussa 2014 työryhmän valmistelemaan direktiivin kansallista voimaan saattamista. Lakiesityksen muotoon valmistellussa työryhmän mietinnössä esitetään säädettäväksi uusi erillislaki kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista. Lakia sovellettaisiin sekä EU:n että kansallisen kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneen vahingon korvaamiseen. Mietinnössä ehdotetaan säädettäväksi muun muassa kartelleja koskevasta vahinko-olettamasta, todistustaakasta, todisteiden esittämisestä, yhteisvastuun rajauksesta, rikkomuksen toteavan päätöksen vaikutuksesta vahingonkorvausoikeudenkäynnissä ja vanhentumisesta.

Sähköinen julkaisu
ISSN 1797-3562
ISBN 978-952-327-015-2

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY